

2365

2366

Pliny

81-83

Pliny

80

1902

1888

1895

1887

455 m.

Heavy 599

182

2011

ԿՈՄՍ ՄՈՆՎԱԼ

ՎԵՊ ԱՆՏԻՊ

ՀԵՂԻՆԱԿ

Բ. ՎԻԹԱԼ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՅ

ՅՈՒՆ. Ի. ՇԵՀՈՒՄԵԱՆ

معارف نظارت جلیله سنک رخصتیه طبع اولمشدر

ՋՄԻԻՌՆԻՍ

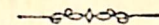
ՅՊԱԳՐ. ՄԱՄՈՐԵԱՆ

1887

ԿՈՄՍ ՄՈՆՎԱԼ

ՎԵՊ ԱՆՏԻՊ

ՀԵՂԻՆԱԿ

Բ. ՎԻԹԱԼ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՅՈՎՀ. Խ. ՀԱՀՈՒՄԵԱՆ

معارف فطارت جلد ۱ سنک رخصت نامہ سید طبع اولتشد

ԶՄԻՒՌՆԻԱ

ՏՊԵՐԲ. ՄԵՄՈՐԻԵԱՆ

1887

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼ ԲԻՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱՆ

ՔԱՂԱՎԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐԱՆ

ԿԵՆՏՐԱԼ ԲԻՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱՆ

ԿԵՆՏՐԱԼ ԲԻՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱՆ

ԿԵՆՏՐԱԼ ԲԻՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱՆ

ԿԵՆՏՐԱԼ ԲԻՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱՆ

ԿԵՆՏՐԱԼ ԲԻՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱՆ

9/ 374 /
40

83-2015

1483

ՅԱԻԵՐԺԱԿԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԱԳԱՄԵՌԻԿ ԵՂԵՐ ԻԻՐՈՅ

ՍԱՐԳՍԻ Խ. ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ

ՆՈՒԻՐԷ

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆ

Եզրա՛յր իմ՛.

Ո՛ւմ կարէի ձօնել այս գիրք՝ եթէ ոչ քեզ, սիրեցեալ եղբայր իմ, քեզ՝ գորդեալ ի կսկօնի խորշակահար քօշնեցուց անողով մահն, եւ գոր կ'ողբան տակաւին որդեկորոյս ծնողնդ :

Քո վաղա՛հաս մահուան կսկիծն, քո եղբայրական սէրն եւ քո երանաւէտ յիշատակներն անշէջ կ'մնան ինչպէս առաջին՝ նոյնպէս վերջին օղակն :

Ապա, ազնիւ եղբայր իմ, կարեմքի խոցուած սրտիս իբրեւ անգօր սպեղանի, եւ վշտակիր հօգույս իբրեւ դոյզն սիւսիւմ, կ'գամ քեզ նուիրել սոյն դուզնաբեայ երկն, յիշատակ ամուսնաց քո ցանկալի անուան :

ՅՈՎ. Է. Խ. ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՄՔ

Մարդկային սրտի յարակից երկու զօրանոր կիրքեր, վառասիրութիւն եւ սէր, եւ արդի ընկերական օրինաց անբաւականութիւնն, որով ստեպ արդարութիւնն կ'գոհուի անիրաւութեան, անա ինչ որ կ'կազմեն ներկայ վիպասանութեան ոգին :

Հեղինակն, քէեւ Ֆրանսական արդի հանրածաւոթ վիպասանաց խմբին վերաբերելու պատիւն չունի, եւ ոչ իսկ իր գործ Ֆրանսական գրականութեան արտադրած այնքան զլուխ գործոցներու կարգն դասուելու արժանիքն, յաջողած է սակայն, ինչպէս պիտի տեսնէ ձեռքեցողն, խիստ հետաքրքրաշարժ եւ հրահանգիչ կերպով հասնիլ առաջադրեալ նպատակին, եւ կենդանի գոյներով նկարել այդ երկու զօրեղ կիրքերն իրենց այլազան երանգներով :

Գալով բարգմանութեան, կ'խոստովանինք քէ շատ բերի է այն եւ հայ գրականութեան պարճանք կազմող բարգմանութեանց հաւասարելէ յոյժ հեռի։ Սակայն կ'յուսանք նաեւ քէ ողջամիտ հասարակութիւնն ներողամիտ ոգօք կ'նայի մեր բերութեանց ոչ անբաժան են առաջին փորձին ձեռնարկող ամեն նորավարժ գրիչներու :

Թ.ԱՐԳ.ՄԱՆԻԶՆ

Թարգմանիչն այս սրբաբարձ
Եղբայր Յովհաննէս Եւսեփեան
Երբ զարեւոյց արեւուն

Տր. Մ. Եսայան

1903

ԿՈՄՍ ՄՈՆՎԱԼ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ
ՓԱՌԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՌՈՒԽ Ա.

ՏՈՒՄԻՆ ՆԱԽԱԲԱՆՆ

Թիւլլերի մեծ ժամացոյցն երեկոյեան ժամը ինն նոր զարկած է: Մութ ու մրկալի է օդն, և Բարիզ, այդ յարազուարթ քաղաքն, նոյն պահուն տխուր և լռանիտ կ'ընդունի: Սև և միգապատ պատտառ մը կ'ծածկէ զրեթէ ամրողջ երկնակամարն, և հեռուն մերթ ընդ մերթ, սրաթռիչ փայլակներ կ'ակօսեն հորիզոնն և կենդանի ու չարաչուք լոյս մը կ'սփռեն մութ անջրպետին մէջ:

Սակայն հակառակ փոթորիկն որ պատրաստ էր պայթելու, հակառակ որոտման թաւալմանց և հողմին սաստիկութեան, մարդ մը, երկայն ու թխազոյն վերարկուով փաթթուած և մոխրագոյն թաղիքէ գլխարկով մը մինչև յօնքերն ծածկած՝ կ'անցնի Գոնգորտի հրապարակէն, աջ կողմէն կ'զաքնէ Բիվոլի փողոցը և կ'մտնէ Սէնթ-Օնօրէ:

Անփոյթ տարերաց, պայքարին այդ մարդ լալտերներու աղօտ լոյսով՝ մի առ մի կ'զննէ նոյն փողոցի տուններն: Ի վերջոյ իր նայուածքն կ'յառի այդ

տուներէն միայն վրայ որու վարի յարկին պատուհաններն միայն լրացուցուած են : — Այս է, միմադ նա, և թեթեւ ժպիտ մը սաշեցաւ իր չրթանց վրայէն :

Նոյն պահուն, բարձրահասակ, նորակազմ, երեսուն հինգէն երեսուն վեց տարեկան մարդ մը, յամբաքայլ կ'ձեռնէր այն տան սրահին մէջ, որուն առջև կանդ սուած էր դիշերային այցելուն : Այս մարդ չափազանց զգոյն դէմք մ'ունէր, նշանակ նորադոյն վշտաց : Նա հաղած էր մութ գորշագոյն ցայգազգեստ մ'որու եզրերն չորջանակի բանուած էին ոսկի երկզով :

Ալաբաստէ լամպար մը, կահենիէ կլոր և գեղեցկակերտ սեղանի մը վերև կախուած, պայծառ լուսով մը կ'ողողէր սրահն : Սեղանին դիմաց և լիողոյն վրայ նայող երկու պատուհաններուն միջև, որմէն կախուած ոսկեղծ չրջանակով հսկայ հայելի մը լամպարին լոյսն կ'ցոլացնէր և անոր պայծառութիւնն կ'յաւելոյր : Հայելիին վերև ոսկեղծ ետլարոյմ է ժամացոյց մը՝ Գարրարեան մարմարիոնէ պատուանդանի մը վրայ դրուած՝ լսելի կ'ընէր իր հնչուն և միօրինակ թիգ-թագն : Վերջապէս սեղանին երկու կողմերն դրուած երկու բազմոցներ, իւրաքանչիւրն իր մօտ ունենալով երկու թիկնաթուներ, կ'կազմէին սրահին բովանդակ կահն : Որմերն զարդարուած էին թանկագին գորգով մը, որու սպիտակ յատակին վրայ սիւսուած էին օձապտոյտ ոսկեղծ ծաղիկներ :

Մեր երթեկիւղն սրահին մէկ ծայրէն միւսն քանի մը չրջաններ ընելէ յետոյ՝ ժամացոյցին առջև կանդ առաւ :

— Ժամ ինն զարնելու մօտ է, ըսաւ ինքնիրեն, քանի մը վայրկեանէն հոս պիտի լինի նա . . . ինչ գաղտնիք ունի արդեօք ինձ հաղորդելու, շարունակեց նա հաւաչելով : Թշուառ է նա. միշտ կ'գանգատի իր գործոց անյաջողութեան վրայ : Նա, թշուառ. նա որ այնքան հարուստ է . . . : Եւ սակայն միառասիրութիւնն կ'կրծէ սիրտն : Աւանդ, Աստուած իմ, աւելի ինձ անկ է գանգատիլ իմ սև ճակատագրէս : Այս առաւօտ, յՆլոթորատօ, տխուր, մտահոգ և խոհուն երեւոյթ մ'ունէր նա և այս գիշեր այսքան ուշ ատեն և այսպիսի դէշ օդով հոս գալու համար անտարակայս կարեւոր գաղտնիք մ'ունենալու է ինձ հաղորդելու . . . :

Ձանդակի հարուած մ'ընդմիջեց իր մենախօսութիւնը :

Քանի մը վայրկեան յետոյ թխագոյն վերարկուով մարդն սրահ կ'մտնէր :

— Տես, ճրքան ճղապահ եմ, Տէգրիվ, ըսաւ նա անոր որ սեղանին քով կայնած իրեն կ'սպասէր :

— Կը հաւանիմ, պատասխանեց միւսն թեթեւ ժրպիտով մը, բայց սիրելիդ իմ Շամէլ, դու վշտակիր և յուսահատ կ'երևիս :

Նա չափառասխանեց, այլ սեղանին վրայ նետելով իր վերարկուն՝ գնաց թիկնաթուի մը վրայ նստաւ. իսկ Տէգրիվ ուրիշ աթոռ մը գլորեց և գնաց անոր մօտ նստաւ :

Շամէլ Տէգրիվէն աւելի տաքօք կ'երևէր, միջահասակ էր նա և թեթեւապէս կորաքամակ. իր փոքր ինչ խորշումած դէմքին վրայ, ուր աակաւին կ'նշմարուէին առնական գեղեցկութեան քանի մը հետքերն,

նկարուած էր խորին տխրութիւն մը որ գրեթէ բընական էր իրեն : Իր վայրագ ու կասկածոտ կերպարանքն , իրենց խոռոչին մէջ խորասուզեալ փոքրիկ աչերն որոց վրայ կամարածն կ'ըսածրանային սեւ թանձր յօնքեր , անախորժ դիմագծութիւն մը կ'տային նմա և ցած հոգւոյ մ'ու նենգաժէտ բնաւորութեան մը գոյութիւնն կ'յայտնէին : Ուստի Տէգրիվ նորա հետ անկեղծ բարեկամութեամբ վարուիլ կեղծելով հանդերձ՝ ներքուստ անվստահութիւն կ'սրնուցանէր անոր դէմ և ծածկաբար կ'ըննէր նորա շարժումներն և ամենէն աննշան խօսքերն :

Շամէլ քաջ կ'կարդար Տէգրիվի մտածմանց խորն , սակայն առանց խռովելու և չուզելով կորսնցունել այն օգուտն զոր կ'խորհէր քաղել անկէ , ժպտելով անոր մօտեցաւ և ըսաւ .

— Սիրելի բարեկամ , անօգուտ է վերսկսիլ միշտ միևնոյն պատմութիւններն և անդադար միևնոյն խնդրոյն վերադառնալ . կ'յուսամ թէ այս առաւօտ , ինչպէս կ'յիշես , լաւ բացատրեցի քեզ այն վիշտերն և դժբաղդութիւններն որք երկար ժամանակէ ի վեր իմ կեանքս կ'մաշեցնեն , բայց , աւա՜ղ , դու խիստ շուտ մեկնեցար : Ի զուր կ'սպասէի վերադարձիդ , դու չվերադարձար , և որովհետև անկարելի էր ինձ ցերեկ ժամանակ քեզ հետ տեսնուիլ , որոշեցի գալ այս ժամուս ուր երկուքս առանձին ենք առանց մէկէ մը վախ ունենալու . . . բայց . . . :

Տէգրիվ կ'չարունակէ մտիկ ընել նմա առանց սակայն պատասխանելու :

— Բայց , չարունակեց Շամէլ , պիտի ըսես ինձ , և իրաւամբ , թէ քեզ չվերաբերիր սփոփել իմ բոլոր

ցաւերս , վասն զի դու ևս ունիս քու վիշտերդ որք կ'տառապեցնեն և դժբաղդ կընեն զքեզ : Ներէ ինձ , բարեկամ , բայց դ՛ու , դ՛ու միայն աշխարհիս վրայ կարող ես մխիթարել զիս :

Այս վերջին բառերն արտասանուեցան այնքան ազդու ձայնով մը որ Տէգրիվ ի գութ շարժեցաւ : Այս պարզ խօսքերով Շամէլ յաջողած էր իր ունկնդրին սրտէն վանել ամեն կասկած զոր նա կը սնուցանէր իրեն դէմ :

— Ի՞նչ կ'ըսես , Շամէլ , դոչեց նա , միթէ ես քու բարեկամդ չեմ , և ուրիշ որո՞ւ պիտի կարենաս վրստահիլ և յայտնել քու վիշտերդ :

— Այո , բարեկամ , ներէ ինձ , չարունակեց միւսն որու տխրութիւնն հետզհետէ սաստկանալ կ'թուէր , բայց սոսկալի ապագան որ ինձ կ'ներկայի , այնչափ կ'յուզէ և այնքան կ'յաւսահատեցնէ զիս , որ եթէ հայրական պարտաւորութիւն մը կատարելու ստիպուած չլինէի , վայրկեան մը միայն պիտի բաւէր ինձ իսպառ ազատելու իմ անողորմ վիշտերէս նա խստինքէս ո՛հ , ո՛հ :

— Գու նախատինքդ , գոչեց Տէգրիվ , քու նախատինքդ , լրջօրէն կ'խօսիս :

Շամէլ լուռ մնաց :

— Բայց ինչ կըսես , չարունակեց առաջինն : Չեմ կրնար հաւատալ որ այս աստիճան թշուառ լինիս : Ո՛չ , քու ընկերական դիրքդ երբէք չնեքեր ինձ հաւատալ այդմ :

— Ա՛հ , Տէգրիվ , կ'խարէ քեզ ընկերական դիրքս , եթէ երբէք ունիմ բայց այս դիրք այլ ևս նոյն չէ , գլխովին փոխուած է այն :

— Բայց հարստութիւնդ, ընդմիջեց Տէգրիվ:

— Իմ հարստութիւնս, բացառանշեց Շամէլ, ինչ հարստութիւն, եթէ քիչ մը բան ունիմ այն ևս կ'սպառնայ բաղդի հարուածոց ներքեւ ոչնչանալ:

— Բաղդն, յարեց Տէգրիվ, երբէք չընկճէր գրեզ . . . սիրտ ա՛ռ և մի յուսահատիր, ապագան մերն է:

— Այո՛, ապագան, մութ և սոսկալի ապագան. բայց դու չգիտես Տէգրիվ, չգիտես, թէ ես ո՞վ էի և ինչ էր իմ անունս. դու դեռ նոր եկար ի Բարիդ և դժբաղդ օրերս միայն տեսար: Մտիկ ըրէ, թէ և անօդու է հարիւր անգամ կրկնել այնպիսի բաներ որոց պատմութիւն ընել իսկ չարժէր . . . : Քսան տարի կայ որ հայրս մեռնելով՝ որք թողուց զիս, անօր և անպաշտպան: Իր յանկարծական մահն չներեց իրեն կտակ մը գրել. բայց ես հարուստ էի և շուտով ճարեցի ամեն տեղ բարեկամներ և պաշտպաններ: Պ. Պէշրէլ, այն ատենուան մայրաքաղաքին ամենէն հարուստ վաճառականներէն մին, հարստութեանս ծանօթ լինելով՝ զիս իր պաշտպանութեան ներքեւ առաւ. բայց իր առաջադրած նպատակին չկրցաւ հասնիլ: Քանի մը տարի ընկեր եղայ իրեն հետ և ի վերջոյ, չահելէ անցոյս՝ ես իմ հաշուոյս առանձին առևտրական տուն մը հաստատեցի:

Հոս վայրկեան մը կանգ առաւ Շամէլ, ապա շարունակեց:

— Բաղդին բերմամբ գործերս խիստ յաջող գացին, իմ վրայ կ'սօսէին. ինչպէս կ'սօսէին երբեմն հանդուցեալ Պէշրէլի վրայ:

Տէգրիվ այս խօսքերուն վրայ սարսուռաց, Շամէլ չնշմարել ձեւացուց զայն:

— Անսահման վարկ ունէի, շարունակեց նա. Սակարանին մէջ առաջին քայլն միշտ ես կ'առնէի. քանի մը տարի ևս աշխատելէ յետոյ ինքզինքս նետեցի զեղխութեան գիրկն՝ հանգիստ և անդորր կեանք՝ վարելու համար: Յուսացի սակայն որ բաղդն միշտ պիտի նպաստէր ինձ. հանգստեան պէտք ունէի, և առաջին եկողին անսահման կերպիւ վստահելով՝ գործերս կ'յանձնէի անհաւատարիմ ձեռքերու: Աւաղ, շատ շուտ զղջացի, վստահութիւն և բարեմտութիւն ունայն բառեր դարձան ինձ համար: Շուրջս կ'տեսնէի միմիայն հացկատակ բարեկամներ, որ մի կողմէն կ'չողոզորթէին զիս և միւս կողմէ կ'պարսաւէին: Անարգ և գժուճ հոգիներու ձեռք խաղալիք լինելէ ձանձրացած՝ նետուեցայ աշխարհային հաճոյից մէջ: Արկածներով և նենդութիւններով լի բաղդախնդիր կեանքի մը յորձանքէն քլուած՝ տակաւ կորուսի ինչ որ ժողոված էի այնքան նեղութեամբ, և այսօր երբ տակաւին հարուստ կ'կարծես զիս, զիւրաւ կրնաս իմանալ հարստութեանս չափն ոչինչ պիտի գտնես, այլ միայն նաւարեկութենէ աղատուած մի քանի բեկորներ:

— Արդարեւ, տխուր է կացութիւնդ, ընդմիջեց Տէգրիվ, բայց դու չափն աւելի կ'յուսահատիս, պէտք չէ որ դժբաղդութիւնն ընկճէ գրեզ: Ինչպէս գիտես բաղդը ինձ ևս ժպտեցաւ վայրկեան մը, բայց այսօր երեսի վրայ կ'թողու զիս և բնաւ չեմ տրտնջար, վասն զի ինչ կարելի է ընել անկարելւոյն դէմ: Դու քու հարստութիւնդ հաճոյից մէջ վատնեցիր, մինչդեռ իմ խիստ պատուաւոր անանկութեան մը մէջ փճացաւ: Բայց բնաւ չեմ յուսահատիր: Ո՞վ գիտէ

Թէ ինչ վերապահած է ինձ բաղդն : Պիտի ջանամ միշտ օգտիլ աշխատութենէ և միշտ յուսալ :

Դառն ժպիտ մ'անցաւ Շամէլի շրթանց վրայէն :

— Յոյս, ըսաւ նա, յոյս, ան, պատրանք, ոչինչ, սիրելիդ իմ Տէգրիվ, ոչինչ աշխարհիս վրայ կարող է մխիթարել զիս :

— Լաւ, յարեց Տէգրիվ, ենթադրենք թէ ամեն ինչ յուսահատական է և տխուր ապագայ մը կ'ներկայի մեր առջև . պարտինք միթէ այդ պատճառաւ կ'իներու նման ողբալ : անարժան բան մ'է այդ մեզ համար . ո՞չ ապագէն պարտինք ընդհակառակն . . . :

— Ա՛չ, ո՛չ, ընդմիջեց Շամէլ, ի զուր կ'փորձես ամբել վրէտերս : Ա'տեսնեմ այդ ապագան, ահարկու և սպառնալից . այդ ապագան նախատինքն է, հանրային արհամարանքն է, հեգնութիւնն է անոնց որ կ'հրճուին անկեալ դժբաղդներու վրայ : Ահա՛ կը տեսնեմ, հեռու չէ այն օրն յօրում պիտի հեծեմ աղքատութեան և մոռացութեան մէջ, ուր պիտի հարկադրիմ փախչիլ այս վայրերէն, վկայ իմ ճշմութեանս և թշուառութեանս . . . : Ա՛հ, այս միակ մտածումն կ'սարսափեցնէ զիս :

Երկար լուռութիւն մը յաջորդեց այս խօսքերուն, Տէգրիվ առաջին անգամ խզեց :

— Ի զուր կ'յուսահատիս, ըսաւ . յուսահատելէ աւելի պարտիս օրոնել մօտալուտ աղետէ մը խոյս տալու միջոցներն :

Շամէլ չպատասխանեց բնաւ, այլ գլուխը խոնարհեցնելով՝ ձեռացը մէջ առաւ, զայնն թուեցաւ խորհիլ :

— Միջոցներ, ըսաւ վայրկեան մը մտածելէ յետոյ :

— Միջոցներ, այո՛, և, եթէ հնար է, պիտի օգնեմ քեզ գտնելու զայնս :

Այս խօսքերուն վրայ Շամէլ ոտք ելաւ, յանկարծական փոփոխութիւն մը տեսնուեցաւ իր վրայ և վհատութեան՝ ուր պահ մ'առաջ ընկղմած կ'իթուէր՝ կ'յաջորդէր այժմ տեսակ մը հանդարտութիւն և սրտի անդորրութիւն . դէմքն փայլեցաւ և իր փոքրիկ աչքերէն կայծեր ցայտեցին :

Բոլոր այս փոփոխութիւնք երբէք չվրիպեցան Տէգրիվի աչքերէն, ուստի միևնոյն փոփոխութիւնք ընդհուպ իր անձին վրայեւ տեղի ունեցան, իր բարեկամին նկատմամբ ունեցած բարութիւնն ու կարեկցութիւնն այժմ՝ կ'ցրտանային՝ հանդէպ իր խօսակցին նենդամիտ ընթացքին և վերստին կ'առնուր այն ըզգուշաւորող իրքն և այն անվտանգութիւն զոր ունեցած էր ի սկզբան նորա նկատմամբ :

— Միջոցներ, գոչեց Շամէլ սաստկութեամբ, միջոցներ, հատ մը միայն կ'ձանջեմ որ երկուքիս ալ օգտակար է : Մտիկ ըրէ, միևնոյն արգելքն է որ զմեզ կ'կասեցնէ՝ խորտակենք այդ արգելքն և ահա վերստին պիտի լինինք այն ինչ որ էինք երբեմն : Այդ արգելքին խորտակումէն կախումն ունին երջանկութիւն և հարստութիւն : Մտիկ ըրէ, Էմիլ, պարտ էի միայն ինձ համար պահել այս միջոց, սա կայն առ քեզ ունեցած բարեկամութիւնս կ'պարտաւորէ զիս վստահիլ քեզ զայն : Յատակագիծն արդէն պատրաստ է, և, եթէ քու կողմէդ քիչ մը օգնութիւն գտնեմ, կրնամ այժմէն խոստանալ քեզ թէ կրկին պիտի գտնենք մեր կորուսեալ հարստութիւնն :

— Բայց, ըսաւ Տէգրիվ որ բոլոր մարմնոյն վրայէն սարսուռ մ'անցնեն կ'զգար, ո՞րն է այդ միջոցն:

— Այդ միջոցն, պատասխանեց Շամէլ դաժան կերպարանօք, կ'փափաղիս դիտնալ զայն, բայց պիտի հաւանիս անոր:

— Ինչո՞ւ չէ եթէ պատուաւոր է:

— Պատուաւոր կամ ո՞չ, այս վայրկեանին պարտինք փնտռել մեր թշուառութեանց պատճառն և, եթէ կարելի է, ոչնչացնել զայն:

— Բայց այդ պատճառ արդէն ծանօթ է մեզ. դժբաղդ ենք, վասն զի բազմն կամ Նախախնամութիւնն ուզեց փորձել զմեզ: Ի՞նչպէս ուրեմն պիտի կրնաս յաղթել բոլոր այս արդելքներուն:

— Ընել այլոց ամեն չարիքը զոր նոքա ըրին մեզ:

— Գեղեցիկ սկզբունք, արդարև: Զայդ սկզբունք անտարակոյս ի գործ դրած ես արդէն . . . որմէ՞ սկսար:

Շամէլ չպատասխանեց, այլ գաղտազողի ականարկ մը նետեց իր խօսակցին վրայ որ առանց խռովելու յարեց.

— Քաջ կ'ճանչնամ առաջին զոհդ: Գիտեմ որ տը Բրէվալի յաջողութիւնն ի խոր կ'խօցէ զքեզ, վասնզի այնպէս կ'կարծես թէ բոլոր դժբաղդութեանցդ պատճառ տը Բրէվալն է: Զարաչար կ'սխալիս, սիրելիդ իմ: Յիշէ որ քու յաջողութիւնդ չաւերու դըժբաղդութեան պատճառ եղաւ: Այս մարդ ոչինչ ըրած է մեզ: Եթէ իր գործերն կ'յաջողին, ինքն մեղաւոր է:

— Անտարակոյս ո՞չ, բայց նա չափազանց դուռդ է իր երջանկութեան մէջ: Իր արհամարանք կ'ընկճէ:

զմեզ և խոչնդոտներ կ'հանէ մեր բոլոր խորհրդոց գէմ:

— Ենթադրենք թէ այդպէս է: Լրջօրէն կ'հաւատաս ուրեմն թէ տը Բրէվալն է մեր անկման պատճառն:

— Կ'հաւատամ և կ'հաստատեմ:

— Եւ ի՞նչ միջոցաւ կ'խորհիս արդելու զայն մեզ փնտսելէ այսուհետև:

— Ի՞նչ միջոցաւ:

— Այո, խօսէ, մտիկ կ'ընեմ քեզ, և եթէ հաւատիմ այդ միջոցին, մինչև իսկ այժմէն կ'խօստանամ խալասել քեզ քու բոլոր ձեռնարկներուդ մէջ:

Սոյն վայրկեանին Շամէլ տաժանելի կացութեան մը մէջ կ'գտնուէր, կ'վախնար աւելի առաջ երթալէ: Գժուառաւ չունչ կ'առնուր և Տէգրիվին կ'նայէր առանց անոր պատասխանելու:

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ միւսն որ կ'սկսէր անհանգիստ ըլլալ:

Շամէլ զօրաւոր ճիգ մ'ըրաւ զինք պաշարող յուռումն յաղթահարելու համար:

— Արդելու տը Բրէվալ աւելի առաջ երթալէ, ըսաւ:

— Եւ ի՞նչ կերպով:

Սաղաեղական ծիծաղ մը սահեցաւ նոյն վայրկեանին Շամէլի չրթանց վրայէն:

— Վաղը ըսաւ, տը Բրէվալ Մարտիլ պիտի մեկնի, այս փոքրիկ ուղեորութիւն իր յաջողութեան վերջաբան պիտի լինի:

Եւ բերանարաց ու ուշերն Տէգրիվի վրայ յառաժ, տղատեց:

Տէգրիվ սարսափահար մի քանի քայլ ետ քաշուեցաւ :

— Լմնցուր, ըսաւ անոր :

Այսօր, շարունակեց Շամէլ, նա լուր առաւ թէ արեւելքէն և գլխաւորապէս Իզմիրէն մեկնող առաքատանաւեր, պիտի հասնին Մարսիլեա . . . Ուրեմն վաղը, մեկնելէ առաջ, մտադիր է, ինչպէս լսեցի, փոքրիկ այցելութիւն մը տալ իր քրոջ իրիւնչլ փողոց . Նա ստիպուած է Պուա-տը-պուլօնիէ անցնել և . . . կ'վախնաս որ լմնցունեմ :

— Ոչ, Ոչ, լմնցուր, լմնցուր, պատասխանեց միւսը մեքենապէս :

— Լաւ ուրեմն, տը Բրէվալ պիտի մտնէ պուլօնի անտառն այլ ևս դուրս չեկնելու համար, նախա-սահմանեալ ձեռք մը մահացու հարուած մը պիտի տայ . . . :

Տէգրիվ այսքան հրէշային խոստովանութեան մը առջև սարսափահար քանի մը քայլ ետ քաշուեցաւ և գլուխը դարձուց :

Նոյն պահուն յանկարծական փայլակ մը լուսաւորեց սրահն և որոտման ահաւելի պայթիւն մը ի հիմանց սարսեց զայն, և սոսկիմամբ լեցուց Շամէլի սիրտն :

— Ի՞նչ ըսիր, վատ . գոչեց Տէգրիվ, ի՞նչ ըսիր, որպիսի պաղարիւնութեամբ յանդ.քնեցար մտաբերիլ այդպիսի ոճիր մը :

Շամէլ չը պատասխանեց, այլ յոնքերն սլոստած և կատաղութենէ չրթունքներն կծկտած անքթիթ կ'նայէր, Տէգրիվի երեսն :

— Այսպէս դու չես հաւանիր այս խորհրդիս ըսաւ անոր :

Բայց վերստին հարկադրեցաւ կանգ առնուլ :

Տեղատարափ անձրեն, ուժգին քամիէն մղեալ, պատուհաններու ապակիներն կ'կոծէր և սրահն կ'լը-նուր չարաչուք շառաչով մը :

— Ո՛հ, թշուառական, ապիրատ, գոչեց Տէգրիվ . ոճիր մը, ոճիր մը, և կուզես որ հաւանիմ առ այդ, կ'համարձակիս այդ օրինակ վատութիւն մը խոստովանիլ ինձ, ի՞նչ կ'խորհիս, տես Երկիրք զքեզ կ'աղ-դուրեն և դողայ զի մի գուցէ իր բոլոր սրտմտու-թիւնն դուրս պայթի : Տը Բրէվալ ոչինչ վնաս ու-նի քեզ, այլ քու նողկալի փառասիրութիւնդ է մի-այն որ կ'թելագրէ քեզ այդ օրինակ խորհուրդ մը, և կ'մղէ զքեզ յոճիր :

Բայց ես պիտի կ'ասեցնեմ զքեզ այդ անդունդին եզրն և եթէ հարկ լինի աւելին պիտի ընեմ, պիտի արդելում քեզ այդ ահաւելի ոճիրն դործելէ, ի դէպ ժամուն իմաց տալով Բրէվալի քու չարաչուք խոր-հուրդդ :

— Ի՞նչ կ'լսեմ, գոչեց Շամէլ, բարկութիւնէն և ամօթէն կրակ կտրած : Ուրեմն պիտի համարձակիս առոտն կոխել մեր վաղեմի բարեկամութիւնն, մի-ջամտելով իմ և թշնամոյս միջև : Պիտի համարձակիս ուրեմն մատնել զիս, դ՛ու, Տէգրիվ, սակայն այժմէն կ'յայտնեմ թէ կրնամ նաև զքեզ արդելուլ այդմի-ջամտութենէն : Բաւական կ'ճանչէս զիս և զիտես թէ քաջ գիտեմ խորտակել իմ երջանկութեանս միջև կանգնող պատուարն, և թէ բարեկամն ում կ'վստա-հիմ, իմ ամենէն գաղտնի խորհուրդներս, պարտի պա-հել զայնս իր սրտի խոր, եթէ չուզեր որ սուղ վճարել տամ իրեն իր վատադրի մատնութիւնն :

Եւ կատաղաբար ու տարտամ քայլերով ոտք ելնելով սրահէն դուրս ելաւ :

— Գնա՛ թշուառական, դիմէ՛ դէպի կորուստդ ըսաւ ինքնին Տէգրիվ՝ անոր հեռանալն տեսնելով : Գնա՛, երբէք չեմ վախնար քու բարկութենէդ : Այժմ գիտեմ թէ ինչ կ'մնայ ինձ ընել : Վաղը առաւօտ կանուխ դործը պիտի իմացնիմ տը Բրէվալի :

Եւ գունաթափ ու դողդոջուն մօտեցաւ սրահին մէջ տեղ դրուած սեղանին և դողահար դրաւ իւր մատն զանգակի գնդակին վրայ : Փոքրիկ մուրճին հանած ձայնէն երիտասարդ կին մը երեցաւ դրան մէջ :

— Ժամը քանի՞ է, Ժանէթ հարցուց անոր :

— Կէս դիշեր քառորդ՝ անցած է, պարոն :

— Լաւ, կրնաս հանգստանալ, այս գիշեր արթուն պիտի մնամ :

— Նենգաւոր, դռէց միւս անգամ Տէգրիվ երբ առանձին մնաց : Ոչ, երբէք չ'պիտի թողում քեզ որ պաղարին սրտով դործես այդ ամեն անարդ և նողկալի մեղքն : Պէտք է այս գիշերուանէ իսկ չ'նայելով փոթորիկին որ տակաւին կ'ոռոտայ աղղարաբեմ Բրէվալին : Պէտքէ ընել զայս՝ աղատելու համար միայն կեանքն և միւսն կառափնարանէն : Եւ Տէգրիվ շոտպաւ իր գլխարկն առնելով մարեց իր ճրագն և տունէն դուրս ելաւ :

ՓԼՈՒԽ Բ.

ՇԱԿՐԻԻ ԳԻՆ ԵՏՈՒՆՆ

Այս դարուս սկիզբն և նոյն իսկ ասկէ քսան տարի առաջ, Բարիլ, տիեզերաց գեղեցկագոյն քաղաքն, անուանի իր յիշատակարաններով, ճոխութիւնն ու գեղատեսիլն իր ծոցին մէջ կ'պարունակէր, և աւելի մեծ թուով քան այսօր, տեսակ մը վատանուն տեղեր, ուր օրէնքն իսկ այնքան հսկող ի Ֆրանսա, դժուարաւ մուտ կ'գտնէր :

Մեղսց և ցփութեան այս քարայրներն կ'ծառայէին իբրեւ ժամադրամայր գողերու, մարդասպաններու և ամեն տեսակ անուանարկ մարդերու :

Օֆէվի փողոցն մանաւանդ, այնքան հռչակաւոր իր չարաչուկ երևոյթով, անուանի էր այն ատեն իր բաղամթիւ կապելաներով, որոց մէջ նշանաւոր կը հանդիսանար Շա-կրի : Գինետան դրան վերեւն որ ճշմարիտ որջ մ'էր գողերու և վատահամբաւ կիներու, խարխլած տախտակի մը վրայ նկարուած էր անարուեստ կերպով և անսրակելի գոյնով մը ահագին կատու մը, ցցուած մազերով և սպարնախց երևոյթով :

Ահարկու կատուին թաթերուն ներքեւ կարմիր դոյնով նկարուած էր գինետան անունն Շա-կրի (բռն կարոն) :

Այժմ կ'խնդրենք մեր ընթերցողներէն որ եթէ կը

փախաքին, մեզ հետ մտնեն այս տխրատեսիլ վայրն ուր մեղքն իր բոլոր ձևերով բնակարան ընտրած է:

Այս չէնք իր ամբողջութեամբ պիտի և զարհուրելի երևոյթ մը կ'ներկայէր. թեթեւ սարսուռ մը պիտի զգար մարդ (ի հարկէ պատուաւոր մարդ մը) այս որջին մէջ մտած պահուն: Յաժ՝ ծուխէն սեցած և ամեն կողմէ ճեղքուած ձեղունն վայրկեանէ վայրկեան փլջելու կ'սպառնար: Ձեղունին մէջ տեղէն կախուած էր թիթեղեայ լապտեր մը որու փոշեպատ և սեցած ապակիէն կ'ցլանար կապարագոյն և դժգոյն լոյս մը: Չորս որմերն բոլորովին անզարդ՝ ծածկուած էին հին և պատառուն գորգով մը որու պատառուածներէն կ'նշմարուէին որմին խոնաւ յատակին վրայ զաղրատեսիլ բոյսեր: Տախտակամածն բոլորովին փտած և ծակծկուած էր, որոց մէջէն մերթ ընդ մերթ ահագին մուկեր կ'անցնէին և ասդ անդ կ'վազվզէին աներկիւղ:

Սոյն ժամուն գինետունն գրեթէ ամայի էր. փրթորիկն որ միշտ կ'գոռար մայրաքաղաքին վրայ, թոյլ կ'տար իրեն վարժ եղող անձանց անձնատուր լինիլ իւրաքանչիւրն իր սիրական արհեստին:

Նոյն պահուն երեք անձինք միայն կ'գտնուէին հոն, սեղանի մը շուրջը բոլորած:

Գինեպանն իր սեղանին վրայ կրթնած կ'քաշէր ահագին ծխափայտ մը թանձր մուխ մը հանելով:

Կարճահասակ, նիհար մարդ մ'էր սա, թխագոյն դէմքով որ անգութ բնաւորութիւն մը կ'յայտնէր, մազերն և մորուքը թանձրախիտ և գիսախրիւ, երկայն յոնքերն կիսովին կ'ծածկէին փոքրիկ աչքերն որք մթութեան մէջ կ'փայլէին կատուի մը աչաց նը-

ման: Դէմքին ստորին մասն չափազանց լայն է, այնպէս որ այս վայրագ դէմքն կողմնակի դիտելով՝ աւելի արջի մը դէմքին կ'նմանէր քան մարդու: Հագած էր հաստ կտաւէ ձերմակ այլ աղտոտ բաճկոնակ մը որ մինչև ծունկերն կ'երկարէր, և թխագոյն տափառ մը որու պատառուն ծայրերն գետնին կը քսուէին և կ'ծածկէին մերկ ու ոսկրուտ ոտքերուն մէկ մասն:

Վերև յիշուած երեք անձերն, չարաչուք դէմք մ'ունէին և խմելու վրայ էին՝ իրարու հետ վիճելով:

Երեքէն ամենէն տարօքն միւս երկուքին գլխաւորն կ'երեւէր, կամ լաւ ևս է ըսել, այս գիշեր զայն ընտրած էին գիշերային քսամենիկ և մեղապարտ արշաւանքի մը մէջ գիրենք առաջնորդելու:

Ամենէն տարօքն, ինչպէս ըսինք, անհեթեթ գլուխ մ'ունէր, չափազանց խոշոր աչքեր և խափշիկի մը նըման կլոր ու տափակ քիթ մը: Երթանձրախիտ և վարկպարագի ձգուած մազերն կ'ծածկէին բոլոր ճակատն որ վազրի մը ճակատին նման ցած ու ներս մտած էր: Բարկութեան միջոցին իր նայուածքն միայն բաւական էր ահաբեկել զինք դիտողն: Սակայն ոգելից ըմպելիքներու չարաչար և մոլեգին գործածութիւնն ստէպ անկարող կ'ընէր զինք իր հակառակորդին առջև:

Յորմէ իր կլութօն մականունն:

Միւս երկուքն, նուազ տարուորք և նուազ կորովի քան առաջինն, այլ անոր չափ վայրակ, աւելի գիւրաչարժ և աւելի ճարպիկ կերեւէին, և կրնային անհամաձայնութեան պարագային մէջ խուսափիլ նորա ահարկու կռուիէն:

Երեքն ալ Աստորախանեան ասուէ գդակներ զորածէին: Իրենց կապոյտ և կուրծքի մէջ տեղէն կիսովին բացուած շապիկին տակէն կերակէին սև և կարծր մազերով ծածկուած լանջք մը և թխադոյն բաղուկներ: Տափատնին վերի կողմն լայն՝ երթալով կ'նեղնային մինչև սրունքներուն կէսն:

Ժամը տասն հնչած էր արդէն, և փոթորիկն որ ժամէ մ'իվեր կ'գուար, կ'շարունակէր միշտ, անձըրեն տեղատարափ կ'հոսէր և արդէն իսկ ջուրն ներս կ'վազէր դրան երկաստիճան սանդղէն որ փողոցի սալայատակէն աւելի ցած էր, և կ'կաղմէր փոքրիկ առուններ որք տախտակամածի ճեղքերուն մէջ անհետ կ'լինէին: Կայծակն ժամանակ առ ժամանակ լսելի կ'ընէր անհեղադոյ հառաչիւնն և ի հիւանց կը դղրդէր խարխուլ և կիսակործան շէնքն:

Մեր երեք անձերն, անփոյթ օգային տագնապին կ'շարունակէին ցած ձայնով խոսակցիլ, բայց քիչ ժամանակէն գինիին օգնութեամբ գլուխներն տաքնալով ձայներնին հետզհետէ սաստկացաւ: Վերջապէս գլխաւորն ոտք ելաւ և անոնցմէ միոյն ուղղելով իր խօսքն:

— Տեսները Ուրսօ, ըսաւ, համամիտ ես ինձ . . . :

Այն որու ուղղեց այս բառերն կ'թուէր վարանիլ:

— Ի՞նչ բանէ կ'վախնաս ուրեմն, յարեց առաջինն:

— Կ'վախնամ, պատասխանեց Ուրսօ, կ'վախնամ որ միասին չ'գլխատուինք:

Գլխաւորն բարկութենէն կասկարմիր եղաւ:

— Ապիրատին մէկն ես դու, կ'ըսեմ և կ'կրկնեմ, մէկ կուտ չ'արժէր գլուխդ: Վախնալ և ի՞նչ բանէ: Բոսն տարիներէ ի վեր որ իմ անունս յաղթական

կ'պանծայ հոս, տեսա՞ր երբէք ո՞ր և է ձեռնարկէ մը ետ քաշուիլս: Բայց դու գիշերուն գող մ'ես և ոչ ուրիշ բան:

Ուրսօի աչերն կատաղութենէ կայծեր ցայտեցին:

— Հապա դո՞ւ, Կրիլօն, յարեց գլխաւորն խօսքն միւսին ուղղելով:

— Ա՛հ, է՛ս, սատանան վկայ, պատասխանեց Կրիլօն, այս պատուական գործին մէջ վախնալու բան մը չեմ տեսներ, մեր աղնուականն կ'երևի թէ շատ կ'ուռնի, օգուտ քաղենք առիթէն, և, եթէ հարկ է, իմ դանակս հրաշքներ պիտի գործէ:

— Ա՛հ կեցցէ՛ Կրիլօն, կեցցէ՛, ա՛հ սատանայ, դու քաջասիրտ մարդ մ'ես, հաւատայ: Բայց տես՝ նենք, չարածձի, յարեց նա կրկին Ուրսօի ուղղելով խօսքը, աղայ ես ի՞նչ ես, ինձի պէս մարդ եղի՛ր, մայ դ:

Ուրսօ վեր վերցուց գլուխն և աչերն տնկեց դիւխաւորին վրայ, հեղնական ժպիտ մը ցտեց իր չրթներն:

— Ըսէ՛, շարունակեց Կրիլօն, արձա՞նք քեզն ծուղակէն կ'վախնամ, ըսէ տեսեմ, հէ՞ . . . :

— Ո՛հ, ո՛չ, գոչեց Ուրսօ, ո՛չ արձա՞նք քեզն կը վախնամ ո՛չ սատանայէն և ո՛չ իսկ քեզմէ, առանց ձեր խրատուց կարող եմ գործս լմնցնել, կ'լսե՛ս: Կ'իշխո որ առանց ինձի չ'կրցար ծախէն կծիկը դնել, ինձի որ հակառակ պահապանաց աշտուրջ հսկողութեան, դուրս հանեցի քեզ: Գուր Բարիզցի չե՛ս, օ՛ն, գինովին մէկն ես դու և ոչ ալ ինչ, միայն ժամացոյցի չլիժաներ չորթել կ'գայ ձեռքէդ, այն ալ գինով չեղած ժամանակդ:

— Է՛հ, չափը կ'անցնես, գոչեց Կլութօն կատաշորէն, լեզուդ քեզ քաշէ քիչ մը, եթէ ոչ հիմակ այնպէս մը կ'քնացնեմ քեզ որ ա՛լ չես արթննար:

Ուրսօ չ'պատասխանեց, այլ արդէն ոտքի վրայ կայնած էր երկայն գալոյն մ'ի ձեռին, և կ'պտտատուէր անոր վրայ յարձակիլ, երբ Կրիլօն իր տեղէն ցատկելով եկաւ երկուքին մէջ տեղ կանգնեցաւ:

— Ա՛հ, յանուն սատանայի, գոչեց նա . . . ինչ կ'ընես, հապա մեր գո՞րծն, մէջ պիտի խաղայ . . . ո՛վ որ առաջին անգամ յարձակի՛ պիտի սատկեցընեմ, կամ արծաթեղէն հոս կանչելով ծակը նետել պիտի տամ՝ ձեզ, ուր սե հաց կամ ձիու պէս յարդ պիտի ուտէք: Օ՛ն, վա՛ր դրէք զէնքերնիդ, ապա թէ ոչ արդարութեան կ'մատնեմ զձեզ, ահաւասիկ հոս են գիշերուան արծաթփետերն:

Երկու հակառակորդներն վայրկեան մ'անշարժ կեցան իրենց դիրքին մէջ, բայց Կրիլօնի սպառնալիքէն սարսափելով իւրաքանչիւրն իր տեղը վերադարձաւ: Կլութօն հաշտուեցաւ: Իսկ Ուրսօ պահեց իր խոժոռութիւնն և աչքին տակէն կ'ղիտէր իր կարծեցեալ պետն և կ'մռտար:

— Հիմակ, ըսաւ Կլութօն, նախ քան խօսիլն այն արշաւանքին վրայ զոր պիտի կատարենք մեր ազնուականին առաջնորդութեամբ, քանի մը չի՛ ձերմակ ջուր տնկենք: Է՛, սպասաւոր, սյուսաց նա:

Բայց դեռ Կլութօնին խօսքը բերանն էր, երբ գինեպանն օղիի շիշերն արդէն չարած էր սեղանին վրայ:

— Կոնծենք միասին, չան տղաք, յարեց պետն, վասն զի կապահովցնեմ ձեզ որ այս ժամուս ազնուականն արդէն ճանրան է:

Եւ Կլութօն կ'պարպէր արդէն շիշին կէսէն աւելին:

— Վիզս կ'կտրեմ, յարեց նա, եթէ ազնուականն քանի մը վայրկեանէն թաց խուխում եղած հոս չ'գտնուի: Եւ շիշ պարպեց:

Նոյնն բրտւ նաև Կրիլօն: Ուրսօ միայն չափաւոր կերթար:

— Տնկեցէք, կոնծեցէք, անիծից արմատներ, գոչեց վերստին Կլութօն — որ տակաւ կ'սկսէր օղիի ազդեցութիւնն կրել: — Տնկեցէք, վասն զի այս է իմ օրհնութիւնս: Ա՛հ, աւազակներ, մուցանք մեր գործին վրայ խօսելու:

— Կրօ՛ղ, ընդ միջեց Կրիլօն, հազար անգամ չեն կրկներ: Բայց, սատանի ծնունդ, կ'կարծես թէ տասը հատը մէկէն կլլելու դեղահատե՞ր են ասոնք:

— Աւելի դիւրին է, ըսաւ Կլութօն, քու դեղահատներդ երբեմն կոկորդին կ'փակչին և մեծ դժուարութեամբ վար կ'երթան, բայց իմններս, իմ ճերմակ ջուրս, իւզի պէս կ'սահի:

Շիշերն արդէն պարպուած էին, Կլութօն կրկին ապսպրեց և ոտք ելնելով գէպի գուռը գնաց, բայց անձրեւէն որ հեղեղանման կ'տեղար, բան մը չիկրցաւ նսմարել մթութեան մէջ:

— Է՛հ, խերն անիծածս, գոչեց նա իր տեղը վերադառնալով, բայց ո՛ւր մնաց նա. եթէ օձիքը ձեռք տուաւ արծաթփետերուն, ապուշին աւանակին մէկն է ուրեմն:

— Պրըթօն մ'էնա, Կլութօն, ընդ միջեց Կրիլօն, և այս պրըթօնները բոլորն ալ հանած վարած կ'ըլլան, մի վախճար:

Հազիւ աւարտած էր իր խօսքն, նոր անձ մը գիւնեռունէն ներս մտաւ:

Այս նորեկն, ճշմարիտ բարեկամ միւս երեքին, անհետեւ խոշորութեամբ ականջներ ունէր և Օսէյլար (Վեթալան) անունը կ'կրէր:

Երեք խմորներուն մօտեցաւ և անոնց քով նստաւ:

— Ո՛ր մնացիր այս ատեն, կրող, դոչեց Կլութօն լեզուն բերնին մէջ դառնալով և անոր բաժակը լեցնելով:

Նորեկ բարեկամն առաջին անգամ բաժակ մը հանաւ պարպեց:

— Օ՛ն, անկէ, Օսէյլար, այսօր զատիկ է ըստ ազնուականաց:

— Վայ նզովից արմատ, մեմուաց Օսէյլար, դու ծերուկ ես, Կլութօն, և չես կարող ամեն օր ճերմակ հաց ուտել, իսկ ես, ա՛հ:

— Տեսնենք, հանած վարած, ըսաւ Կլութօն, ինչո՞ւ համար այսքան ժամանակ աւանակի պէս սպասել տուիր մեզ:

— Եւ, տակաւին երկար ժամանակ պիտի սպասէիր եթէ բաւական ճարպիկ չիկնէի: Եւ սխաւ կամաց մը ձեռքը զրպանին զարնել, յորմէ մետաղի ձաղն մ'եւլաւ. այս ձաղնին վրայ միւս երեք ընկերներն միաբերան աղաղակ մ'արձակեցին:

— Եւ ողորմելին առիւծի մը պէս կ'ուզէր կռուիլ հետս, բայց չգիտէր որ իմ զանախ շատ խորունկ կ'մտնէ ուսերուն մէջ:

— Եւ դու զանի անդին զրկելու արհեստը գիտցար, ըսաւ Կրիլօն:

Օսէյլար չպատասխանեց, այլ ձեռքը զրպանին մէջ խօթելով մեծ կակ թղթապանակ մը հանեց և իր ընկերաց հիացած աչքերուն առջև դրաւ:

Գինեղանն ևս որ իր ընչաքաղց աչքերն անկած էր թղթապանակին վրայ՝ որ այնքան ոսկի կ'պարունակէր, խոր մունչիւն մ'արձակեց:

— Բայց սքանչելի բան մ'է . . . վայ անզգամ, դոչեց Կլութօն, մարդ փափաք կ'զգայ աղնուական, հարուստ լինելու:

— Այո՛, աղնուական է նա ում կ'վերաբերի դէրիններն, պատասխանեց Օսէյլար խորխորաբար:

— Հըմ, ըրաւ յուսախար պեան:

— Նախ և առաջ պէտք է որ արկածն պատմեմ, չարունակեց Օսէյլար: Հոս գալու վրայ էի երբ լապտերի մը լոյսով մէկը տեսայ որ գինով էր և ունեւոր կ'երևէր: Կամաց կամաց ետեէն գացի, աչքիս այնպէս երեցաւ որ սասպատող մ'էր, բայց դանակը ձեռքս՝ անոր մազերէն բռնեցի և ճամբուն վրայ կեցուցի. սխաւ շան մը պէս ոռնալ, բայց դանակս սղոցեց անոր վիզն և բանը լմացուց. ա՛հ, դեղիններով լեւի լեցուն քսակ մ'ունէր, առի: Առանց վարկեան մը կորսնցունելու, կամացուկ մը կծիլը դրի, կ'վախնայի որ արծաթ փետ մը չ'նշարէ գիս. ճամբան ալ որչափ ցեխոտ էր. է՛հ, ինչ կշտեք ճարպիկութեանս, հէ՛:

— Օ՛ն, գուցէ Կլութօն անհամբեր, մէջտեղ հանէ դեղիններն, ապա թէ ոչ հիմակ մէկ կռուփով քիթը կ'ջախջախեմ, կ'հասկնամ, շուտ:

— Օ՛ն, խաֆած ծերուկ, այնչափ վախկոտ մի կարծեր զիս, գոչեց Օրէյլար հեգնաբար:

Եւ կ'պատրաստուէր թղթապանակն գրպանին մէջ դնել:

— Է՛հ, մի՛ պահեր դանոնք, գոչեց Ռւսօ որու համը լեզուն բացուեցաւ իտես սսկիներուն, պէտքէ բաժնել դանոնք:

— Ինծի ալ բաժին, յարեց Կրիլօն:

— Երբէք պատասխանեց Օրէյլար խնդալով, ես կենացս մէջ այսքան դրամ տեսած չունէի, մէկ կուտ չեմ տար և ո՛չ մէկուն. օն ծերուկս, գո՛չ եղիր աչքով միայն լունելով դեղիններն, ա՛յ ինչ . . . :

Փամանակ չունեցաւ լմնցնելու:

Կլութօն անոր վրայ յարձակած էր, և կոկորդէն բռնելով՝ կ'ջանար խեղդել դանի: Ապա դառնալով միւս երկուքին.

— Հասէք, ընկերներ, չո՛ւտ, հանէցէք դանակնիդ, գոչեց նա, դեղինները մերն են:

Երեք դանակներու երկայն և նուրբ սայրերն ըղացին լսատերին աղօտ լոյսին մէջ և մխուեցան՝ երկուքը խեղճ Օրէյլարի սիրտն և միւսը՝ քունքերէն գանկին խորը: Տարաբաղդ Օրէյլար դիտապաստ և անկենդան ինկաւ իր սպաննիչներու ոտքն: Թղթապանակն զոհին գրպանէն ինկաւ, և տախտակամածին վրայ գլորելով՝ բացուեցաւ և բաւական թուով լուծ սսկիներ գուրս թափեցան:

Քինեպանն խոր մոնչիւն մ'արձակեց իտես այդ սսկիներուն որ սակայն իր գրպանը չ'սլիտի մտնէին, բայց հաճութեամբ դիտեց նաև որ մի քանի հատ գլորելով մինչև իր սեղանին տակ եկան:

Մարդասպաններն, տակաւին դաշոյն ի ձեռին, և ճշմարիտ անգղներու նման ոսկիներուն վրայ ինկած էին:

Երբ իրենց կողոպուտն լմնացին, ոչ առանց փոխանակութեան մի քանի թեթեւ հարուածներու, երեք ընկերներն վերցուցին զոհին դիակն, մինչդեռ գինեպանն իր սեղանին ետևի կողմէն կ'բանար փոքրիկ դռնակ մ'ուրկէ վար գլտորեցին Օրէյլարի արիւնշաթաթախ մարմինն:

Ապա դոյլ մը ջուր բաւկան եղաւ արեան ամեն հետք ջնջելու:

Երեք ընկերներն իրենց տեղն վերադարձան, և Կլութօն, սոսկալի պաղարիւնութեամբ, կրկին օդի ապսպրեց, սեղանին վրայ մնացած վերջին բաժակներն պարսպելէ յետոյ:

Նոյն պահուն, գինեպանն, երեք աւազակներն աչքին ծայրով դիտելէ յետոյ, կամաց մը ծռեցաւ և ակնարկ մը նետեց սեղանին տակ, ուր գտաւ քանի մը ոսկի, զգուշութեամբ և արագապէս ժողվեց դանոնք և սկսաւ համրել:

Միւս երեքն ալ իրենց ոսկիներն կ'համրէին. Կրիլօն մինչև քսաներկու համրեց, Ռւսօ տասնէհինգ, և Կլութօն տասն:

Իսկ գինեպանն, աւելի բարեբաղդ, մինչև երեսուն համրեց:

Երեք ընկերներն կ'չարունակէին խմել. միայն Ռւսօ քիչ մը խելքը գլուխը կերեւէր, իսկ Կլութօն աւելի կ'կակաղէր քան կ'խօսէր:

— Ա՛հ, ցնդած, գոչեց Ռւսօ, բայց դու աստուածաժախ մարդ մը կ'երեւիս, գինովին մէկն ես, հի-

մակ մեր ազնուականն հոս պիտի գայ և քեզ դինով պիտի տեսնէ :

Կլութօն իրր սլատասխան ի մի ումայ սլարպեց ամբողջ շինն , որով անդգայ վիճակի մէջ ընկաւ , հաւասարակշռութիւնն կորսնցուց և տախտակամածին վրայ գլորեցաւ ոգեսպառ :

Սոյն վայրկենին գինետան դուռը բացուեցաւ , երկայն վերաբերուով մը փաթթուած և թաղիքէ գլխարկով մը մինչև դէմքին կէսը ծածկուած մարդ մ'երեւցաւ սեմին վրայ :

Ուրսո աչքերն անոր վրայ դարձուց :

— Նոյն ինքն է , մրմուռաց :

Այս բառերն ելեքարացուցին իր երկու ընկերներն , Կրիլօն վեր ցատկեց իր տեղէն , իսկ Կլութօն ի զուր փորձեց ոտքի վրայ կանգնիլ :

Նոյն միջոցին նորեկ անձն ներս կ'մտնէր :

Ըսենք անմիջապէս թէ ո՞վ էր այս անձն :

Այս անձն էր Ժիւլ Շամէլ :

Ուրսո իր սրնդաց վրայ երեքալով և զգալի բազկին տակ , յառաջացաւ դէպի Շամէլ և անոր ներկայացուց անթուակ մ'որու վրայ նստաւ միւսն :

Ուրսո և Կրիլօն ոտքի վրայ կանդնած էին անոր առջև յարգական ձևով :

Շամէլ ակնարկ մը նետեց Կլութօնի վրայ :

— Հապա ա՛յս , հարցուց :

— Ներողամիտ եղիք , սլատասխանեց Կրիլօն խուլ ձայնով մը , չափէն աւելի թրջած է կոկորդն , պէտք է փոխել տալ զինք , ապա թէ ոչ վաղ առաւօտ գլուխը ծանր կ'ըլլայ :

— Օ՛ն , մեկդի թող այդ գողի լեզուդ , ըսաւ

Շամէլ սրտմտեալ , և լրջօրէն խօսինք , գործը ձեր կարծածին չափ թեթեւ է :

Կրիլօն շփոթած կ'երևէր : Կլութօն վեր վերցուց դուխն և Շամէլին նայեցաւ ահաբեկ և ծամածուռ դէմքով մը :

Շամէլ սարուռ մ'ըլաց իր բոլոր մարմնոյն վրայ , տեսնելով այդ գոխային դէմքն :

— Ո՞վ է այն , հարցուց վերստին :

— Ա՛ն , պարոն , սլատասխանեց Ուրսո , գինովին լէ՛ն է որուն ուշադրութիւն ընել իսկ չ'արժէր :

— Ո՞վ , ե՛ս , գոչեց Կլութօն , փորձելով ոտքի վրայ կանգնիլ , զի . . . զի . . . նովներ :

Եւ ահաբեկ հայհոյանք մը ժայթքեց բերնէն :

Շամէլ արհամարհոտ ակնարկ մը նետեց անոր վրայ , և միւս երկուքին դառնալով .

— Հիմակ , խօսքը երեքնուս մէջ , յարեց նա , արդէն զիտէք ձեր ընկերն :

Ուրսո և Կրիլօն գլուխնին խոնարհեցուցին :

— Հիմակ , շարունակեց նա , խնդիրն ուրիշի մը վրայ է որ կ'ուզէ մատնել զիս , յայտնելով իմ դաւաւայն անձին որու հետ գործ պիտի ունենաք :

— Ո՛ւր պէտք է փոքրէլ զանի , ըսաւ Կրիլօն :

— Ո՛չ , պէտք է խնայէք անոր կենաց : Երբ սա անտառն մտնէ միւսն զնտառելու , անմիջապէս պիտի բռնէք զինքն և ձերբալուէք՝ իրր հեղինակ սպառնութեան . նոյն միջոցին ոտախլանութիւնն վրայ պիտի հասնի և մնայածն լմնցնէ :

— Ուրեմն գլխատման պիտի դառապարտուի , ըսաւ Կրիլօն :

— Անտարախլոյս , սլատասխանեց Շամէլ , և այս

պարագային մէջ հնար եղածին չափ պէտք է պաշարին լինիք, որպէս զի վրանիդ կասկած չ'հրաւիրէք, ապա թէ ոչ քանքան թաւալ պարտիք իմ հրահանգացս համեմատ շարժիլ, ինչպէս վարուեցաք երբեմն Պէշըրէշ անուն անձին համար:

— Այո՛, այո՛, կ'յիշեմ հիմալ, ըսաւ Ուրսո, այն ալ չ'կրցաւ մեր ձեռքէն սլո՞ծիլ:

— Բայց վաղը բոլորովին տարբեր կերպով պիտի դործէք:

— Ի՞նչ պարտինք ընել, հարցուց Կրիշէօն:

— Հրահանգներն վաղ առաւօտ կանուխ իմ տանս մէջ պիտի ընդունիք, հասկցա՞ք:

Եւ ոտք ելաւ:

— Զգուշացէ՛ք ուժերնիդ վատնելէ, ըսաւ նա ոտք ելնելով և լեցունկեկ քսակ մը սահեցնելով Ուրսօի և իր ընկերոջ ձեռքին մէջ, որք ուրախութենէ սկսան ցաթկրտել:

Եւ դուրս ելաւ:

Երբ երկու ընկերներն առանձին մնացին, նշանակիչ ակնարկ մը փոխանակեցին իրենց մէջ և մօտեցան Կլութօնի որ այլ ևս կենդանութեան նշան չէր ցուցնէր:

Ուրսօ և Կրիշէօն ծռեցան անոր վրայ և գրպանը խառնեցին:

Բայց Կլութօն, հակառակ իր զինուորական, խնայաւ իր ընկերաց ղիտաւորութիւնն և ոտքի վրայ ելնելու ճիգ մ'ընելով:

— Օ՛ն, արբիւռներ, գոչեց, չալիտի առնէք փայլուն դեղիններ:

Բայց չ'կրցաւ աւելի երկար ոտքի վրայ կենալ, և

վերստին գետին ինկաւ իբր անդգայ դիակ մը, և գլուխը պատին ընդհարեցաւ:

Յայնժամ, ցաւէն մռնչելով, հանեց դաշոյնն և ուղեց նետել զայն Ուրսօի որ քանի մը քայլ ետ քաշուեցաւ:

Բայց դաշոյնն իր անդոր ձեռքէն սահելով իր վրայ ընկաւ, և իր սրունքին մէջ մխուեցաւ: Կլութօն գալարեցաւ, թաւալեցաւ տախտակամանին վրայ՝ տարսալիքի հայհոյանքներ ժայթքելով:

— Օ՛ն, ոտք ել, գոչեց նմոյ Ուրսօ, ահաասիկ դեղիններդ գրպանիդ մէջ են:

Գինովն, վստահելով իր ընկերոջ խօսքերուն, ոտք ելաւ անոր օգնութեամբ և գայթ ի գայթ գուրս ելաւ գինեռունէն:

Կրիշէօն արդէն մեկնած էր, միայն Ուրսօ մնացած էր:

Գինեպանն յափաքայլ յառաջացաւ դէպի նա՝ ձեռքն անոր երկնցնելով:

— Ի՞նչ, կուղես որ վճարեմ, անդգամ, ըսաւ Ուրսօ, սպասէ՛, քեզ հետ հաշիւ ունինք կարդաղրելու, մի վախար:

Գինեպանն կապարագոյն դարձաւ:

— Ես բան մը չ'գտայ, թոթովեց նա:

— Ա՛հ, թշուառական, դ՛ու ինքդ կ'մատնես գրեզ, գոչեց Ուրսօ դէպի սեղանն յառաջանալով, դու կը կարծես, անդգամ, թէ ես չ'տեսայ երբ դեղիններն ձեռքիդ մէջ կ'համրէիր, գրեթէ մինչև երեսուն համրեցիր:

Եւ գլորցն բացաւ:

— Գրամս, զրամս ունաց գինեպանն:

Եւ ուղեց Ուրսօի վրայ յարձակիլ, բայց սա հանեց զանակն՝ սպառնալով որ տեղէն չձարծի, միօջղեա միւս ձեռքով կ'սլարալէր զգրոցն:

— Ահա հատ մը միայն կ'թողում քեզ, պէտք է անով գոհ լինիս:

Եւ դուրս ելաւ:

Երբ զինետունէն դուրս ելաւ, առաջին անգամ հանդիպեցաւ տարաբաղդ Կլութօնին որ գետնին վրայ տարածուած էր: Մօտեցաւ նմա և ուղեց ձեռքն զինովին գրպանը խօթել, բայց Կլութօն, զրօի զով օղէն կիսովին սթափած, ոստում մ'ըբաւ գոչելով — Դեղնէ՛ր:

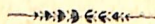
— Վա՛ր առ թաթերդ, ըսաւ Ուրսօ, կեցի՛ր, հիմա՛յ պիտի սորվիս թէ ինչպէս մարդուն քիթը կ'կոտրեն:

Եւ զանակն մխեց անոր սիրտն:

Թշուառն զալարեցաւ ցեխին մէջ, ուղեց պոռալ, բայց կոկորդին մէջ մարեցաւ ձայնն: Մեռած էր նա: Յայնժամ Ուրսօ ձեռքը խօթեց Կլութօնի գրպանին մէջ ուսկից հանեց հինգ Լա-է՛ճ, միւսներն անեղեղթ եղած էին:

— Ձէ՛ր արծէր այսքան չնչին բանի համար ահա՛ն չրկէ՛լ զանի, բայց այնպիսի դաս մը տուի իրեն որ յաւիտեան մտքէն չպիտի ելնէ:

Եւ հեռացաւ նա, քթին տակէն մրմուռով Մաբէ՛յէն:

ՓԼՈՒԽ Փ.

ՈՒՐ ՇԱՄԷԼ ՎԵՐՍՏԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ Կ'ԳԱՅ

Այժմ կ'խնդրենք մեր ընթերցողներէն որ Շա-
մէլի զինետան մէջ տեղի ունեցած տուամին տկանա-
տեա լինելէ յետոյ, հաճին մեզ հետեւիլ Բրովանս
փողոցին մէջ: Սոյն փողոցին մէջ տեղ կ'գտնուի լայ-
նանիստ և բարձր տուն մը: Այս տուն եռաշարի է:

Միջնայարկին պատուհաններն լուսոյ խուրձեր
կ'արձակէին դէպի դուրս, և, հակառակ ամրապինդ
դրոցուած պատուհանաց և անձրևի միօրինակ չռին-
դին, ուրախութեան բարձրագոյ աղաղակներ լսելի
կ'լինէին:

Որովհետեւ մեր պատմութեան ողին կ'սկսանէ
որ գիտնանք այդ լուսավառութեան և խրախճա-
նութեան պատճառն, վայրկեան մը պիտի մտնենք
այդ տան մէջ: Անցնինք նախ բակէ մ'որու հանդի-
պակաց ծայրն կ'բարձրանայ լայն սանդուխ մը որ
լուսաւորուած է ձեղունէն կախուած փայլուն սղո-
պատէ հինգստեղնեան ջահով մը: Վեր ելնենք սան-
դուխէն և մտնենք ընդարձակ և չքեղասլէս դար-
դարուած սրահ մը: Աքանջելի և թանկագին դոր-
դեր կ'դարձարեն այս սրահին չորս որմերն: Բիւրե-
ղեայ երեք փառաւոր ջահեր, իւրաքանչիւրն քսան
ստեղծնքով, եռանկիւն մը կ'կազմեն սրահին մէջ
տեղ: Չորս հսկայածե հայելիներ կ'ցլացնեն և զիւ-

Թահան առատութեամբ կ'բաղմասպատկեն ջահերու երփներանգ լոյսն :

Սրահին չորս անկիւններն , շարժուն աստիճանաց վրայ՝ դրուած են հոյակապ անոթներ որոց մէջ դեղուղէչ կ'բարձրանան գորգինաներ (dahlias) և ֆեթիաներ՝ վարդագոյն և սպիտակ ծաղիկներով :

Սոյն չքեղազարդ սրահին մէջ տեղ չտրուած է սեղան մ'որու շուրջն բաղմած են քսանի չափ անձինք : Յաճախակեայ անոթ մը՝ հաղուաղիւտ գեղեցկութեամբ՝ դրուած է երփներանգ ծաղիկներով ծանրաբեռնեալ սեղանին մէջ տեղ :

Բոլոր այս բաղմականաց մէջ մին միայն ամենէն աւելի ուշադրութիւն կ'գրաւէ : Այս բաղմական , կարմրագոյն թաւչէ թիկնաթոռի մը վրայ նստած , ունի անուշ դէմք մը և սև մազեր . նրբենի և վայելուչ պիւսեր և մետաքսանման ու ցանցաւ մազերով մօրուք մը թեթեալի կ'ըլորեն իր աղնիւ և ծիծաղուն դէմքն :

Հազիւ քառասուն տարեկան կ'ըլլի :

Իր սև թիկնոցին լամբակէն (boutonniere) անցուած է կարմրեղր ժապաւէն մը :

Իր փոքր ինչ թուխ գոյնն , և ձախ ցոլին վրայ ունեցած թեթև սպի մ'ենթադրել կ'տան թէ վաղեմի զինորական մ'է նա :

Իր քով նստած է մանկամարդ կին մը՝ դալկաղէմ , սև և նուաղկոտ աչերով : Իր եպենոսի նման սև մազերուն վրայ կ'կրէ գոհարազարդ ոսկի վարսակալ մը :

Նէ հազած է մետաքսեայ գորշագոյն չրջաղկեալ մը , մերկ թողով իր բաղուններն և սպիտակ կուրծքն .

Թանկադին մարդարտէ մանեալ մը կ'ըջապատէ իր ձիւնափայլ պարանոցն :

Երկու տղաք , մին տասներեք և միւսն տասն տարեկան , նստած են նէրա մօտ :

Մնացեալ բաղմականք կ'բաղկանան երկու սեռէ երիտասարդներէ և մի քանի ծերերէ :

— Կ'տեսնեմ , սիրելիդ իմ Բրէվալ , ըսաւ սեղանակիցներէն մին , խօսքն ուղղելով անոր որ նստած էր թիկնաթոռի վրայ և որ կ'նախագահէր սոյն ընտանեկան երեկոյթին . կ'տեսնեմ , սիրելիս , որ օդն փոքր ինչ աննպաստ է ձեր ճամբորդութեան . այս տեսակ օդերուն ճամբաներն անանցանելի կ'լինին :

— Կարճատե փոթորիկ մ'է , պարոն Պօզէլ , և ոչ այլ ինչ , պատասխանեց սա , և կ'յուսամ թէ վաղը գեղեցիկ օդ մը պիտի ընէ : Մնաց որ , կառքով ճամբորդութեան մէջ վախճալու բան մը չ'լաց :

— Այո , գիտեմ , բայց խոստովանեցէք որ միշտ ախորժելի չէ այսպիսի սարսափելի օդով մը ճամբորդել :

— Բայց չէք կարող մի քանի օր յետաձգել ձեր ճամբորդութիւնն , ըսաւ տեղացին և նիհար երիտասարդ մը որ նստած էր Բրէվալի դիմաց :

— Անկարելի է , բարեկամ , պէտքէ որ վաղը մեկնիմ Մարսի իա , գործերս զիս հոն կ'իջէն . . . արդէն մինչև հիմակ հոն գտնուելու էի . . . :

— Եւ որքան ժամանակ պիտի տեւէ ձեր ճամբորդութիւնն , յարեց երիտասարդն :

— Եւ ոչ ես ինքս գիտեմ : Մարսի իա գործերս լինցնելուս պէս պիտի անցնիմ Այաչէի և անալի ի

Հում. ըսել է ճամբորդութիւնս պիտի կրնայ անել ինն կամ տասն ամսոյ չափ, և . . . :

— Հայրիկ, ըսաւ երկու տղոց փոքրագոյնն՝ ընդ միջեւում իր հաշին, վերադարձիդ ինչ պիտի բերես ինձ :

— Շատ մը բաներ որ քեզ հաճելի պիտի լինին :

— Հապա դո՞ւ, Օկիւսդէն, յարեց Բրէվալ՝ երկուցադունին ուղղելով, ինչ կ'փափաքիս որ բերեմ քեզ :

— Ես, հայրիկ, պատասխանեց տղան մեղմադձուս դէմքով մը, ուրիշ բանի չեմ փափաքիր բայց միայն քու ընդ փոյթ վերադարձիդ, երջանիկ և քաջաւորով :

— Շնորհակալ եմ բարեմաղթութենէդ, որդեակ իմ, ըսաւ Բրէվալ արտասուելից աչօք, եկէ՛ք երկուքդ ալ որ գրկեմ զձեզ :

— Այո՛, ըսաւ իր երկու կողմը նստեցնելով զունոք, այո՛, ես ևս կ'փափաքեմ՝ որչափ կարելի է՝ չուտով վերստին տեսնել զձեզ : Զգիտեմ թէ որչափ պիտի տեսէ ճամբորդութիւնս, բայց կ'յուսամ թէ վերադարձիս դարձեալ ողջ առողջ և երջանիկ պիտի գտնեմ զձեզ :

Նոյն պահուն սրահին դուռը բացուեցաւ և սպասաւոր մը ծանոյց զալուստն Պ. Թէօֆիլի :

Այս նորեկ անձն քսանիննէն երեսուն տարեկան երիտասարդ մ'էր, նշանակիչ և պարզամիտ դէմքով : Նա ունէր միջակ հասակ մը և տկար կազմ : Յանցաւ մօրուք մը կ'ծածկէր իր ծնօտին ծայրն, և իր փոքրիկ այլ կենդանի և սեւթոյր աչերն զուարթութիւն ու երջանկութիւն կ'արտայայտէին :

Շնորհալի ձևով ընկերութիւնն բարեւէ յետոյ, յառաջացաւ դէպի Բրէվալի և անոր ձեռքը բռնելով .

— Բարեւ, արքայդ խնձորից, ըսաւ նա :

Բրէվալ իր քով նստեցուց զանի :

— Խնդրեմ, սիրելի պարոն Թէօֆիլ, ըսաւ տիկին Բրէվալ, դեռ կ'անձրեմք արդեօք :

— Կ'անձրեմէն ալ խօսք է, պատասխանեց Թէօֆիլ, լրջօրէն կ'սօսիք . բայց կ'շտակնամ, հոս անչափ տաքով էք որ դուրան անյաժ գացածը չէք լսեր : Տարերք չլի՞սայազերծ եղած են, տիկին, և երկինք սաշանք բացուած :

Այս խօսքերուն վրայ Տիկին Բրէվալ տնկունեցաւ, իր ամուսնոյն մօտալուտ ուղեորութեան դադարաւն շատ անհանգիստ կ'ընէր զինք . բայց անվրդով մնաց, յուսաւով միշտ որ փոթորիկը վերջապէս պիտի դադրէր :

— Հապա Ֆիլիք, հարցուց Բրէվալ, ինչ եղաւ նա :

— Ֆիլիք, սիրելիս, իբրեւ յաջողակ դերասան, վերջ տուաւ կատակերգութեան մը զոր սկսանք Քառօի տան մէջ :

— Քառօ, մըմաց Պօզէլ, օ, կ'ձանչեմ զանի, ճշմարիտ . . . :

— Աւագակ մ'է, լինցուց Թէօֆիլ :

— Ինչ անցաւ մէջերնիդ, հարցուց տիկին Բրէվալ իր տխուր մատնամկերն ցրուելու հաւար :

— Ո՛հ, ոչինչ բան մը, պատասխանեց Թէօֆիլ զուարթօրէն : Փոքրիկ վիճարանութիւն մը պատմութեան վրայ . Քառօ որ, փակադ ծի մէջ, կ'ափածեիք ընկերութեան մը կեղբոն ըրած էր իր տունն, կ'յայտ-

տնէր իմինն գլխովին հակառակ կարծիք մ'ի մասին Սէն-Պարթէլըմիի ցաւալի միջադէպին: Այս վիճարանութիւն տեւեց աւելի քան կէս ժամ, և ես, տրքայականս, չկարենալով ընդունիլ որ Շարլ Դ. խորհած և պատրաստած լինի այս քստմնեկի կոտորածներն, հարկադրեցայ հեռանալ սրահէն, իմ տեղս թողլով եղբայրս՝ Ֆիլիբ, որպէս զի խօսք հասկըցնէ տան տիրոջ:

— Գոնէ եղբայրդ կրցաւ յաղթել Քառօրի, հարցուց Բրէվալ:

— Այո՛, կատարելապէս: Քառօրիուի և աւանակի պէս յաղթուեր է, պատասխանեց Ֆիլիբ լանդալէն ճաթեղով:

Բայց այն ինչ կ'պատրաստուէր բացատրել իր յանկարծական զուարթութեան պատճառն, և ահա դուռը բացուեցաւ և սղասաւոր մը ծանոյց զալուստըն Պ. Ժիւլ Շամէլի: Նոյն պահուն ժամացոյցն առաւօտեան ժամը երկուք կ'զարնէր:

— Ինչպէս, դուք հո՞ս, այս ժամուս, ըսաւ Բրէվալ ոտք ելնելով և աթոռ մը ներկայացնելով այցելուին, շնորհակալ եմ որ զիս չէք մոռցած:

— Այս տիկնայք պիտի ներեն ինձ անշուշտ, ըսաւ Շամէլ, որ այսքան ուշ ատեն կ'գամ ընդմիջել առ ընտանեկան հանդէսն: Բայց գիտնալով որ վաղ առաւօտ կանուխ պիտի մեկնիք, չ'ըրցայ զիմադրել ձեր ձեռքը սեղմելու հաճոյքին, սիրելիդ իմ Բրէվալ: Այսպիսի անյարմար ժամանակ մը գալստ զբաղմանց չստուգեան տուէք: Ժամը քանի՞ն պիտի մեկնիք:

— Ժամը եօթին, եթէ ողջ նեկէ:

— Օղջ բացուեցաւ, անձրեն դողրս ծէ և երկինք,

որ ժամ մ'առաջ այնքան մութ էր, այժմ աստեղազարդ կ'փայլի:

— Աւելի լուս. եթէ այդ պէս է, հաւանականաբար հիտիոտն պիտի անցնիմ Պուլօնեի անտառէն: Կ'սիրեմ ոտքով չրջագայութիւնն: Մտադիր եմ նաև փոքրիկ այցելութիւն մը տալ ի Ռիւլլ:

— Եւ միթէ մտքերնիդ դրած էք անպատճառ երթալ մինչև Մարսիլիա:

— Կրնամ միթէ այլապէս ընել, սիրելիդ իմ Շամէլ: Գիտէք որ այդ առևտրական քաղաքին մէջ իմ ներկայութիւնս կարեւոր է:

— Բայց, պարոն Շամէլ, ըսաւ տիկին Բրէվալ՝ միշտ տխուր և խոհուն, կարելի չէ արդեօք որ ամուսինս ուրիշ մը փոխանորդ կարգէ ի Մարսիլիա:

— Ո՛չ ոք, տիկին, պատասխանեց Բրէվալ, տան մը պետն պարտի ամեն ինչ անձամբ տեսնել:

— Ճիշդ է, սիրելիս, բայց ձախորդ ճամբորդութիւններ կան, և տայր երկին որ նախազգացումներ ըստ վրիպիին:

— Խե ես դու, ինչ բան կարծել կ'տայ քեզ որ այսպիսի պարզ և անշուք ճամբորդութիւն մը աղիտաբեր լինի ինձ: Մարսիլիա աշխարհիս ծայրը չէ և կարծեմ ո՛ր և է տնապստէ մ'ալ չպիտի անցնիմ:

— Անշուշտ, սիրելիդ իմ, ըսաւ Շամէլ ոտք ելնելով: Մինչև Բրուլէնս ճամբորդութեան մը մէջ ոչինչ կայ վախճալու, և տիկինն կ'սխալի իր նախազգացմանց մէջ: Թող տուէք ինձ ուրեմն, մեկնելէ առաջ, մաղթել ձեզ բարի ճամբորդութիւն մը և բարի յաջողութիւն ձեր դործոց մէջ:

— Կ'յուսամ, տիկին, շարունակեց նա դառնալով

դէպի տիկին Բրէվալի, որ ձեր ամուսինն ողջ առողջ տեսնելու երջանկութիւնն կ'ունենաք, և զայս կը մաղթեմ իրեն ի բոլոր սրտէ:

Եւ ուղղութեամբ դէպի դուռն:

— Կանչեցէք սպասաւորս, ըսաւ նա տան ծառայեալէն միոյն:

Միևնոյն ժամանակ յաղթանդամ և կորովի անձ մը, քիչ շատ տրիզեալ (galonné) և թեի՛ն տակ կրելով վերարկու մը, ներկայացաւ իր տիրոջ: Սա աննշմարելի նշան մ'ըրաւ անոր և անմիջապէս սպասաւորին աչերն յառեցան Բրէվալի վրայ որ մինչև դրան սեմն եկած էր իր բարեկամին ընկերանալու համար: Այս սպասաւոր, ընթերցողն արդէն գուշակած է, ոչ այլ ոք էր այլ մեր վաղեմի ծանօթն՝ Ուրսօ, Կլութօնի սպաննիչն և այս միջոցին Շամէլի սպասաւորն և մտերիմ խորհրդակիցն:

Երբ Բրէվալի տունէն բաւական հեռացան, Շամէլ վայրկեան մը կանգ առաւ և դառնալով իր սպասաւորին՝ որ իր ետեւէն կ'զար՝ ըսաւ.

— Անշուշտ լաւ տեսար զանի և միտքդ պահեցիր:

— Ահ, լաւ դրոշմեցի զանի մտքիս մէջ, անհոգ եղիք, ձեռքէս չկրնար արծիլ:

— Եւ պիտի կրնաս զանազանել միւսէն որու դէմքըն նկարագրեցի քեզ:

— Վաղը, վաղը կ'տեսնենք:

— Ուրեմն հիմակ զնա վերցուր ընկերդ իր տեղէն և զդուշացիր որ միւսը տունէն դուրս չենէ, վասն զի եթէ մի անդամ Բրէվալ իմանայ դործն, կորսուած ենք:

— Անհոգ եղիք, պատասխանեց Ուրսօ, լաւ պահ պահութիւն պիտի ընեմ:

— Գնա՛ ուրեմն, ըսաւ Շամէլ հեռանալով, և ճիշդ որոշեալ ժամուն ժամադրաւայրն գտնուէ:

ՓԼՈՒԽ Փ.

ՏՈՒԱՄ ՄԸ ՊՈՒԼՕՆԵԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Այն ինչ առաւօտեան ժամ վեց կ'հնչէր ի Մատէն, երբ կառք մը մը Բոյալի փողոցէն ելնելով մտաւ Շան-զէլիլէի մեծ պողոտան, և մի քանի վայրկեանէն հասաւ Արք-տը-Թրիօնֆի առջն:

Գեղածիծաղ օր մ'էր: Երկինք կ'սկսէր ծիրանեղոյն ներկուիլ նորածագ արեւուն առաջին նշոյններով: Բարիք կ'զարթնոյր: Մեծ ճամբուն բոլոր երկայնքն տակաւին ոչ ալ ինչ կ'տեսնուէր բայց միայն մի քանի գիւղացիներ, իրենց ձիերով և սայլակներով, որք կ'դիմէին քաղքին զանազան կողմերն: Արք-տը-Թրիօնֆի առջն հասնելով՝ կանգ առաւ կառքն. համազգեստով մարդ մը որ նստած էր կառավարին բով, վար իջաւ և դռնակին մօտենալով.

— Ո՞ր ճամբան պիտի բռնեիք հիմակ, հարցուց մարդու մը որ կ'գտնուէր կառքին մէջ:

Նա որու կ'ուղղուէին այս խօսքերն՝ զլուխը դուրս

հանեց դռնակէն և չորս կողմն արագ ակնարկ մը նետեցով:

— Զախ կողմի ճամբան բռնեցէք, ըսաւ, և քէցէք մինչև լճերն:

Մէկ ոստուկով սպասաւորն նետուեցաւ իր նստաբանին վրայ:

Կառքն նոյն հետայն շարունակեց իր ճամբան, և տասը վայրկեան շանցած կ'դռնուէր Պուլսնի անտառն: Նոյն պահուն հիասքանչ էր անտառն: Առաւօտեան թեթև քամին մեղմիկ կ'շարժէր հինառարց կաղնիներու տերեւներն և այն ինչ բարձրացող արեգական ճառագայթներն կ'թափանցէին դալարուտ գմբեթներուն մէջ և երկիրն կ'ծածկէին անհուն օսկեհատիկներով:

Ղճերուն մօտ հասնելով՝ կառքը կանգ առաւ:

Այն անձն որ սոյն հրամանն տուած էր՝ դուրս ելաւ:

Ապա կառավարն և սպասաւորն վար իջան իրենց կարգին:

— Ի՞նչ պարտինք ընել հիմակ, պարոն Շամէլ, հարցուց սպասաւորն:

— Նախ, պատասխանեց մեր դիւցազնն, ուշադրութեամբ դիտեցի՞ք որ անտառ ապահներն զձեզ նշմարեցին թէ ոչ:

— Ա՛հ, խաչոր, պատասխանեց Ուրսօ, միշտ մեծ մեծ տան մը համադրեատաւոր սպասաւորի մը կերպարան առած, աչքերս չորս բացած էի . . . :

— Ասկից զատ, յարեց կառավարն որու կրիլեօն լինելը դիւրաւ սխալ ճանշնայ ընթերցողն, շան պէս կ'վախնա՞նք որ զլուխնիս պարանոցէն չթուցունեն:

— Ա՛հ, թշուառական, հապա եթէ ճանշնային զէնք . . . :

— Է՛հ, պարոն վարպետ, շարունակեց Ուրսօ, այն տանն պիտի ներկիք մեզ անշուշտ եթէ մէկ կողմ թողլով զձեզ՝ սատանաներու պէս կծիկը դնէինք . . . :

— Օ՛ն, գոչեց Շամէլ համբերութիւնը հատած, վերջացուց՝ քսաքերն, մեր դործին նայինք, ժամանակն կ'մօտենայ, հիմակ ժամը վեցուկէս կ'զարնէ և մեր մարդն արդէն ճամբան ըլլալու է. ես հօս պիտի մնամ անոր սպասելու համար, դուք երկուքդ կառքը տարէք մեր եկած ճամբուն ծայրն և ջանացէք ծածկել զայն տերեւախիտ կաղնիի մը ներքև, որպէս զի այն կողմէն անցնող ոստիկաններն հոտ չառնեն: Խոհեմութիւն, վերստին կ'կրէ՛նեմ: սպասեցէք հօն մինչև որ հասնի երկրորդ անձն որու գիմազիծն ուրուազրեցի ձեզ: Անկէ անդին գիտէք ձեր ընելիքն . . . :

Երկու ընկերներն ցաթ կեցին իրենց նստարաններուն վրայ և կառքն հեռացաւ . . . :

Առ այժմ թողունք որ Շամէլ և իր մեղսակիցք սպասելու վրայ լինին իրենց զոհին, և մենք փոխադրուինք Էմիլ Տէգրիփի տան մէջ:

Այս միջոցին ժամն առաւօտեան եօթն է: Փոթորիկն բոլորովին դադրած էր և պայծառ արև մը կը լուսաւորէր իր սենեակն:

— Խեղճ Բրէվալ, ըսաւ նա ինքնիրեն աճապարաւ, եւր հազուելով, երեկ չկրցայ իմաց տալ քեզ, բայց այսօր դեռ ժամանակ կայ: Օ՛հ, Շամէլ, թշուառականն ամեն զգուշութիւն ձեռք առած է որպէս զի

չկրնամ տեսնել իր զոհն : Արքանեակներ ունի , ճիւ-
տն : Այն քստմեղի դէմքն որ դաշոյն ի ձեռին կա-
սեցուց զիս երեկ , հասկցուց ինձ որ հարկ էր ետ
դառնալ : Քայլ մ'եւս և ահա մեռած էի : Օղնութիւն
կոչել , զո՞վ . . . այն սոսկալի ժամուն ուր փոթորիկն
կ'դուար իր բոլոր սաստկութեամբ , և ոչ ոք կար
փողոցին մէջ . բարկութենէ և կատաղութենէ խենդ
դարձած՝ ստիպուեցայ տուն դառնալ և սպասել որ
չուանայ : Բայց ժամը եօթն է , Բրէվալ արդէն ճամ-
բան լինելու է . . . : Գիտեմ որ նա Ռիւէյլ պիտի
երթայ և իր սովորութեան համեմատ հետիտն պի-
տի անցնի Պուլօնի անտառէն : Ժամանակն է եր-
թալ զինք գտնելու . . . : Տայր երկին որ անոր հան-
գիպէի : — Եւ Տէգրիվ , գուհատ և դողդոջուն , ա-
ճապարանօք դուրս ելաւ տունէն :

Հաղիւ քանի մը քայլ առած էր , ինքզինք գտաւ
դէմ առ դէմ Թէօֆիլի :

— Շատ կ'աճապարեք այս առաւօտ , սիրելիդ իմ
Տէգրիվ , ըսաւ նմա Թէօֆիլ՝ ճամբան գոցելով :

Տէգրիվ վարկեան մ'անոր նայեցաւ խոժոռ աչ-
քով , և ապա հրելով դանի .

— Թողէք որ անցնիմ , պատասխանեց նմա : Քստ-
մեղի դաւաճանութիւն մը կ'նիթուի Բրէվալի դէմ
. . . : այս առաւօտ . . . Պուլօնի անտառին մէջ : Ո՛հ ,
հրէ՛յը . . . : Ահա կառք մը , կեցի՛ր , կառավար : Յե-
տոյ ամեն բան կ'իմանաք , պարոն Թէօֆիլ . . . :

Եւ Տէգրիվ , ինքզինքն դուրս ելած , նետուեցաւ
կառքին մէջ :

— Մինչև Արք-տը-Թրիօնֆ , դռեց կառավարին ,
քառասունակ մորակէ՛ ձիերն , բոլոր վնասն իմ վրայ :

Թէօֆիլ , սրտաբեկ , արձանացաւ և զգալով որ
ի մօտոյ սոսկալի տաամ մը տեղի պիտի ունենայ Պու-
լօնի անտառին մէջ , դնաց ամիջապէս խնաց տալու
թաղին ոստիկանաց տեսչին :

Ժամը ճիշդ եօթուկէսին կառքն՝ որու մէջ կ'դու-
նուէր Տէգրիվ , կանգ առաւ Արք-տը-Թրիօնֆի առ-
ջև : Վար իջաւ կառքէն , կառավարին ստակը վճա-
րեց և անտառին մէջ մտաւ :

Սարսուռ կ'ընթանայ իր անդամոց մէջ , իր կուրծ-
քն արագ արագ կ'բարբախէ , յուսահատական կաս-
կած մը կ'տանջէ զինք . կ'վախնայ յառաջ երթալէ ,
այլ չ'ուզեր ընկրկիլ . կարմրուն և ուռած աչքն կը
դարձնէ ամեն կողմ , ինքզինք կ'ամփոփէ՝ մօտիկ ընե-
լու համար , բայց ոչինչ կ'լսէ , ոչ միմարդկային ձայն ,
այլ միայն թռչնոց դայլայլիկներն և առաւօտեան
քամիէն չարժող տերեւներու մեղմ սօսափիւնն :

— Հասած չէ գուցէ տակաւին , ըսաւ նա իւ-
րովի :

Քառորդէ մ'աւելի այսպէս սոսկալի անստուգու-
թեան մէջ սպասելէ յետոյ՝ վերստին սկսաւ յառա-
ջանալ յողդողդ քայլերով :

Վերջապէս անգամ մ'եւս կանգ առաւ և ա'նարկ
մը նետեց իր ետին : Հեռուէն նշմարեց կառք մը որ
յամրընթաց կ'թաւալէր ծառուղոյն եզերքէն , գրե-
թէ կիսովին ծածկուած հինաւուրց ծառերու թանձ-
րախիտ տերեւներուն տակ : Տէգրիվ բնաւ ուշադրու-
թիւն չ'ըրաւ անոր և չարունակեց իր ճամբան : Մութ
և նեղ ծառուղիի մը մօտ հասնելով տեսակ մը սար-
սուռ զգաց իր բոլոր մարմնոյն մէջ . այս վայր չարա-
գուլակ թուեցաւ իրեն . չափեց զինք չըճապատող

նեղ անջրպետին սահմաններն և այնպէս թուեցաւ իրեն թէ նախասահմանեալ և անտեսանելի ձեռք մը յառաջ կ'մղէր զինք. ոստում մ'ը բաւ և իր առջև գտնուած մացառուտ պատնէշէն անցնելով՝ մտաւ մութ և ստուերախիտ ծառուղւոյն մէջ:

Այն ինչ Տէգրիվ մտած էր մթապատ ծառուղւոյն մէջ, կառքն, որ իրեն կ'հետեւէր, իրմէ քսան քայլ հեռու կանգ առաւ և երկու հոգի, ատրճանակ 'ի ձեռին, վար իջան անկէ, և քայլերնին ուղղեցին զէպ 'ի նոյն վայրն:

Տէգրիվ միշտ կ'ըսէր յամբ և տարտամ բալերով, իր աչերն կ'հետադռտէին զաշարուտ մարդագետի. նըն որ թուեցաւ իրեն թէ շատ կողմերէ կ'ոխոտուած էր, և քանի մը քայլ անդին գետնին վրայ ինկած տեսաւ դաւազան մը և փողկապ մ'արեան բիծերով ծածկուած:

Սոսկման սարսուռ մ'անցաւ իր բոլոր անդամներէն, վայրիկ մը կանկ առաւ, յետոյ ինք'իր վրայ ճիգ մ'ընելով քանի մը քայլ ևս առաւ: Յանկարծ մաղերն քստմեցան, դողդողաց, երերաց և չիյնալու համար ծառի մը կռթնեցաւ: Արեան բաղձաթիւ հետքեր կ'տեսնուէին ամեն կողմ և աւելի հեռուն, մարդագետնին վրայ, կ'կաղմէին ակօս մը:

Եւ սակայն աւելի առաջ գնաց հա, և, մինչև ծայրն հասնելու որոշմամբ, քանի մը քայլ ևս յառաջացաւ: Նոյն պահուն սոսկման ճիչ մ'արձակեց և ինկաւ զրեթէ նուաղած:

Բրէվալի մարմինն բռնուած էր մարդագետնին վրայ, և երեք լայն ու խորունկ վերքերէ սրիւնն կ'հոսէր տակաւին առատօրէն:

Տէգրիվի արձակած բարձրաձայն աղաղակին պատասխանեցին հրացանի երկու պայթիւններ:

Այս յանկարծական և կրկնալի պայթման վրայ քաղաքապահ զինւորներն քանի մը ոստիկաններ օդնական առած՝ վազեցին ամեն կողմ:

Նոյն պահուն իրենցմէ քանի մը քայլ հեռու պռալու ձայն մը լսեցին, յառաջացան և ծառերու մէջէն տեսան մարդկային ձևեր որ արագ արագ կը շարժէին:

Ուրսո Արիլեօն էին սոքա որ բռնած էին Տէգրիվն՝ գունաթափ և խելայեղ: Սա կ'ընար ազատել զինք ուժգնապէս կաշկանդող ձեռքերէն:

— Ի՞նչ անցաւ ուրեմն հոս, հարցուց զինւորներէն մին մօտենալով երկու ծպտեալ շարագործներուն:

Ուրսո պատասխանեց ցած ձայնով և զլուխն հակելով որպէսզի չ'ձանչցուի:

— Սպանութիւն մը գործուեցաւ և մենք բռնեցինք ոճրագործն:

Եւ մատով ցոյց կ'տար զՏէգրիվ՝ մեռելի պէս գունատ, և աւելի հեռուն՝ Բրէվալի դիակն:

Իտես սոյն արիւնթաթախ և անկենդան մարմնոյն, ոստիկանք սոսկմամբ յետս ընկրկեցան:

Նոյն պահուն կառք մը որ սրարշաւ կ'գար, կանգ առաւ ոճիրն գործուած վայրէն քանի մը քայլ հեռու:

Ուրսո և Արիլեօն նշմարեցին որ սոյն կառքէն վար կ'իջնէին ոստիկանութեան տեսուչ մը, երկու քաղաքապահ զինւորներ և երիտասարդ մ'որ անծանօթ էր իրենց:

— Բարեկամ, ըսաւ Արիլեօն Ուրսօի ականջն ի վար,

ժամանակն է կծիկը դնելու, եթէ ոչ հիմակ օձիքն իս
ձեռք պիտի տանք:

— Կծիկը դնելու ժամանակն անցած է այլ ևս,
պատասխանեց նմա Ուրսո, լաւագոյն է հոս մնալ:

Կրկնեօն, ոչ առանց դժկամակութեան, հնա-
զանդեցաւ:

Ոստիկանութեան տեսուչն, գունատ ճակտով և
խոժոռ դէմքով, արհամարհոտ ակնարկ մը նետեց
տարաբաղդ Տէգրիվի վրայ զոր տակաւին բռնած էին
երկու սպասաւորներն, և որ կ'թուէր թէ ոչինչ տե-
ղեկութիւն ունի իր չորս կողմն անցածներէն, և զի-
ակին մօտենալով:

— Ի՛նչ խժդժութիւն, գոչեց խորապէս յուզ-
ուած:

Բայց անմիջապէս զսպելով իր կարեկցական զդա-
ցումն որ այս վայրկեանին անհաշտելի էր իր պաշտօ-
նական հանգամանքին, հրամայեց անմիջապէս ձեր-
բակալել յանցաւորն:

— Ի՛նչպէս, բացառանչեց Տէգրիվ շուարեալ և
ինքնիրմէ դուրս ելած, ձերբակալել, զիս, և ի՛նչ
պատճառաւ, ի՛նչ ըրի:

— Պարոն, պատասխանեց ոստիկանութեան տե-
սուչն, ինձ չվերաբերիր պատասխանել ձեզ: Սպան-
նութիւն մը գործուած է: Ասակածներ, մինչև իսկ
հաւաստի վկայութիւններ կան որ դուք էք այս
սպաննութեան հեղինակն: Յարգեցէք իշխանութիւ-
նն և անձնատուր եղիք: Դատարանին առջև կրնաք
արդարացնել զձեզ:

Տէգրիվ, մեռելատիպ, աչերն դաժան, կուրծքն
չնչասպառ, մարմինն դողդողուն, իր չորս կողմն

կ'դիտէր այնպիսի նայուածքով մ'ուր կ'կարդացուէր
ամենախորին յուսահատութիւն:

— Ես անմեղ եմ, գոչեց նա: Ես սպաննեմ Բրէ-
վան, ես, իր մտերիմ բարեկամն . . . ընդ հակա-
ռակն, ես էի որ ուզեցի ազատել զինք: Իր սպան-
նիչնէ . . .

Բայց ժամանակ չունեցաւ շարունակելու:

Շամէլ վար իջած էր իր կառքէն և կ'մօտենար
տեսչին:

Տէգրիվ, այն ինչ տեսաւ զՇամէլ, խռպոտ աղաղակ
մ'արձակեց, աչերն ահագին կերպով բացաւ, բայց
չկրցաւ բառ մ'իսկ արտասանել: Լեզուն, այսպէս
լսենք, կապուեցաւ բերնին մէջ:

— Պարոն տեսուչ, ըսաւ Շամէլ՝ բարեկեղով, յու-
ղեալ և կեղծաւոր դէմքով մը, այս մարդ — և մա-
տով ցոյց կ'տար զՏէգրիվ — կ'ուրանայ յանցանքն
որով կ'ամբաստանեն զինք: Կ'փափաքէի որ այդպէս
լինէր, որովհետև կ'ցաւիմ իր վրայ, բայց ի՛նչ կարե-
լի է ընել ակներև իրողութեան դէմ: Առաւմարս և
սպասաւորս կ'լսեն թէ անսած են անոր յարձակիլն
իր զոհին վրայ: Ես չեմ կրնար ստուգապէս վկայել
առ այդ, վասն զի կառքիս վարագործներն գոց էին:
Այսու հանդերձ, կրնաք սպասաւորներս ալ հարցա-
քննել:

Խուլ հռնդիւն մ'ելաւ Տէգրիվի կոկորդէն, իր
ձեռներն զալարեցան, աչերն բոցեր արձակեցին և
քայլ մը յառաջանալով դէպի Շամէլ:

— Վատ, մարդասպան, հաղիւ կրցաւ ըսել, ա-
պա նուաղեալ ընկաւ ոստիկանաց թևերուն մէջ:

Այն ատեն տեսուչն դառնալով Ուրսոի, ըսաւ նմա-

— Խղճիւ կերդնո՞ւս խոստովանիլ զուտ ճշմարտութիւնն :

— Կ'երդնում, պատասխանեց Ուրսօ, հէք Տէգրիվի չափ դունատ :

— Լաւ ուրեմն, յանուն օրինաց և առաջի Աստուծոյ որ զլեզ կ'դիտէ, ո՞վ է յանձին Բրէվալի դործուած սպաննութեան հեղինակն :

— Նոյն ինքն է, ըսաւ Ուրսօ, մատովն ցոյց տալով զՏէգրիվ, միշտ նուաղեալ: Ես և ընկերս տեսանք անոր այս խեղճ մարդուն վրայ յարձակիլն: Ի նանթէն կ'տանէինք մեր տէրն որ ահաւասիկ: Զոհին արձակած աղիողորմ աղաղակներն լսելով կեցուցինք մեր ձիերն, և թողլով կառքն՝ շուտաքայլ դիմեցինք այն տեղն ուր այս արիւննայի տուամն տեղի կուեննար: Շատ ուշ էր. զոհն արդէն կ'գալարէր մահուան ջրաձգութեանց մէջ: Յասուշ կրթած, բայց նաև առանց շուարեւու, ընկերս և ես ինկանք մարդասպանին ետեւ էն որ խոյս կ'տար մեր առջև էն: Յաջողեցանք բռնել զանի և երկու առըճանակ պարպեցինք օդին մէջ:

— Լաւ, ըսաւ ոստիկանութեան տեսուչն, բոլոր փաստերն ամբաստանելոյն դէմ են: Հիմակ, պարոն Շամէլ, ներեցէք որ փոքր ինչ դեռ ևս սպասեցնենք զնեզ, բայց յընթացս ժողովին տեղեկագիր մը պիտի խմբագրենք որու մէջ պիտի ըսուի թէ մենք, բոլոր հոս գտնուողներս, կ'ճանաչենք զպարոն Էմիլ Տէգրիվ իբր միակ յանցաւոր տարաբաղդ Բրէվալի սպաննութեան դործին մէջ:

Եւ զրպանէն հանելով թղթապանակ մը, մատիտով զրեց հետեւեալն:

« Մենք ստորագրեալքս, մի կողմէն՝ Բօլ Տիւքօ, տեսուչ ոստիկանութեան վեցերորդ շրջանակին, և միւս կողմէն՝ Ժիւլ Շամէլ և Թէօֆիլ Ռշնէ, մէկէ աւելի սպացոյցներով և ականատես վիճակներու առջև կ'ճանաչենք Էմիլ Տէգրիվ իբր սպաննիչ Լուի տը Բրէվալի, երբեմն հեծելազօր սպայ, այժմ՝ վաճառական և դրամատէր: Եւ ըստ 302րդ յօդուածի պատժական օրինաց որ կ'տրամադրէ թէ, հարգանքներով յանցանքով բռնուած ո՛ր և է անհար հանցաւոր կ'պարտուի: Յիշեալ Էմիլ Տէգրիվն կ'յանձնենք Արդարութեան բարձրագոյն Ատենին, որ պիտի տայ իր վճիռն ըստ տեսակի յանցանաց: »

Եւ տեսուչն ստորագրեց տեղեկագիրն, ապա ներկայացուց զայն Շամէլի, որ առանց վարանման, և առանց այլադուներու նոյնպէս դրաւ ստորագրութիւնն:

Նոյն տեղեկագիրն ներկայացուեցաւ նաև Թէօֆիլի:

Սա ծառի մը կոթնած, և բոլորովին խոհուն, անտարբեր կ'թուէր իր շուրջն անցած բաներուն: Եւ սակայն տեսչին ձեռքէն առաւ տեղեկագիրն, և առանց զայն կարդալու և առանց ինչ ըրածն դիտնալու, զողորմուն ձեռքով նշանակեց անդ իր անունն, և խոյս տուաւ յուզեալ և արտասուելից դէմքով:

Երբ ամեն ինչ լմնցաւ, ոստիկաններն կառքին մէջ դրին զՏէգրիվ, միշտ նուաղեալ:

Նոյն կառքին մէջ նստեցան տեսուչն և ոստիկան մը: Ուրիշ կառքի մը մէջ, որ յատկապէս այս դործին համար բերուած էր, դրուեցաւ Բրէվալի դիակն:

Երկու կառքերն Բարիզի ճամբան բռնեցին : Շա-
մէի կառքն դէպի Նանթէն զարնել ձեւացուց , բայց
ապս երկայն շրջան մ'ընելով՝ տասն վայրկենէն յե-
տոյ սրարչաւ ուղղուեցաւ դէպի Շան-դէիզէ :

ՓԼՈՒՆ Ե.

ՏՈՒՄԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐՆ

Հիմակ յետադարձ ակնարկ մը նետենք և փոխա-
դրութիւնք Լուի տը Բրէվալի տան մէջ :

Երբ սա ժամը վեց ու կէսին մօտ տունէն դուրս
եկաւ ի Ռիւէյլ իր քրոջ երթալու համար , տիկին
Բրէվալ , դեռատի կին մ'անուշ և համալիրելի գե-
ղեցկութեամբ , դեռ պատուհանին առջև նստած էր ,
աչերն յառած իր տան դռնին վրայ ուսկից պահ
մ'առաջ իր ամուսինն աներեւոյթ եղած էր իր տես-
ութենէն : Հաղար ու մէկ նախադգացումներ կ'ա-
շարէին իր միտքն , և առանց կարենալ մեկնելու ,
կ'ըզար որ անակնկալ դժբաղդութիւն մը կ'սաւառ-
նէր իր ամուսնոյն գլխոյն վերե : Բոլոր անդամներն
կ'սարսուային : Այս վիճակին մէջ մնաց բաւական ժա-
մանակ , խոհուն և մտատանջ , ապա խորունկ հառա-
չոնք մը հանելով՝ ներս մտաւ , և , տխուր ու երա-
զուն , քնաց թիկնաթոռի մը վրայ նստաւ :

Առաջին անգամ իր աչաց հանդիպող առարկան
եղաւ Օկիւսդէն , որ , իրեն չափ տխուր , մօտենալով
իրեն՝ ըսաւ .

— Այդքան մի տխրիր , մայրիկ , քաջութիւն , հայ-
րիկն շուտով պիտի վերադառնայ :

— Աստուած լսէ քեզ , տղաս , ըսաւ նէ , դէպի ի-
րեն քաշելով զանի և իր բազկաց մէջ սեղմելով :
Մինչև ի Ռիւէյլ կարճ ուղևորութիւնն չէ որ հոգ կը
պատճառէ ինձ , այլ միւսն :

— Պէտք է միշտ յուսալ , մայրիկ , որ ս և է ճախոր-
դութիւն չպիտի պատահի հայրիկին :

— Այո , այո , կ'յուսամ , ըսաւ տիկին Բրէվալ ոտք
եղնելով և դողցես ականաց մօտենալով պատուհա-
նին :

Այս միջոցին ժամը ութն կ'դարձէր :

Բակէն եկող խառնաշփոթ ձայներ տիկին Բրէվալի
ուշադրութիւնն գրաւեցին : Զգաց որ սիրտն կ'բա-
բախէր իր կուրծքին տակ և՛ առանց պատճառն
գիտնալու՝ ականջ դրաւ :

— Եւ , կ'ըսէր տան զոնադանուհին դառնուհւոյ
մը , կ'ըսեն թէ . . . :

— Կ'ըսեն թէ մարդաստղանութիւն մը դործուած է :

— Մարդաստղանութիւն մը . Սուրբ Կոյս , մար-
դաստղանն բռնեցին :

— Այո :

— Աւաղակը . . . :

— Աւաղակ մը չէ : Շնորհքով հաղուած պարուն
մ'է որ սպաննած է ուրիշ պարուն մը :

— Աստուած իմ , իրաւ է որդեօք այս ամենը :

— Կարծեմ թէ այո :

Տիկին Բրէվալ չ'ըրցաւ տելի լսել: Դողդոջուն և բոլորովին յուզեալ, իր սենեակին մօտաւ և զոնգակն հնչեցնելով կանչեց իր սենեկատանուհին:

Փոքր սրահին դուռն՝ ուր նէ կ'դռնուէր այս միջոցին, բացուեցաւ, և Շամէլ, գուռատ և ահաբեկ դէմքով, երեցաւ սեմին վրայ:

— Տիկին, ըսաւ նա դէպի անոր յառաջանալով, քաջութիւն . . . : Բայց ժամանակ չունեցաւ լմնցնելու: Տիկին Բրէվալ կապարի գոյն առաւ, չրթներն կապուտցան, և ջղաձգական սարսուռ մը շրջան ըրաւ իր բոլոր մարմնոյն մէջ: Մի քանի վայրիեան անշարժ մնաց այս վիճակին մէջ, ապա ինքնիր վրայ ճիգ մ'ընելով քանի մը քայլ յառաջացաւ դէպի Շամէլ և խեղդի աչքերով անոր երեսն նայելով՝ ըսաւ նմա.

— Պարոն Ժիւլ, յանուն Աստուծոյ, ինչ պատահեցաւ ամուսնոյս . . . :

Շամէլ, այս հարցական ականարկէն դուռնաթափ եղած, աչերն խոնհարեցուց և լուռ կեցաւ:

— Խօսեցէք, պարոն, ըսաւ հէք կինն ուժգին սեղմելով նորա բազուկն: Անձկութիւնն աւելի անգութ է քան իրականութիւնն: Խօսեցէք, կուղեմ ամեն բան իմանալ: Ո՛հ, նախազդացումներս, նախազդացումներս, դոչեց նէ յարտասուս բղձկեցով:

— Հանդարտեցէք, տիկին, ըսաւ Շամէլ, ջանալով թէ և ի վուր՝ յուզեալ երևիլ: Ձեր ամուսինն, այս առաւօտ, քիչ մնաց որ դաւաճանութեան մը զոհ լինէր: Հրէջ մը, չղիտցուիր ինչ պատճառաւ, անոր վրայ յարձակած է՝ դաշոյն ի ձեռին: Բարեբաղդաբար, նոյն ժամուն, Պուլոնեի անտառին մէջ . . . :

— Մի լմնցնէք, պարոն, ընդմիջեց տիկին Բրէվալ, յանկարծ սաստիկ ատելութիւն մ'զգալով դէպի այդ մարդն որ իր ամուսնոյն բարեկամն կ'կոչէր զինք: Մի լմնցնէք, պարոն, մնացածն գիտեմ . . . : Անօգուտ է ճշմարտութիւնն պահել ինձմէ . . . խեղճ Լուիս մեռած, վատարար սպաննուած է:

Եւ թշուառ կինն, բոլորովին դողդոջուն, խելահնոր, աչերն մուգիւն, հեռացաւ Շամէլէն, և դնաց, հողոյն մէջ կրելով յուսահատութիւնն, թիկնաթոռի մը վրայ ընկաւ:

Նոյն պահուն սրահին դուռը բացուեցաւ, և փոքրիկ Օլիւսդէն, աչերն արցունքէն ուռած, սեմին վրայ երեցաւ:

Շամէլն տեսնելուն պէս՝ սարսուռաց: Նորա առջևէն անցաւ առանց բան մ'ըսելու, և դնաց մօրը բաղկաց մէջ նետուեցաւ դռնէն, հեծկլտանքէն հեղձամղձուկ.

— Ո՛հ, մայրիկ . . . մայրիկ . . . իմ խեղճ հայրս զարկած, սպաննած են . . . ոչ ևս ոլիտի տեսնենք զինքն . . . :

Այս բառերն իւրեւ զերեւմանական արձագանք հնչեցին արտասուալի կնոջ ականջին:

Ուղղորդ վեր կանգնեցաւ նէ, որպէս թէ անտեսանելի զսպանակէ մը շարժուած լինէր: Իր գուռատ դէմքն յանկարծ կարմրեցաւ, իր քունքերուն շնչերակներն ուժգին կ'բաբախէին:

Իր աչերն անթարթ էին, դրեթէ առանց ականարկի: Օլիւսդէն կ'արտասուէր, Շամէլ կ'վախնար:

Տիկին Բրէվալ այսպէս քանի մը քայլ յառաջացաւ, և Շամէլի առջև կանգ առաւ բոլորովին խուռ վայրդ:

— Պարոն, ըսաւ նէ, կ'տեսնէք որ ամեն ինչ գիտեմ, բայց բան մը կայ որ անձանթ կ'մնայ ինձ . . . այն է մարդասպանն:

Շամէլ ակտմայ քայլ մը յետո նահանջեց: Ա'զգար որ այս յիմարական նայուածքն սխալի գուշակէր զայն:

— Ա՛հ, կ'հեռանաք, ա՛հ, կ'վախնաք . . . լաւ ուրեմն, գտայ մարդասպանն . . . նա ահաւասիկ . . . հոս է նա, իմ առջեւ, և հիմակ սխալի մեռնի:

Եւ տիկին Բրէվալ, ձեռներն դալարուն, դէմքն արիւննառուչ, նետուեցաւ Շամէլի վրայ և ուժգին բռնեց անոր կոկորդէն:

Շամէլ, այս յիմարական յարձակումէն յանկարծակի եկած, և զգալով իր կոկորդին սեղմուիլն մանկամարդ կնոջ վախովի ձեռներէն այնպիսի ուժով մը որ յուսահատութենէ քառապատկուած էր, գերադոյն ճիգ մ'ըրաւ ճողորկելու համար այս սեղմումէն: Պրկեց իր անդամներն և անվրէպ հէք կնոջ բաղուններն սխալի վրէժ, երբ տեսաւ որ նէ տակաւ կ'կէքէր ինքն իր վրայ, մատերն թուլցան, արեան հեղեղ մ'ողողեց իր դէմքն, և անշարժ ու անկենդան ընկաւ տախտակամածին վրայ:

Տիկին Բրէվալ շանթահարիչ կաթուածէ մը զարնուած էր:

Փորրիկ Օկիւսդէն աղեկիզիկ ճիչ մ'արձակեց, և վազեց դէպի դուռն:

Շամէլ, տակաւին սաստկապէս յուզեալ, նոյնն ըրաւ և Թէօֆիլի դէմ առ դէմ դանուեցաւ:

— Ի՞նչ կայ, Աստուած իմ, գոչեց սա տեսնելով տիկին Բրէվալն անշարժ տարածուած տխտակամածին վրայ:

— Սա կայ որ, պատասխանեց Շամէլ իր բոլոր պաղարիւնութիւնն վերստանալով, իր ամուսնոյն մահուան լուրն աղիտաբեր եղաւ այս տարաբաղդ կնոջ: Ջանացի, որչափ հնար էր, զգուշութեամբ վարուիլ, բայց չկրցայ իր ողբոյն՝ Օկիւսդէնի՝ բերանը գոցել: Նա էր որ լալով եկաւ իր մօր պատմեց տխուր ճամարտութիւնն: Աճապարենք սակայն . . . գոցէ դեռ ժամանակ կայ ազատելու զտիկին Բրէվալ: Զարկէք զանդակն, և իր սենեակին փոխադրել տուէք այս տիկինն . . . իսկ ես վազեմ բժիշկն կանչելու:

Եւ Շամէլ առաւ գլխարկն և դուրս ելաւ:

Քառորդէ մը յետոյ վերադարձաւ նա բժիշկին հետ:

Սա մտեցաւ տիկին Բրէվալի որ անշարժ տարածուած էր իր անկողնոյն վրայ, բռնեց նորա ձեռքն, մի քանի վարկեան դիտեց զայն բոլորովին մոտախոհ, ապա դառնալով Թէօֆիլի և Շամէլի, որ անձկանօք կ'սպասէին, ըսաւ անոնց:

— Պարոնայք, ամեն օգնութիւն անօգուտ է:

— Լմեցուցէք, գոչեց Թէօֆիլ, սոսկումէն մոխիր կտրած:

— Տիկին Բրէվալ մեռած է. չնչերակի մը պայթում տեղի ունեցած է, յարեց բժիշկին:

— Ի՞նչ սոսկալի դժբաղդութիւն կ'գայ ուրեմն հարուածել այս ընտանիքը, գոչեց Թէօֆիլ: Ո՛հ, ճիւճղը, բայց շատ սուղ սխալի տուժէ նա այս վատութեան գործն:

— Այո, ըսաւ բժիշկն, բոլոր Բարիք իմացաւ արդէն Բրէվալի դժբաղդութիւնն, և սակայն Աստուած միայն գիտէ յանցաւորն:

Բժիշկն անուշա չէր գիտէր Տէգրիվի բռնուիլն:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, գոչեց Շամէլ, որ սարսուղէն մաղերուն քստմնիւն զգաց իր գլխուն վրայ:

— Կ'ըսեմ թէ Աստուած միայն կ'ճանաչէ յանցաւորն և հեղինակն սոյն կրկին սպանութեանց:

Շամէլ սարսուաց:

— Կ'կասկածի՞ իմ վրայ, մտածեց նա:

Ապա ակամայ իր նայուածքն տարաբաղդ մեռելոյն վրայ նետելով, խղճի խայթի նման բան մ'զգաց:

— Այո՛, խորհեցաւ նա, ես եմ պատճառ այս կրկնակի դժբաղդութեան, և այսպէս կ'կործանեմ ամբողջ ընտանիք մը:

Օկիւսդէն, հուսկ ուրեմն խոնջ աղօթելէ և հեծկլտալէ, ոտք ելաւ, և ուղղակի դէպի բժիշկն յառաջանալով:

— Պարոն, ըսաւ նմա, մայրիկն չարթննար այլ ևս:

— Համբերութիւն, տղաս, համբերութիւն, մըմնջեց բժիշկն յարտասուս շարժելով, հարուածն զօրաւոր է, սակայն պիտի անցնի և մայրիկն քեզ պիտի յանձնուի:

— Կ'խաբէք զիս, պարոն, ինչպէս խաբեց այս մարդն, պատասխանեց տղան՝ Շամէլն ցոյց տալով:

Շամէլ սարսուաց: — Ո՛հ, այս տղան փորձանք մը պիտի բերէ գլխուս, ըսաւ նա իւրովի:

— Եւ ինչպէս խաբեց զքեզ, հարցուց բժիշկն:

— Բսելով մեզ թէ հայրիկն վիրաւորուած էր միայն, և սակայն ինք քաջ գիտէր թէ մեռած էր նա:

— Ո՛հ, քրթմնջեց Շամէլ, այս տղան պատճառ պիտի լինի իմ կորստեանս:

Բայց և այնպէս ամուր բռնեց ինքզինքն, և մօտենալով բժիշկին և Թէօֆիլի, ըսաւ անոնց տխուր գիւտք:

— Պարոնայք, թող տուէք ինձ քաշուիլ, այս տեսարան չսիրազանց կ'յուզէ սիրտս:

Այս յանկարծական մեկնումն զարմացուց Թէօֆիլ: Ճեռքն աչքերուն տարաւ որպէս թէ վանելու համար կասկած մը որ նոյն վայրկենին անցաւ իր մտքէն:

— Ձեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ համար այս մարդուն ներկայութիւնն անհանգիստ կ'ընէ զիս, ըսաւ Օկիւսդէն երբ տեսաւ Շամէլի հեռանալն, չղիաւմ, բայց կարծեմ թէ ամեն բանի կարող անձ մ'է, մինչև իսկ խեղճ հայրս սպանողն ալ ինքն է:

— Ո՛չ, զաւակս, ո՛չ, վանէ մտքէդ այդ սխալ կարծիքն, պատասխանեց Թէօֆիլ, ընդհակառակն նա էր որ հօրդ սպանիչն բռնեց: Առանց անոր անծանօթ պիտի ճար նա մեզ, զաւակս:

Նոյն պահուն սենեկին դուռն շառաւմամբ բացուեցաւ, և Բրէվալի քոյրն երեցաւ, դուռնատ և խառն ի խուռն հազուստներով:

— Ո՛ր դրին զանի, գոչեց նէ, ո՛ր է նա, կուզեմ տեսնել:

— Ձո՞վ, տիկին, զո՞վ, պատասխանեց Թէօֆիլ դէպի անոր յառաջանալով:

— Ո՛հ, եղբայր իմ, շարունակեց Հանրիէթ, ես եղայ պատճառ քու մահուանդ, ո՛հ, գոնէ անգամ մը տեսնեմ զքեզ:

Եւ վազեց դէպի անկողինն: Բայց այն ինչ տեսաւ իր նուրի անշարժ մարմինն, ահագին ճիչ մ'արձակեց և նուաղեցաւ:

— Տօքթէօր, օգնութիւն, հիմակ պիտի մեռնի, գոչեց Թէօֆիլ վեր վերցնելով և բազկաթոռի մը վրայ դնելով զնէ:

Բժիշկին մօտեցաւ նէրաւ և, վայրկեան մը նկատելով զնէ՝ գլուխն թոթուեց լուծեամբ:

— Ի՞նչ, տօթթէ՛՛՛ր, դոչեց Թէօֆիլ որ կ'դիտէր ներաւ բոլոր շարժումներն, դարձեալ . . . :

— Ո՛չ, ո՛չ, անհոգ եղիք, պատասխանեց նա, ինչ աղում մ'է միայն:

Յետոյ զրպանէն փոքրիկ սրուակ մը հանելով մօտեցուց Բրէվալի քրոջ ունդերուն:

Նէ շարժում մ'ըրաւ, յետոյ ձեռքերն ձգտելով՝ վեր վերցուց գլուխն:

— Ի՛նչ եմ, մըմնջեց նէ, եղբայր իմ . . . քոյր իմ . . . սիրելիդ իմ Անժելինա, ո՛չ ևս պիտի տեսնեմ դրեզ . . . :

Եւ վերստին ինքն իր վրայ էքեցաւ, ապա գլուխը վերցնելով և իր տեղէն վեր ցատկելով, վազեց դէպ արկողինն, և, բազկացը մէջ առնելով հանգուցելոյն անշարժ մարկինն:

— Ո՛հ, իմա Անժելին, քոյր իմ, բարեկամահիդ իմ, ո՛ւր ես, դոչեց նէ, առ յաւէտ թողուցի՛ր զիս . . . ո՛չ որ ունիմ այլ ևս այս աշխարհի վրայ, միայնակ եմ, միայնակ . . . :

Թէօֆիլ զողողալով մօտեցաւ նմա:

— Տիկին, քաջութիւն, ըսաւ նա, անտարակոյս մեծ է դժբաղդութիւնն, բայց պէտք է հանդուրժել, ոչինչ դարման կայ այլ ևս:

— Ո՛հ, երկուքն ալ մեռան, դոչեց հէք կինն վշտին սաստկութենէն, երկուքն ալ . . . :

Եւ սխառ հեծեծանօր արտասուել:

— Հիմակ, ըսաւ Թէօֆիլ բժիշկին դռնալով, պէտք է մեր նուիրական պաշտօնն ի գլուխ հանենք:

Ծանօթք և ազդականք ընդ հուպ պիտի դան, շատ մարդու ծանուցի գոյժն: Դո՛ւ, Ժանէթ, ըսաւ սպասուհւոյն որ անկիւն մը քաջուած կ'հեծկտար, սրբէ արցունքներդ և դնա՛ ըսէ քրոջս որ անմիջապէս հոս գայ առանց վայրկեան մ'իսկ կորուսելու:

Ժանէթ դուրս ելաւ:

Մեր նկարագրած տեսարաններէն ի վեր վեց ժամեր սահեր էին և տարաբաղդ Բրէվալի տունն լցուած էր խուռն բաղնիքով: Հանգուցելոյն (Բրէվալի) մարմինն իր տունն փոխադրած էին այն տեղէն ուր գրուած էր, և կէս ժամ ետք, յուզարկաւորաց չքեղթափոր մը կ'ուղղուէր դէպ յեկեղեցի, և անտի, Մոնմարդրի գերեզմանատունն: Բայց ինչ որ ամենէն աւելի սրտաձմիկ էր, և որ ամենուն ուշադրութիւնն կ'գրաւէր, երկու դադաղներն էին զոր կ'տանէին միևնոյն ժամանակ:

Խեղճ Հանրիէթ, երբ ինքզինք իսպառ բաժնուած տեսաւ իրեն համար ամենէն աւելի սիրելի երկու էակներէն, սրբեց իւր արցունքներն, Աստուծոյ յանձնեց ինքզինքն, որովհետեւ երկու որբեր ունէր միաթաթարելու: Տխուր, վշատ, սրտաբեկ մեկնեցաւ անոնց հետ: Այլեւլ տարաւ դանոնք, և յանձնեց իրենց խնամակալուհւոյն հսկողութեան:

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԲԱՆՏԸ

Սակայն Տէգրիվ փոխադրուած էր Դատարանի բանտն, ուր կ'սպասէր երկրորդ դատաստանի մը, թէ՛ն առաջնոյն դէմ՝ ոչ ոք բողոքած էր, և թէ՛ն քաջ զիտէր այն սպառիմն որ սլիտի սահմանուէր իրեն: Բայց որովհետեւ դատարանն նոյն օր ուրիշ կատարողայն դատով մը սլիտի դատէր, Տէգրիվի դատն հետեւեալ աւուր ձգուեցաւ:

Յորմէ հետէ անդ հասած էր Տէգրիվ, զինք փակած էին փոքր և վատառողջ սենեկի մը մէջ, որու միակ կարասիքն էին անկողին մը և հասարակ փայտէ սեղան մը: Այս սենեկին երկու պատուհաններն կ'նայէին պարտէզի մը վրայ, բայց երկաթեայա յնպիսի հաստ ձողեր կ'կրէին զորս ամենէ ճարպիկ դատապարտեալն անգամ դժուարաւ պիտի կրնար սըղոցել քանի մ'օրուան մէջ: Բանտապահն որ այս խաւարչտին բանտին մէջ դրած էր զանի, կրկին բռնալիով գոցած էր դուռն, և տարաբաղդ Տէգրիվ լսեց թանձր փականքին ճռնչելն ահագին բանալիին ճնշման ներքեւ:

Այս սենեկին մէջ էր որ նա սպասեց մինչև երեկոյեան ժամը չորսն:

Ժամը ճիշդ չորսին, քայլերու աղմուկներ՝ որ կը թուէին մօտեալ իր բանտին, հնչեցին բակին

մէջ: Անմիջապէս փականքն վերստին ճռնչեց, և դուռը բացուեցաւ: Բանտապահ մը, ահագին բանալիներու արցակ մ'ի ձեռին, երեցաւ, հետն ունենալով երկու ոստիկաններ:

— Կ'անդրուի պարոնէն ինձ հետեւի, ըսաւ նա Տէգրիվի որ ընկղմած էր մտածմանց մէջ:

Բանտապահին ձայնն լսելով՝ իբր ի քնոյ ընդօստ արթնցաւ:

— Ո՛ւր կ'տանին զիս, հարցուց նա:

— Հիմայ կ'տեսնէք, պատասխանեց բանտապահն ցրտութեամբ:

Կալանաւորն դուրս հանուեցաւ այս սենեկէն:

Նախ ընդարձակ դաւթէ մ'անցան, ապա տան աստիճաններ է բաղկացեալ սանդուխէ մը վար իջնալով նեղ ու մութ բակի մը մէջ տեղն հասան:

Տէգրիվ սոսկաց, երբ իր առջև նետելով ակնարկներն, տեսաւ բակին ամբողջ երկայնքն նեղ դուռներ, և, հակառակ մթութեան, կրցաւ կարգալ սեւաների թուանշաններ զնդաններու սեւաթոյր քարերուն վրայ:

Իր սիրտն ճմլեցաւ, արիւնն սառեցաւ իր երակաց մէջ, մաղերն քառնեցան գլխուն վրայ, և, իբր ջըղային բուռն ճգնաժամէ մը բռնուած, կանկ առաւ:

— Ո՛ւր պիտի տանիք զիս, դռնեց վերստին, ևս անմեղ եմ:

— Յառա՛ջ, ըսաւ ոտտիկանաց մին, պիտի տեսնես:

Կալանաւորին դուխն կքեցաւ իր կուրծքին վրայ, և ինք ընկաւ իր բանտապահաց բազուկներուն մէջ որ կ'ստանէին զինք ընդ քարչ:

Մի քանի վայրկեան քաշելէ յետոյ կանկ առին : Բակին ծայրն հասած և թիւ 52 դրան առջև կանգ առած էին :

Բանտապահն բանալին դրաւ բալանքին մէջ որ ճռնչեց երկաթի ճնշման ներքև, դուռը բացուեցաւ :

Անցիր, ըսաւ զինուորներէն մին, և կոշտութեամբ հրեց զՏէգրիկ աւելի փոքր և աւելի մութ զնդանի մը մէջ :

Այս զնդանի մահ գատապարտուած մարգատպաններու յատկացեալ խղիկ մ'էր,

Տէգրիկ, դողդոջուն և հազիւ ոտքի վրայ կենալու կարող, քանի մը քայլ յառաջացաւ առ խարխաբ և հանդիպեցաւ խշտեակի մ'որ իրեն համար սահմանուած էր, և որու վրայ ընկաւ, տխուր և յուսահատ : Իր շուրջ տեսաւ մի միայն թանձր խաւար մը, և ոչ այլ ինչ զգաց բայց միայն ստորեկրեայ զնդանին խոնաւութիւնն : Սոսկմամբ յետս ընկրկեցաւ, ուղեց փախչիլ, բայց դուռն գոցուած էր, և ինքն կ'գտնուէր միայնակ, աշխարհէն մեկուսի, ամենախորին լուծեան մէջ : Յայնժամ իբր տեսակ մը զառանցանքէ բռնուած, յարձակեցաւ հաստաբետ դրան վրայ զոր ձեռքերով ու ոտներով կ'զարնէր :

— Ապիրտներ, վատեր, գոչեց նա, ուր բերիք զիս . . . ուր ձգեցիք զիս . . . ո՞ւր ամուսինդ իմ . . . ո՞րդեակ իմ, ոչ ևս պիտի տեսնեմ զՆեղ, դատաւարտուած եմ մեռնելու . . . վատեր . . . և ես անմեղ եմ . . . ո՛չ ոչ . . . ես չեի զանի սպանողն . . . ո՛հ, վագրեր, ուր էք դուք . . . :

Ոչ մի արձագանք չսխառարանեց իր վշտին, բայց միայն իր շուրջ տիրող արամազին լուծիւնն :

Յայնժամ, մռնչելով, նման այն առիւծներուն զոր կ'զրկեն իրենց ազատութենէն՝ երկաթեայ գառազիղի մը մէջ փակելու համար, կ'ջանայ խել դուռն իր ծխնիններէն, այլ ի դուր կ'ձմուին, կ'խորտակուին իր մատներն, դուռն անդէն իսկ չչարժիր :

Վայրկեան մը լուռ կ'մնայ, աչերն դաժան, կուրծքն շնչասպառ . չէ կարող կանգուն կենալ իր դողդոջուն ոտից վրայ . վար կ'ընկնի և գլուխն ուժգոնապէս կ'ընդ հարի խոնաւ պատին :

Քառորդէ մ'աւելի մնաց նա այս վիճակին մէջ գրեթէ անզգայ . ապա կրկին վեր ցալթիկելով .

— Ա՛հ, ճիւղ, դու հասուցիր զիս այս վիճակին, դու նետեցիր զիս այս զնդանին մէջ, ամենուն արհամարանաց և դատապարտութեան ենթակայ . . . և սա՛յայն ես անմեղ եմ, և դու ես յանցաւորն :

Հակադէպութիւնն դրաւեց սակայն իր մարմինն, ծայրայեղ տկարութիւն մ'զգաց իր անդամոց վրայ, և, ոչ ևս կարենալով կանգուն կենալ, գետին ընկաւ և իր խղիկին մէկ անկիւնն կծկեցաւ : Վայրկեան մը վեր առաւ իր արտասուածութեամբ գլուխն, և իր ակնարկներն յածեց իր բոլորտին : Հակառակ միջոցեան կարող եղաւ տեսնել սևաթոյր և խոնաւ որմերն ահաւոր զնդանին ուր կ'գտնուէր : Զգաց որ կ'սարսափար, և իր ակեաններն կրճտեցին երբ իր մօտ տեսաւ ողորմելի խոտեակն որու վրայ նստած էր պահ մ'առաջ :

Յայնժամ հազարումէկ խառնաշփոթ և դժնդակ գաղափարներ պաշարեցին իր միտքն : Առաջին անգամ իրմտաց առջև եկան այն սիրեցեալ էակներն որ իր դատապարտութեամբ սիրտի ընկղմէին թշուա-

առթեան և յուսահատութեան մէջ: Մտածեց իր
տմուսնոյն վրայ, իր զաւկին վրայ որ այնքան դե-
ռահաս էր տակաւին:

— Ո՞վ պիտի օղնէ այս հէք թշուառներուն, մըր-
մնջեց նա: Աւանդ, ինչ պիտի լինին նոքա . . . ո՞ւր
թեցեալ ամուսինս, կրկին պիտի տեսնեմ դքեզ ար-
դեօք . . . ո՞վ որդեակ իմ, պիտի կարենամ համ-
բուրել դքեզ և անդամ մ'եւս սեղմել բաղկացս
մէջ . . . : Առ ի՞նչ այս անիրաւութիւն, և ի՞նչ բրի-
քեզ, Աստուած իմ, որ այսպէս կ'սլաւոթեա պիտի . . . :

Իսկ դու, դաւաճան, վատազգի, դու որ բարե-
կամք կ'կոչէիր զիս, օգուտ քաղեցիր իմ անձնուիր-
ութենէս քու փառասիրութիւնդ յաղեցնելու և
դործած ոճրիդ բոլոր սլատուհասն իմ վրայ թա-
փելու համար: Ա՛հ, դու կ'տանիս յաղթանակն,
վասնզի գիտես որ ես անկարող եմ այժմ մաքառիլ
քեզ դէմ: Ո՞վ երկնային արդարութիւն, ո՞ր ես:
Ի՞նչ կրնամ ակնկալել մարդոցմէ երբ Աստուած կը
լքանէ զիս: Բոլոր ապացոյցք ինձ դէմ են, ամեն
ինչ կ'ընկճէ զիս: Ի՞նչ պիտի ըսեմ դատաւորաց իմ
անմեղութիւնս հաստատելու համար: Եթէ յայտնեմ
իրենց ճշմարիտ մարդասպանն, չպիտի հաւատան
ինձ, վասնզի վաղադրին Շամէլ այնքան լաւ դիտցաւ
խաղալ իր դերն որ ոչ ոք կ'կասկածի իր վրայ: Ես,
իր մարդերէն բռնուած և ամբաստանուած, ինչպէս
պիտի կարենամ ըսել դատաւորաց. « կ'սխալիք,
Բրէվալի ճշմարիտ սպաննիչն, տհաւասիկ, զիս ամ-
բաստանողն է: » Ո՞վ Աստուած իմ, չպիտի հաւատան
ինձ, և դու գիտես, դու որ մարդոց սիրտը կ'կար-
գաս, որ ես անմեղ եմ:

Այս միջոցին քայլերու աղմուկներ հնչեցին բա-
կին մէջ: Այս քայլեր կ'թուէին մօտենալ բանտին:
Տէգրիվ յանկարծ ոտք ելաւ, քանի մը քայլ յառա-
ջացաւ դէպի դուռն, և սպասեց:

Ձեռներն դուռը բացուեցաւ, և բանտապահ մը,
ճարտալից կանթեղ մ'իձեռ ին, մօտեցաւ բանտարկե-
լոյն որու ներկայացուց, առանց խօսելու, կտոր մը հաց:

Տէգրիվ՝ ի տես բանտապահին՝ կապարի նման
ամփոռնեցաւ:

— Ի՞նչ կուգէք ինձմէ, ըսաւ նա հրելով զանի, բա-
նի մը սլէտք չունիմ, աւելի լաւ ունիմ մեռնիլ անօ-
թութենէ:

— Դիւրին է ըսել զայդ, բայց դժուար է դործա-
դրել: Ամենէ առաջ ինձ արուած հրամանն, դու
չես ուզեր այս հացն, բայց ես հոս կ'իժողում զայն,
ինչպէս որ կ'ուզես այնպէս բրէ: Լաւ կ'ընես եթէ
ուտես, ջանա՛ քնանալ, ամեն բան կ'մոռցուի քնոյ
մէջ: Դիչեր բարի:

— Մտիլ բրէք, բաւ մը, կ'աղաչեմ, մի՛ լքանէք
զիս այսպէս: Դիժացէք իմ վրայ: Դուք անողոր
գարութիւնն չէք, ամեն բանէ առաջ մարդ մ'էք
. . . : Դուցէ կին մը և զուակներ ունիք . . . լաւ ու-
րեմն, ես, ընտանեաց խեղճ հայր մը, դատապար-
տուած եմ յանցանքի մը համար զոր չեմ դործած
. . . : Անմեղ մ'եմ: Վատասիրտ մը, իր սոսկալի
փառասիրութեան յաղուրդ տալու համար, զիս այս
անդունդին մէջ նետեց: Ես, մարդասպան — և կը
խնդար ջղաճղութեամբ — ես, Եմիլ Տէգրիվ, որ
կենացս մէջ ոչ ումեք չարիք դործած եմ . . . : Ա՛հ,
սոսկալի է այս:

Էմիլ Տէգրիվ անունն լսելուն, բանտապահն տօգունեցաւ, ապա քայլ մը յառաջանալով, վերցուց իր կանթեղն զլսուան բարձրութեամբ: Լուսոյ խորձ մը գնաց ուղղակի ընկաւ բանտարկելոյն գունատ երեսին վրայ:

Բանտապահն վայրկեան մը մնաց այսպէս խոհուն, ապա վար դնելով իր կանթեղն, մտաեցաւ Տէգրիվի, բռնեց նորա երկու ձեռներն, և յուզեալ ձանով մ'ըսաւ.

— Կհաւատամ ձեզ, սիրելի վարպետս, կ'հաւատամ ձեզ . . . դուք անմեղ էք:

Այս խօսքերուն վրայ, կալանաւորն քայլ մը յետս նահանջեց:

— Ո՞վ էք դուք, գոչեց նա:

— Ո՞վ եմ . . . ոչ ևս կ'ձանաչէք զիս, իմ սիրելի վարպետս . . . Մարգէնը չեմ, ձեր վաղեմի սպասաւորն որու այնքան բարիք ըրիք:

— Մարգէն, դո՞ք էք . . . ո՛հ, ներեցէք ինձ զձեզ չձանձնալուս. բայց հոս այնքան մօտեցէ, և յուսահատութենէն աչքերս չեն կարող տեսնել . . . : Լաւ ուրեմն, Մարգէն, կը տեսնէք որպիսի տխուր կացութեան մէջ կ'գտնուիմ:

— Քաջութիւն, պարոն Տէգրիվ, ամեն յոյս կորսուած չէ՞ դեռ: Կարելի չէ այսպէս անմեղ մը դատաւարտել: Եթէ իմ տկար ձայնս կարենայ հասնիլ մինչև ձեր դատաւորաց ականջն, պիտի ըսեմ անոնց, ես որ այնքան տարիներ ծառայեցի ձեզ, թէ ինչ տեսալ մարդ էք դուք: Բաց աստի, դուք ձեր Կողմն ունիք հանրային կտրծիքն: Ամեն մարդ գիտէ որ դուք միշտ բարի, անըսողիւտ և ազ իշխուստ

կարեկից եղած էք: Քաջութիւն ուրեմն, վարպետ իմ, և . . . :

Նոյն պահուն զանգակ մը հնչեց բակին մեջ:

— Պարտիմ թողուլ գըեզ, սիրելի վարպետս, ըսաւ բանտապահն . . . ինձ տրուած հրամանն կ'արգիլէ զիս աւելի երկար մնալ բանտարկելոց մօտ:

— Լաւ, Մարթէն, հնազանդէ՛ հրամանին: Բայց զիս թողէ առաջ, երդուինքիր ինձ այնպէս ընել որ կարենամ մեռնելէ առաջ տեսնել տիկին Տէգրիվն:

— Երբէք չ'պիտի մեռնիք, վարպետս, վասնզի չ'պիտի համարձակին դատաւարտել զձեզ, և պիտի տեսնէք տիկինն, այդ բան արգիլուած չէ:

— Աստուած լսէ ձեզ, ըսաւ Տէգրիվ բանտապահին երկնցնելով իր ձեռքն:

Բատապահն բռնեց զայն, սեղմեց գորովանօք, ապա քաջուեցաւ՝ գոցելով դուռն իր ետեւէն:

Տէգրիվ, իր վաղեմի սպասաւորին մխիթարիչ խօսքերէն սիրովեալ, գնաց իր խշտեակին վրայ նստուեցաւ վայրկեան մը հանգստանալու համար:

Այսպէս ժամէ մ'աւելի մնաց քնափութեան վիճակի մէջ որ ոչ արթնութիւն էր և ոչ քուն: Իր մարմինն կ'հանգչէր, բայց միտքն կ'թեւադրէր իրեն հազար և մէկ տագնապիչ մտածումներ: Իր երեւակայութեան ցնորներն մարմին կ'ստանային և կ'պաշարէին զինք: Ինքզինք կ'տեսնէր, համակ դողդոջուն, կառաւորարանին ոտքն, դահիճն իր մօտ՝ աջ կողմն կանգնած, և ձախ կողմն Շամել որ իրեն կը նայէր ժպտելով և զինք կ'մղէր չարաչուք դահնային (Couperet) ներքեւ:

Այս սոսկալի մըձաւանձին տակ կ'հռնէր նա, չըն-

չառութիւնն տակաւ խռովուն և չնող կ'դառնար : Իր ճնշեալ կուրծքն ուժգնապէս կ'բարձրանար , և արեան հոսում մը մօտալուտ էր , երբ իր ահռելի երազող մէջէն կարծեց լսել իր զնդանին դրան բացուիլն : Ճիգ մ'ըրաւ ինքնիր վրայ , և , յանկարծ ոտք ելնելով , շիտակ և անչարժ կայնեցաւ :

Նոյն պահուն իրապէս բացուեցաւ իր բանտին դուռն , և կին մը , գունատ և դողդոջուն , երեցաւ սեամբն վրայ :

Այս կնոջ կ'հետեւէր բանտապահ մը որ ձեռքը բռնած էր կանթեղ մը :

Տէգրիվ զարմանօք տեսնելով այս լոյսն որ այսպէս յանկարծ կ'ողողէր իր զնդանն , ուղեց ոտք ելնել , երբ երկու բաղուկներ պարուրեցին զինք և արտասուօք հեղձակղցունկ ձայն մ'ըսաւ իրեն

— Էմիլ , սիրելիդ իմ Էմիլ , դու հոս , դու այս ահռելի զնդանին մէջ :

Եւ Էլէօնօր , Տէգրիվի կինն , երեքալով ընկաւ իր ամուսնոյն բաղլաց մէջ :

Խեղճ կալանաւորն , զարմանքէն և ուրախութենէն համր դարձած , չէր կարող բառ մ'իսկ արտասանել , կուզէր խօսիլ , բայց խօսքերն կ'մարէին իր շրթանց վրայ :

Էլէօնօր սթափեցաւ , և դունատ , դողդոջուն և աչերն արտասուածութեամբ , ծունր լծած էր իր ամուսնոյն քով և կ'դիտէր զնա առանց ինքն իսկ կարենալ խօսելու :

Տէգրիվ վերջապէս խղեց լուրթիւնն :

— Ո՛ր ամուսին եմ , ըսաւ նոյա , դիտե՛ն ինչո՞ւ համար հոս եմ :

— Գիտեմ , պատասխանեց Էլէօնօր , գիտեմ որ սոսկալի յանցանքով կ'ամբաստանեն զքեզ , բայց Աստուած պիտի պաշտպանէ անմեղն :

— Ո՛վ իմա Էլէօնօր , ես իբր նահատակ կ'տանջուիմ աստ , բայց քու ներկայութիւնդ այս վարյրկեանիս բալասան մը , կ'ներտէ սրտիս մէջ : Մարդկանց արդարութիւնն , երևոյթներէն կուրացած , կ'դատապարտէ զիս այսօր և կ'ամբաստանէ իրր գործիչ ամենաանարգ յանցանքի մը , բայց այս արդարութիւն չէ կարող հասնիլ մինչև իմ խիղճս որ անպարտ կը հռչակէ զիս , բայց դու ինչպէս կարող եղար մինչև հոս գալ :

— Ո՛հ , այնքան թախանձեցի , այնքան լացի որ , վերջապէս շնորհ ըրին ինձ գալ տեսնել զքեզ վայրկեան մը : Բայց ինձ շնորհեալ այս քանի մը վայրկեաններն համբուած են , չեմ կարող երկար ժամանակ մնալ քեզ հետ , պէտք է որ թողում գրեզ , աւաղ , ես որ կ'ուզէի քովդ մնալ զքեզ միսիթարեւու համար : Եւ սակայն պէտք է երթամ , մեր դաւակն ևս իմ ներկայութեանս կ'կարօտի , կ'լայ , կ'տրտմի . . . ահ , Էմիլ , որքան տխուր է վիճակդ , բայց քաջութիւն . . . այս պահուն ամեն ինչ կ'ընկճէ զքեզ , բոլոր վկայութիւնք քեզ դէմ են . բայց Աստուած , որ մարդոցմէ աւելի լաւ կ'դատէ , պիտի բանայ քու դատաւորաց աչերն , և ճանաչել պիտի տայ անոնց ճշմարիտ յանցաւորն , այն անզգամն որ գործեց այս նողկալի սպաննութիւնն :

— Տիկին , ըսաւ բանտապահն իր կանթեղն առնելով , հաճեցէք ինձ հետեւիլ , չէք կարող աւելի երկար մնալ հոս , ժամանակն անցած է , և . . . :

— Յանուն Աստուծոյ, ըսաւ Էմիլ յառաջանալով, քանի մը վայրկեան եւ . . . :

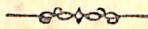
— Ձեմ կարող ինձ տրուած հրամանին դէմ գործել, պատասխանեց բանտապահն, և փափաք չունիմ բանտ մտնելու Մարդէնի պէս որ շատ սուղ պիտի վճարէ իր անհնազանդութիւնն : Օ՛ն, տիկին, յառաջ անցիք, և ամենքս հնազանդինք հրամանին :

Էլէօնոր վայրկեան մը մտածեց, ապա իր ամուսնոյն բաղկաց մէջ նետուելով և սեղմելով զանի իր սրտին վրայ, ըսաւ նմա արտասուելից աչօք .

— Մնաս բարեալ, կամ մանաւանդ ցտեսութիւն, սիրելիդ իմ Էմիլ . . . քաջութիւն . . . վերստին արտի դամ տեսնել դքեզ :

— Յտեսութիւն, Էլէօնոր, պատասխանեց դժբաղդն հեծկլտալով, ցտեսութիւն, եթէ հաճոյ է Աստուծոյ :

Եւ Տէգրիվ, վերստին միայնակ և աշխարհէն կղզիացեալ տեսնելով ինքզինքն, ընկաւ իր խշտեակին վրայ, և հոն, երկու ձեռներով իր երեսն ծածկելով, այսպէս մնաց՝ խոհուն և տխուր՝ ամբողջ ժամեր :

ՓԼՈՒԽ Է.

ԿՆՈՋ ՏԿԱՐՈՒԹԻՒՆՆ

Դժբաղդ Բրէվալի ընտանիքէն կ'մնային մի միայն երկու որդեր : Այս երկու փոքրիկ դժբաղդ էակներըն յանձնուեցան անձնուէր հօրաքրօջ մը որ պիտի խնամէր զանոնք և մօր տեղ պիտի բռնէր անոնց :

Հանրիէթ Վիլքիթտ մի քանի տարիէ ի վեր այրի մնացած էր անգլիացի երիտասարդ սպայէ մը որու հետ ամուսնացած էր օտար բանակաց ի Բարիզ մըտած պահուն, 1814ին, և որ մի քանի ժամանակէն յետոյ մեռած էր դէպ յԱմերիկա ըրած ճամբորդութեան մը մէջ : Երիտասարդ այրին որ հազիւ քսան երկու տարին թեակոխած էր, ամուսնոյն մահուանէն ի վեր առանձին կ'ընակէր ամառնային տուն մը, Բարիզէն քանի մը մլոն հեռու, Ռիւէյլ գիւղին մօտ : Նէ հաճոյք կ'զգար այս առանձնութեան մէջ և ախորժանօք կ'ճաչակէր գիւղական հեշտութիւններն : Շատ քիչ անգամ Բարիզ կ'գար, այնեւ միայն տեսնելու համար իր եղբայրն զոր ոգւով չափ կ'սիրէր :

Բրէվալ, որ մ'առաջ այն օրէն յորում մտադիր էր մեկնիլ ի Մարսիիա, լուր զրկեց իր քրօջ իմաց տալու համար այցելութիւն մը հետեւեալ օրուան համար : Խեղճ կիներ, իր եղբայրն տեսնելու և զանի իր տունն ընդունելու ուրախութենէն երջանիկ, առտու կանուխ տունէն դուս ելած էր զանի դիմաւոր-

րելու համար, երբ ժամը իննին միջոցներն հեռուէն նշմարեց ձիաւոր մը որ սրաբշաւ կ'դիմէր դէպի Ռիւ-է-յԼ գիւղն: Պահ մը կարծեց թէ իր եղբայրն էր, բայց չուտով զգաց սխալին, երբ ճանաչեց ձիաւորն որ Բրէվալի գրադիրներէն մին էր և որ իրեն մօտենալով, ձիէն վար իջաւ, և աչերն արտասուալից, դէմքըն այլայլած, զգուշութեամբ յայտնեց նմա աղետալի գոյժն:

Մանկամարդ կիսն ուժաթափ եղաւ: Գրադիրն երկու զիւղացիներու օգնութեամբ իր տունը փոխադրեց զանի, յետոյ ինքն շտապաւ հեռացաւ թողլով եղիւնին իր սպասուհիներուն ձեռաց մէջ: Երբ Հանրիէթ սթափեցաւ՝ շնորհիւ Ռիւէյի բժիշկին անմիջական օգնութեանց, հրամայեց լծել իր կառքըն և մեկնեցաւ դէպի մայրաքաղաք, ինչպէս արդէն տեսանք:

Այս դժբաղդ օրուան հետեւեալ օրն, Հանրիէթ, տխուր, վշտաբեկ և խոհուն, փակուած էր իր սենեկին մէջ երբ յանկարծ լսեց իր դրան մեղմիկ զարնուիլն:

— Մտէք, ըսաւ նէ տռանց տեղէն ելնելու:

Տարւօք կին մը ներս մտաւ:

— Ի՞նչ կ'ուզես, Մարկըրիդ, ըսաւ նէ:

— Տիկին, պարոն Շամէլ կ'փափաքի տեսնել ըզձեզ, ինչ կ'հրամայէք:

Հանրիէթ դողաց:

— Թող մտնէ, ըսաւ նէ վայրկեան մը մտածել է յետոյ:

Հազիւ տրտասանուած էին այս բտուերն երբ Շամէլ սեամին վրայ երեցաւ:

Տիկին Վիլֆրէտ, ի տես Շամէլի, կաս կարմիր կտրեցաւ և անկարող եղաւ ոտք ելնելու:

— Ներեցէք ինձ, պարոն Շամէլ, ըսաւ նէ, զիս հարուածող դժբաղդութիւնն այնքան մեծ է որ, այսպէս ըսեմ, անդամալուծեալ կ'զգամ ինքզինքս:

Շամէլ նոյն վայրկեանն բնաւ չպատասխանեց, աչերն խոնարհեցնելով, և ինքն ևս կարմրելով իրր թէ զթութենէ բոլորովին տարբեր զգացումէ մը շարժուած լինէր, քանի մը քայլ յառաջացաւ դէպի Հանրիէթ, և նորա ձեռքը բռնելով:

— Քաջութիւն, տիկին, ըսաւ նմա: Դժբաղդութիւնն որ կ'հարուածէ զձեզ, անդարմանելի է, բայց բարեկամ մը կ'մնայ ձեզ: Բրէվալ ինձ համար եղբորմէ մ'աւելի էր: Աւաղ, տիկին, ձեր վիշտն մինչև հոգւոյս խորն կ'շարժէ զիս, և մինչև իսկ, եթէ ներկի է ինձ, կ'բաղձայի մխիթարել զձեզ և ձեր սրտին մէջ վերահաստատել անդորրութիւնն և յոյսը:

Այս խօսքերուն վրայ, որ այնքան հանդարտօրէն արտասանուեցան, Հանրիէթ նորէն էարմեցաւ և զլուխն ծածկեց իր ձեռաց մէջ:

Շամէլ դողդղաց, և իր աչերն յառած էր անոր վրայ:

Ինչու համար այս երկդիմի խօսքերն, ինչու այս տաղնասոյն՝ սղոյ և տխրութեան այս վայրկեանն մէջ:

Երկու խօսքով պիտի բացատրենք զայն ընթերցողին:

Վասնզի Շամէլ, իր երիտասարդութեան ժամանակ սիրած էր Օրիորդ Բրէվալն, որ ապա տիկին Վիլֆրէտ եղաւ:

Սա, այն ինչ վարժարանէն ելած, և հաղիւ տասն և վեց տարեկան, իր ճամբուն վրայ ընդհարած էր կուսակաւ սրտի մը համար այնքան վտանգաւոր այս խուժին, և զոր սէր կ'իռչէն: Շամէլ առաջինն եղաւ որ նորա սրտին մէջ արծարծեց այս կրակն, և նէ այնքան բուռն կերպիւ սիրահարեցաւ նմա, որ քանի մ'անգամ իր ծնողք խորհեցան հեռացնել զինք Բարիզէն, և վանքի մը մէջ փակել: Իր հայրն լաւ աչքով չէր նայէր այդ երիտասարդին որու համբաւն հեռի էր նախանձելի լինելէ, և ոչ մի կերպով չէր ուզեր տալ իր հաւանութիւնն ամուսնութեան մը զոր դժբաղդ կ'նախատեսէր: սակայն ի զուր, Հանրիէթ կ'ընդդիմանար նոցա բոլոր խրատուց, և բացէ ի բաց յայտարարած էր թէ անորմէ զատ ուրիշի հետ չպիտի ամուսնանայ: Իր ծնողք հարկադրեցան թողուլ մայրաքաղաքն և մեկնիլ Իտալիա, ուր բնակութիւն հաստատեցին Միլանի մէջ: Հոն մեռաւ Հանրիէթի մայրն, մինդեռ սա օր օրի կ'հիւժէր: Հայրն, վախճալով իր զաւկին կենաց սպառնացող վտանգէն, վերստին Բարիզ տարաւ զանի իր սիրահարին հետ ամուսնացնելու որոշմամբ: Բայց, դժբաղդարար, իրենց վերադարձին իմացան որ Շամէլ արդէն ամուսնացած և զաւակ մ'ալ ունեցած էր: Հանրիէթ հիւանդացաւ: Մի քանի ամիս ետք նէ կ'ամուսնանար այն Անկիլացի երիտասարդ սպային հետ որու վրայ խօսեցանք գլխոյս սկիզբն:

Ժամանակէ մ'ետք այրի մնալով, Հանրիէթ իր ամուսնոյն վրայ լալով հանդերձ, և այսքան դժբաղդութիւններ կրելէ վերջ, դեռ ևս իր սրտին մէջ կը զգար իր վաղեմի սիրոյն վերածնիլն, աւելի բուռն

քան երբէք: Նէ քաջ գիտէր թէ Շամէլ ինքն ևս երկար ժամանակէ իվեր այրի էր, և կ'յուսար որ օր մը բաղդն զինք պիտի միացնէր նորա հետ զոր երէք դադրած չէր սիրելէ:

Իր եղբօր մահն վերստին ջնջեց իր բոլոր յոյսերն և զինք ընկղմեց նորանոր վշտաց մէջ: Այն ատեն երգում ըրաւ խեղդել ուրիշ ո՛ր և է զգացում և իւր անձն նուիրել այն երկու որբերուն որոց միակ յոյսն էր, երբ այս անակնկալ երեւումն Շամէլի զոր իրկար ժամանակէ իվեր չէր տեսած, եկաւ վերստին արծարծել, նոյն իսկ իր վշտաց մէջ, այն գէշ մարուած կրակն որ սպառած էր գրեթէ իր ամբողջ երիտասարդութիւնն:

Վերստին կարմրեցաւ նէ, ինչպէս ըսինք, և իր գլուխն ձեռացը մէջ ծածկեց:

Նւ սակայն ճիգ մ'ըրաւ ինքնիր վրայ և բացաւ իր արտասուած կաթիլներով ակօսուած դէմքն:

— Շնորհակալ եմ, պարոն Շամէլ, ըսաւ նմա, ձեր առ իս ունեցած սէրն, և եղբօրս նկատմամբ անձնուիրութիւնն անհուն են:

— Պարտքս միայն կատարեցի, Էտիկին, և ոչ այլ ինչ, պատասխանեց Շամէլ: Բրէվալի կորուստն, անտարակոյս, ձեր սրտին մէջ պիտի թողու պարապ մը զոր դժուար է ընուլ, բայց, եթէ դուք, Էտիկին, կ'կորուսէք եղբայր մը, ես կ'զրկուիմ անկեղծ և անձնուէր բարեկամէ մը: Այս կորուստ պիտի հակադէ իմ առեւտրական գործերուս իրայ, վասնզի անշուշտ գիտէք որ երկար ժամանակէ ի վեր, ես և ձեր եղբայրն, գործերու յարաբերութիւն մ'ունէինք, սակայն այս չէ որ վիշտ կ'պատճառէ ինձ:

Կրնամ տակաւին, առաջ Աստուած, տոկալ նմանօրինակ դժբաղդութեանց, բայց ամենէն աւելի զիս տխրեցնողն և իմ հոգիս սուգի մէջ ընկղմողն է մտածել թէ Բրէվալ, այնքան բարի և անկեղծ, վատութեամբ սպաննուած լինի անձէ մը որ իր բարեկամն կ'կոչէր զինք, և այնպիսի շարժառիթի մը համար որ մինչև ցայսօր անծանօթ մնացած է: Բայց հանդարտեցէք, տիկին, իր մահուան վրէժն պիտի լուծուի, և արդէն իր սպաննիչն՝ արդարութեան ձեռքն խնալով և դատուելով, ի մահ դատապարտուեցաւ:

— Ի՞նչ կըսէք, դուք տիկին Վիլթրէտ, արդէն դատապարտուած, այսքան չուտ . . . : Բան մ'ըսեմ ձեզ, պարոն Շամէլ, այդ մարդն, այդ Տէգրիվը հըրէշ մ'է, իր յանցաւորութիւնն ականբեւ է, խիղճս կ'ամբաստանէ զանի: Սակայն կարծեմ թէ օրէնքն հապճեպով շարժած և չափազանց խիստ եղած է . . . պէտք էր դոնէ մեղմացուցիչ պարագաներ գտնել այդ դժբաղդ մարդուն համար, և . . . :

— Շատ բարեսիրտ էք, տիկին, բայց օրէնքն անողոքելի է մարդասպանաց համար:

— Ճիշդ է, բայց Տէգրիվ ինքն ևս ունի ամուսին մը և զաւակ մը . . . և ո՞ր դիտէ . . . հակառակ մեր բոլոր համոզմանց . . . ո՞վ Աստուած իմ, դու միայն կ'կարդաս սրտերն, դու միայն գիտես թէ այս մեծ աղէտին մէջ, որ կ'հարուածէ երկու ընտանիքներ, դատաւորք անմեղ մը դատապարտած են:

— Կ'հիանամ ձեր վրայ, տիկին, դուք կին մ'էք և դիւրաւ ի դուրս կ'չարժիք մինչև անգամ այն մարդուն բաղդին վրայ որ զձեզ թշուառութեան

մատնեց. բայց կարող էք վստահ լինիլ թէ դատաւորք անմեղ մը դատապարտած չեն: Սպաննութիւնն գործուեցաւ գրեթէ իմ աչաց առջև, և զուգէն իմ բազկացս մէջ աւանդեց իր հոգին, երբ երկու սպասաւորներս իր սպաննիչն կ'ըռնէին: Ո՛հ, երբէք չպիտի մոռնամ այն սոսկալի վայրկեանն: Յուզումս այնքան մեծ եղաւ, որ դեռ այս վայրկենիս կ'ըզգամ զայն:

Եւ Շամէլ իր թաշկինակն տարաւ իր աչաց, ուր սակայն ոչ մի արասուք չէր երևեր:

— Եւ, ըսաւ Հանրիէթ, ջանալով զսպել զինքն հեղձամղձուկ ընող հեծկլտանքներն, մարդասպանն առանց զիմադրութեան անձնատուր եղաւ . . . :

— Ընդ հակառակն, տիկին, կատաղութենէ յիմարացած, յանդգնեցաւ ամբաստանել զիս իբր ճշմարիտ մարդասպան ձեր եղբոր: Ապա, ծունկերս ընկնելով, կ'աղաչէր ինձ, լալով, գթալ իր կնոջ և զաւակին վրայ: Բայց շատ ուշ էր, ոստիկանք արդէն մեր քովն էին, և ոստիկանութեան տեսուչն անմիջապէս հասնելով անձանմբ ստուգեց ոճիրն և ձերբակալել տուաւ ոճրագործն:

— Աւա՛ղ, պարտիմ ընդունիլ ականբեւ ճշմարտութիւնն և դատապարտել զՏէգրիվ, բայց ես ինձ կ'հարցնեմ թէ ի՞նչ շահեցաւ այն սոսկալի ոճրէն զոր գործեց, ոճիր որ այնքան աղէտալի հետևանքներ ունեցաւ: Եւ սակայն, այս ամենուն հակառակ, չեմ կարող չարգահատիլ իր վրայ և իր ամուսնոյն, իմ մանկութեան բարեկամուհւոյս վրայ: Թշուառ կին . . . կ'տեսնէք, պարոն Շամէլ, կ'ըթամ այլոց վիճակին վրայ, մինչդեռ պարտէի խորհիլ իմ ցաւոցս

վրայ, բայց այս վայրկենիս, իմ վիճակէս կ'դատեմ տարաբաղդ տիկին Տէգրիվի կացութեան զառնութիւնն:

— Ո՛հ ներիէթ, դոչեց Շամէլ, թոյլ տուէք ինձ տակաւին կոչել զնեզ այս անունով որ այնքան քաղցըրէ դուք՝ բարութեան հրեշտակ մ'էք, և կ'սքանչանամ ձեր վրայ: Մասնակից կ'լինիմ ձեր անհուն վշտին, բայց մխիթարուեցէք, տակաւին ձեզ կ'մնայ բարեկամ մը, եղբայր մը որ պատրաստ է զոհել իր անձն ձեզ համար:

— Մտիկ ըրէք ինձ, Հանրիէթ, յարեց նա իր ձեռաց մէջ բռնելով տիկին Վիթրէտի ձեռներն, մըտիկ ըրէք և ներեցէք ինձ այս վայրկենիս անցեալն ձեզ յիշեցնելուս, բայց պիտէք որ իմ սիրտս երբէք դադրած չէ՝ ձերն լինելէ: Ներեցէք ինձ եթէ կ'յիշեցնեմ ձեզ այդ անցեալն, բայց մինչև ցայսօր, հակառակ իմ կրած բոլոր տառապանացս, հակառակ անողոր ճակատագրին որ զմեզ բաժնեց իրարմէ, ոչինչ կարող եղաւ ջնջել յիս այն սէրն զոր միշտ ունեցայ ձեզ համար, և որ, դեռ այս վայրկենիս իսկ, աւելի ևս կենդանի է քան երբէք:

Անշուշտ անպատեհ է այս վայրկենիս բացատրել ձեզ տակաւին ամեն ինչ որ կ'զգամ ձեզ համար, բայց արդէն ըսի ձեզ զայն, Հանրիէթ, ներեցէք ինձ և գթացէք իմ վրայ . . . :

— Աստուած իմ, թոթովեց Հանրիէթ խիստ ցած ալ կատարելագոյնս յստակ ձայնով մը, Աստուած իմ, ես ևս երբէք չեմ մոռցած, բայց այս վայրկենիս պարտինք խեղդել մեր սրտին մէջ այս զգացումն որ տակաւին կ'զարթնու ի մեզ: Յիշեցէք որ

երկու որբեր կ'աղերսեն մեր ներկայութիւնն, և թէ պարտինք ամենէ առաջ կարգադրել տարաբաղդ եղբորս գործերն:

— Պատրաստ եմ ձեր հրամանաց, պատասխանեց Շամէլ որ չէր կարող պահել, այս տխուր վայրկեանին մէջ, իր բոլոր ուրախութիւնն որով դրաւուած էր իր հոգին: Ինչ պէտք է ընել առ այդ . . . :

— Արդէն ըսի ձեզ զայդ, բարեկամէ իմ, այս վայրկենիս շատ կարեւոր գործեր ունինք կարգադրելու, և թէ պէտք լիտեմ թէ եղբորս հարստութիւնն երէն մեծագոյն մաս մը կ'կորսնցնեմ, անհրաժեշտ կերպիւ պէտք է որ ինձ օգնէք, վասն զի ես առանձին երբէք չպիտի յաջողիմ յարդարել այս գործն:

— Շատ լաւ, Հանրիէթ, ձեր տրամադրութեան ներքեւ եմ . . . : Զաւակներս Բարիզէն հեռու կ'գտնուին, այնպէս որ ես առանձին եմ, բացարձակ տէր իմ ժամանակիս, գործածեցէք զիս որքան ժամանակ որ կամիք:

— Անսահման է ձեր անձնուիրութիւնն, և այդ մասին չնորհակալ եմ ձեզ ի բոլոր սրտէ: Տեսէք, հոն, իմ եղբորս տետրակները, քննեցէք զանոնք, ըրէք ինչպէս որ յարմար կ'դատէք, մանաւանդ ինչ որ շահաւոր կ'տեսնէք երկու որբոց համար: Մեծ է վստահութիւնս ձեր վրայ, և ջանացէք կարելի եղածին չափ շուտով լմնցնել, իսկ ես մտադիր եմ Ռիւէյլ վերագառնալ, վասնզի այս միջոցիս Բարիզի բնակութիւնն ատելի է ինձ . . . :

Շամէլ երջանիկ էր: Վերջապէս ամեն ինչ կ'յաջողեր իրեն, և իր փառասիրութիւնն զոհացած էր: Բրէվալն սպաննել տալ, նորա գործոց գլուխն անց

նիլ, և Հանրիէթի սիրտն ևս զրաւել, այս էր ահա երջանկութիւնն որում կ'տենչար երկար ժամանակէ ի վեր: Բայց այս երջանկութեան հասնելու համար, պարտաւորուած էր արեան մէջ թաթխել իր ձեռներն, և խորտակել երկու անմեղ ընտանեաց սիրտըն: Այս վատազգի արարածն, այս հրէշն, ոչ մի խղճի խայթ չունեցաւ. Հանրիէթի առջև որ իր արտասուաց մէջէն կ'սպտէր իրեն:

Իր խիղճն համր կ'մնար:

Իր ախտաժէտ հոգին հեշտութեամբ տեսաւ որ այլևս ոչ այլ ինչ կ'մնար իրեն բայց միայն երկնցընել իր ձեռքն իւրացնելու համար ամեն ինչ որ վերաբերած էր Բրէվալի: Բաց աստի նորա քոյրն կ'սիրէր զինք, և այս սէրն էր մանաւանդ որ յաղթական կ'հանդիսացնէր զինք:

Հանրիէթի վերջին խօսքերն բաւական էին հասկցնելու համար իրեն թէ ուրիշ բան չունէր ընելու բայց միայն հրամաններ տալ:

Բայց և այնպէս զսպեց ինքզինքն, և որովհետեւ կեղծաւոր հոգի մը կ'կրէր, իր դիմաց տուաւ ուրախութեամբ և տրտմութեամբ խառն արտայայտութիւն մը, ոտք ելաւ և իր ձեռներն երկնցնելով տիկին Վիլֆրէտի, ըսաւ նմա.

— Կրնաք քաշուիլ ի Ռիւէյլ, Հանրիէթ: Գացէք որբերուն մօտ որ պէտք ունին ձեր ներկայութեան: Հոս կ'թողուք մէկը որ պիտի հսկէ ձեր շահուց վրայ: Ամեն կերպով պիտի ջանամ հաճելի լինիլ ձեզ, և մոռցնել տալ ձեզ, եթէ կարելի է, այս տխուր արկածներն: Վստահ եղիք իմ վրայ, և մի մոռնաք զիս: Միակ շնորհն զոր կ'խնդրեմ ձեզմէ, այս է որ

թոյլ տաք ինձ մերթ ընդ մերթ այցելութեան գալ ի Ռիւէյլ և մատուցանել ձեզ իմ յարգանքներս, և տեղեկութիւններ հաղորդել ձեզ ձեր գործոց մասին: Կ'ընդունի՞ք զայս . . . :

— Այո, պարոն Շամէլ, ի բոլոր սրտէ կ'ընդունիմ ձեր այդ առաջարկն: Ձեր ներկայութիւնն՝ իմ տանըս մէջ՝ մխիթարութիւն մը պիտի լինի, վասնզի ի ձեզ պիտի ատենեմ միշտ իմ դժբաղդ եղբորս ամենէ մտերիմ, ամենէ անձնուէր բարեկամս:

— Շնորհակալ եմ, Հանրիէթ, ըսաւ Շամէլ ակամայ կարմրելով, շնորհակալ եմ, և հիմակ թոյլ տուէք ինձ քաշուիլ: Հետո կ'առնում այս տետրակները խնամով քննելու համար զանոնք, և վաղ առաւօտ հաճոք պիտի ունենամ զձեզ տեսնելու յառաջ քան ձեր մեկնիլն ի Ռիւէյլ:

Հանրիէթ շնորհակալ եղաւ և նմա երկնցուց իր ձեռքն:

Շամէլ բռնեց զայն, և, դողդողալով, համբոյր մը զետեղեց անդ: Ապա քանի մը քայլ յառաջացաւ դէպի դուռն, բայց սեամին վրայ հասնելով, դարձուց գլուխն և ցանկութեամբ լի ակնարկ մը նետեց հէք արտասուալից կնոջ վրայ:

— Էհ, ըսաւ նա իւրովի, դուրս ելնելով, իմա է նէ, ինչպէս նաև Բրէվալի հարստութիւնն:

ԳԼՈՒԽ Է.

ԲԱՆՏԻՆ ԶՆԴԱՆԸ

Ինչպէս Շամելի բերնէն իսկ իմացանք, Տէգրիվ մահուան դատապարտուեցաւ:

Արդարութեան պալատէն ելնելէն յետոյ, կրկին իր բանան առաջնորդուեցաւ և փակուեցաւ միւսնոյն սենեկին մէջ ուր տեսանք զինք առաջին անգամ բանա մտած պահուն:

Երբ զինք ներս մտցնող երկու պահակներն հեռացան, և ինքն առանձին մնաց, մտտեցաւ պատուհանին և տխուր ակնարկ մը նետեց դուրսն:

Տեսաւ բնութիւնն գեղաժմիր և գեղածիծաղ. ջինջ կապուտակ երկնակամարին վրայ ճաճանչուէտ կ'փայլէր արևն և իր բարերար ճառագայթներով կ'ջերմացնէր մթնոլորտն, և այս շքեղութեանց մէջէն վեհապանծ կ'բարձրանար մայրաքաղաքն իր հոյակապ շէնքերով և փառահեղ դմբէթներով:

— Ո՛վ Աստուած իմ, գոչեց նա, ամեն ինչ կորսուած է ինձ համար, ո՛հ, այո՛, բարեաւ մնա բնութիւն հրաշագեղ, բարեաւ մնա:

Եւ սկսաւ լսլ:

Նոյն պահուն թռչնիկ մ'եկաւ թառիլ իր պատուհանին երկաթեայ ձողերէն միոյն վրայ, լսելի ընելով իր զուարթ դայլայիկն. անմիջապէս ուրիշներ ևս եկան և զայն իրենց հետ առնելով յորձանապատոյտ չրճաններ բրին օդին մէջ:

— Որչո՞ւր աղատեն այս փոքրիկ թռչուններն, դու չէ՞ց հէք կալանաւորն, որչո՞ւր քաղցր և զուարթ է իրենց երգն: Նոքա երկիւղ չունին որ անիրաւ ատեան մը դատապարտէ զիրենք կամ կեանքէ զրկէ . . . : Ա՛հ, կ'հեռանան նոքա, և ես, հոս միտնակ եմ: Մինչդեռ ամեն ոք կ'խնդայ, կ'չարժի, կ'յուզի ամեն ուրեք, ես անմեղս, մեռնելու դատապարտուած աստ կ'գտնուիմ այս զնդանին մէջ փակեցին զիս աւելցնելու համար իմ ցաւս, ցոյց տալու համար ինձ կենաց գեղեցիկութիւնն, և մտածել տալու համար ինձ թէ ընդհուպ պարտիմ թողուլ զայն: Եւ ինչո՞ւ թողուլ զայն, Աստուած իմ, ինչո՞ւ թողուլ այս կեանքն որ այնքան քաղցր, այնքան գեղեցիկ է. ինչո՞ւ մեռնիլ, ի՞նչ ըբի ես, յանցաւոր եմ, անմեղ չեմ միթէ . . . : Ո՛վ Աստուած իմ, գթութեան ակնարկ մը նետէ իմ վրայ. տես իմ վիշտս, անմեղութիւնս: Որքան դժբաղդ եմ, ո՛հ, ո՛հ, ամեն ինչ լինցած է ինձ համար, և պիտի մեռնիմ, իբր չորագործ մը, ամենէն դատապարտուած և նուաւ տացած:

Եղուկ թշուառիս. բայց այս վայրկենիս ո՛չ ևս պարտիմ իմ վրայ խորհիլ: Իմ գաւակս, իմ տառապանս ի՞նչ պիտի լինին . . . ո՛չ, ո՛չ ևս պիտի տեսնեմ . . . ո՛չ ևս պիտի կրնամ սեղմել զանոնք բազկացո մէջ, ո՛չ, ամեն ինչ կորսուած է ինձ համար, առանձին եմ, օտար եմ ամենուն, ամենքն կ'գատապարտեն զիս, ամենքն կ'գարչին ինձմէ և ես անմեղ եմ, և մեղաւորն կ'ապրի և կ'վայելէ: Ո՛վ Աստուած իմ, եթէ շնորհէիր ինձ կինս և զաւակս տեսնելու երջանկութիւնն, ո՛հ, որքան պիտի օրհնէի զքեզ:

պիտի ատէի աշխարհն, և պիտի երթայի առանձնու-
թեան մէջ ապրիլ ընտանեացս հետ, գոնէ երջանիկ
պիտի ապրէի ամեն անոնց հետ որ զիս կ'սիրեն:
Աւաղ, աւաղ, այս երջանկութեան երազն աւելի
կ'սպաննէ զիս քան այն մահն որ ինձ կ'սպասէ: Լաւ,
քանի որ Աստուած կ'ըքանէ զիս, կ'հպատակիմ իր
կամաց: Այսու հետեւ իրեն կ'մնայ դատել զիս և
դատապարտել ճշմարիտ յանցաւորն:

Եւ Տէգրիվ, վշտէն և արտասուքներէն շնչա-
հեղձ, այս դժնդակ մտածումներէն քաջախումբով,
յուսահատ ընկաւ իր բանտին տախտակամածին
վրայ:

Նոյն պահուն քայլերու աղմուկներ հնչեցին բա-
կին մէջ, ապա դուռն բացուեցաւ և բանտապահ մը
երեւցաւ:

— Կրկին քու զնդանդ պիտի տարուիս, ըսաւ նա
կերկերեալ ձանով մը, եթէ բան մը ունիս ըսելու,
այժմէն ըսէ, չո՛ւտ: Ի՞նչ կ'փախաքիս:

— Կ'փախաքիմ, պատասխանեց կալանաւորն, եր-
կու տող բան գրել կնոջս: Կ'հաճի՞ք ինձ տալ առ
այդ պէտք եղածներն:

— Արդիւուած չէ այդ . . . : Ամեն բանտարկեալ
իրաւունք ունի գրելու ում որ ուզէ:

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ Տէգրիվ:

Բանտապահն դուրս ելաւ:

Եւր Տէգրիվ առանձին մնաց, ծնկան վրայ ընկաւ
և իւր նիհար ձեռներն դէպ յերկին բարձրացնելով:

— Ո՛վ Աստուած իմ, գոչեց նա, ահաւասիկ ես
ի մահ դատապարտուած, և սակայն անմեղ եմ:
Աստուած իմ, թող քու կամքդ լինի . . . Աշխարհիս

վրայ կ'իթողում յուսահատ կին մը և սիրեցեալ զա-
ւակ մը, ոչ ևս պիտի տեսնեմ զանոնք . . . : Ո՛վ
իմա Էտկար, ո՛րորիեակ իմ, զքեզ անգամ մը ևս
տեսնելու և համարելու համար կ'տայի իմ բոլոր
արիւնս կաթիլ առ կաթիլ: Բայց ինչ որ կ'մխիթա-
րէ զիս, այն է թէ օր մը չպիտի անիծես դու իմ յի-
շատակս, վասն զի պիտի գիտնաս թէ քու հայրդ դա-
տապարտուեցաւ յանցանքի մը համար զոր ինք չէր
գործած: Դու աշխարհի առջև պիտի լուծես իմ
վրէժս և պիտի պահանջես ահաւոր հաշիւ մ'այն
մարդկային արդարութենէն որ աճապարեց մահուան
վճիռն արձակել անմեղի մը գլխուն: Օր մ'անշուշտ
պիտի գտնուիս դէմ առ դէմ ճշմարիտ մարդաս-
պանին: Ես որ կ'ճանաչեմ զանի, կ'ներեմ իրեն
ինձ դէմ գործած բոլոր չարեաց համար, բայց դու,
անողբելի պիտի լինիս, դու պիտի լինիս նորա հա-
մար Աստուածային արդարութիւնն երկրի վրայ,
վասն զի պէտք է որ սրբագործես քու հօրդ յիշա-
տակն . . . :

Այս միջոցին իր մենախօսութիւնն ընդհատեցաւ
գալտեամբ բանտապահին որ սեղանի մը վրայ դը-
րաւ թերթ մը թուղթ, մեղան և գրիչ մը:

— Ահաւասիկ ինչ որ խնդրեցիք ինձմէ, ըսաւ նա
քաջուկով:

Այն ատեն Տէգրիվ ճիգ մ'ընելով ինքնիր վրայ,
ոտք ելաւ, հաստատուն քայլերով մօտեցաւ սեղա-
նին, նստաւ և գողգոթուն ձեռքով գրեց հետեւեալն:

Սիրեցեալ ամուսին.

«Ամեն ինչ լմնցածէ: Մարդկային արդարութիւ-
նըն մահուան դատապարտեց զիս, և սակայն դուք

դիտվեց, դու Աստուած իմ, և դու Էլիօնոր, որ ես անմեղ եմ: Վաղը, այո՛, վաղը, քու սիրելի Էմիլի-
որ այնքան կ'սիրէր զքեզ, ոչ ես պիտի լինի աշխար-
հիս վրայ: Դու այրի պիտի մնաս և զաւակս ո՛րք:
Էլիօնոր, երբ կ'մտածեմ թէ ընդ հուպ պիտի թո-
ղում զքեզ առ յաւէտ, և ոչ ես պիտի տեսնեմ
զքեզ, կ'լամ, ոչ թէ իմ վրայ որ կ'թողում այս աշ-
խարհն ուր յաճախ պատուաւոր մարդն չատ աւելի
կ'տառապի քան յանցաւորն, այլ վասն զի աշխար-
հիս վրայ կ'թողում, միայնակ և անմխիթար, երկու
էակներ զորս ամենէն աւելի սիրեցի: Մնաս բարեաւ,
Էլիօնոր, մնաս բարեաւ, սիրեցեալ ամուսին իմ:
Մտիկ ըրէ սակայն դեռ ազօթքն այնմ որ քանի մը
Ժամ ունի ապրելու: Կ'իմանամ և կ'զգամ, որովհե-
տե դիտեմ թէ որչափ կ'սիրես զիս, որ քու յուսա-
հատութիւնդ մեծ պիտի լինի. բայց, Էլիօնոր, դու
պիտի մտածես, այս մշտաց և արտասուաց վայրկե-
աններուն մէջ, թէ միայն դու չես որ կ'տառապիս,
թէ ունիս զաւակ մ'որու համար պարտիս զոհել
ամեն ինչ: Այդ տղան, մեր ամենասիրելի որդե-
եակն, պիտի լինի քու մխիթարութիւնդ: Հասկցուր
նմա, բայց ոչ հիմակ, թէ իր հայրն մեռաւ, զոհ
երթալով մարդկանց չարութեան և ըսէ անոր որ
դայ ազօթէ երբեմն գերեզմանիս վրայ: Պիտի մեռ-
նիմ ուրեմն ընդ հուպ, աւա՛ղ, առանց զձեզ իմ
քոյս ունենալու, առանց կարենալու, կառաւիժա-
րան երթալէ առաջ, սեղմել զձեզ գրկացս մէջ:
Աստուած իմ, ինչ ըրի ես որ այսքան սոսկալի փոր-
ձութիւն մը կրել կ'տաս ինձ . . . : Ճակատագիրն
թէ ոչ ձեր արդարութիւնն է որ զիս կ'ընկճէ . . . :

Առ ինչ այս տօթալի մահն, ինձ անմեղիս . . . :
Ո՛հ, գլուխս կը մոլորի, և սակայն, Էլիօնոր, ինչ
կրնամ ընել այլ ևս բայց միայն համակերպիլ, զը-
լուխ խոնարհեցնել: Մնաս բարեաւ անգամ մ'ևս,
Էլիօնոր, մնաս բարեաւ. մտածէ իմ վրայ և ազօթէ
թշուառ անմեղին համար: Մնաս բարեաւ, որդեակ
իմ, մնաս բարեաւ առ յաւէտ . . . :»

Այս նամակը լմացեղէ և կնքելէ յետոյ, Տէգրիվ
իր աչերն վերցուց դէպ յերկին:

— Ո՛վ Աստուած իմ, զօչեց նա, կ'համակերպիմ,
կ'խոնարհեցնեմ գլուխս. թող քու կալքդ լինի:
Գթայ իմ վրայ և ամեն անոնց վրայ զոր կ'թողում
աստ յուսահատութեան մէջ: Կ'կրեմ այս սոսկալի
փորձութիւնն առանց արժանի եղած լինելու
այնմ, բայց դու միայն զիտեսպատճառն: Քեզ
կ'յանձնեմ ինքզինքս և կ'յուսամ քու արդարու-
թիւնդ . . . :

Ապա նետելով գրիչն սեղանին վրայ, մօտեցաւ
պատուհանին, ձեռներն ունցուց երկաթեայ ձողե-
րուն մէջ և զօչեց իր թոքերուն բոլոր զօրութեամբ:

— Մնաս բարեաւ, իմ Էլիօնոր, մնաս բարեաւ,
որդեակ իմ, ո՛հ, երեւիք որ տեսնեմ զձեզ . . .
տեսնեմ զձեզ . . . վերջին անգամ . . . :

Իր աչերն մթադնեցան, ականջներն դռնեցին,
ոտքերն դողդոջեցին, կքեցաւ ինքնիր վրայ և ընկաւ
տախտակամածին վրայ:

Երբ բացաւ աչերն, ինքզինք գտաւ ամենախորին
մթութեան մէջ, վերստին տարածուած իր ողորմելի
խշտեակին վրայ:

Մեռելային լուծիւն մը կ' սաւառնէր իր շուրջն:

Ձեռանին խոնաւութիւնն սառեցուցած էր իր անդամներն :

Եղիկին ոչինչ ուշադրութիւն կ'ըներ առ այդ :

Մերթ ընդ մերթ կ'զգար իր որտին ուժգին բաբախումն իր կուրծքին տակ :

Յնորքի նման, նախազգացման նման բան մ'ունէր զոր չէր կրնար մեկնել :

Կ'սպասէր, ոչ թէ փրկութեան, այլ գերագոյն և վերջին մխիթարութեան :

Նոյն պահուն ոտքառաց :

Կարծեց լսել հեռուէն հծծիւնի նման բան մը : Անձկութեամբ ականջ դրաւ :

Իր սիրտն ուժգին կ'արորէր, կուրծքն խորտակելու չափ :

Հծծիւնն դադրած էր, բայց մարդկան քայլերու չուկ մ'որոշ կերպով մինչև իր ականջն հասաւ :

Ժամանակ չունեցաւ խորհելու :

Յանկարծ զնդանին դուռը բացուեցաւ, յանկարծական լոյս մը ողողեց զայն. և մարդ մը ներս մըտաւ որու կ'հետեւէր կին մը համակ սեւեր հագած և որ կեցաւ սեամին վրայ :

Մարդն ուղղակի սեղանին քով գնաց, անոր վրայ դրաւ իր ճարպալից կանթեղն, ապա դառնալով.

— Կրնաք մտնել, տիկին, ըսաւ նա, բայց պարտիմ դարձեալ կանխաւ իմացնել ձեզ թէ քաւորդ մ'ունիք միայն :

Եւ ինքն քաջուեցաւ :

Տեսարաններ կան զորս գրիչը կ'մերժէ նկարագրել, ինչ որ ալ լինի մատենագրի տաղանդն :

Արդարեւ, ինչպէս նկարագրել երջանկութիւնն և

միանգամայն յուսահատութիւնն այս երկու նահատակաց որ քաւորդ մը միայն ունին միասին անցունելու, մանրերկրորդ մ'իրենց համար, որ հազիւ կը բաւէ իրարու բազկաց մէջ նետուելու, և հեծկտանօք ըսելու համար միմեանց թէ յաւիտենականութիւնը ընդ հուպ պիտի բաժնէ զիրենք առ յաւէտ :

— Աստուած լսեց աղօթքս, ըսաւ Էմիլ, բազկացը մէջ սեղմելով իր ամուսինն : Գու եկար, դու, իմ հուսկ մխիթարութիւնս, սրտիս մէջ փոքր ինչ հանդարտութիւն բերելու. չնորհալիւ եմ :

— Էմիլ, պատասխանեց թշուառ կինն, քու գերագոյն մխիթարութիւնդ այս է. Գու պիտի մեռնիս ընդ հուպ, լաւ, ընդ երկար բաժնուած չափտի մընանք իրարմէ, ընդ հուպ պիտի դամ ետեւէդ : Այո, հաւատա ինձ, յետ մահուանդ ոչ ևս պիտի ապրիմ . . . ոչ . . . ոչ . . . կ'զգամ որ կեանքն տակաւ խոյս կ'տայ ինձմէ : Ի խոր խոցուած է սիրտս : Յաւիտենական մնաս բարեաւ չէ զոր պարտինք ըսել իրարու, ոչ . . . այլ մանաւանդ պէտք է ըսենք ցտեսութիւն . . . քանի մ'որ ևս, և ընդ հուպ պիտի դամ միանալ քեզ հետ :

— Ի՞նչ կ'ըսես, Էմիլ զոնոր . . . դու մեռնիս . . . ոչ, ոչ, Աստուած չհաճիր առ այդ : Հապա մեր որդին Էտկամ, ինչ պիտի լինի նա, եթէ դու ևս լքանես զանի, ո՞վ պիտի խնամէ զնա :

— Երբէք մի վախճար, Էմիլ : Եթէ Աստուած առ ինքն կ'կոչէ զիս, պատճառն այն է որ բարիէ նա, վասն զի չուզէր որ քու մահէդ յետոյ ապրիմ ես, թշուառ և ընկերութենէն անարդուած, վասն զի կ'գթայ նա իմ յուսահատութեանս վրայ . . . : Բաց

աստի, եղբայրս պիտի դայ այս օրերս . . . ես լուր զրկեցի նմա: Դու գիտես որ նա շատ կ'սիրէ մեր Էտկարն և պիտի խնամէ որքն, իր քեռորդին: Աստուած առ ինքն կ'իջէ զմեզ երկուքս, բայց կ'թողու վրէժանդ իր մը, և այս վրէժ խնդ իրն, մեր որդին Էտկարն է:

— Աստուած լսէ քեզ, պատասխանեց Տէգրիվ:

— Ո՛հ, Աստուած միշտ կ'լսէ ինձ, պատասխանեց Էլէօնոր ժպտելով իր արտասուաց մէջէն. բայց այս ժպիտ սրտաճմիրի էր այս վայրկեանին . . . : Անսովոր և անակնկալ բան մը տեղի կ'ունենար իր վրայ:

Տէգրիվ ապշած անօր կ'նայէր:

— Այո՛, Աստուած միշտ կ'լսէ ինձ, չարունակեց նէ, բայց, հանդարտէ՛, մի վախճար երբէք, ես պիտի սաշտպանեմ քքեզ: Ահա, տես . . . ես զօրաւոր եմ . . . Թող դան, և պիտի տեսնեն: Բայց ինչ կ'ըսեմ, կատակերդութիւն մ'է այս և ոչ այլ ինչ . . . Շամել, մեր բարեկամն, ուզէ՛ց զմեզ վախցնել . . . հո՛հա, Շամել, դու ուղեցիր խաղալ մեզ հետ, բայց հիմակ, կարգը մերն է . . . : Ե՛հ, տո՛ւր ինձ թեղ . . . օն շուտ, երթանք Էտկարն տեսնելու:

Եւ նէ ընդ քարչ տարաւ իր ամուսինն դէպի զընդանին դուռը որ խփոյն բացուեցաւ:

— Ժամանակն անցածէ, ըսաւ սահակն, երևնալով:

— Այո՛, այո՛, բարեկամ, գիտե՛ք զայդ, ըսաւ Էլէօնոր խնդալով, պատարաստ ենք:

— Ո՛ւր երթալու տիկին, պատասխանեց սահակն դրան առջև կայնելով:

— Յանուն երկնից, պարոն, ըսաւ Տէգրիվ, դու նառ և դողդոջուն: Մտիկ մի ընէք նմա . . . տեսէք ինչ վիճակի մէջ է:

— Ա՛հ, ճիշդ է: Ուրեմն ներեցէք ինձ, տիկին: Անցէք դուք նախ, եթէ կ'հաճիք, ձեր ամուսինն պիտի հետևի ձեզ:

Տարաբաղդ կ'ինն, որու բանականութիւնն արդէն սարսուածէր այնքան տառապանքներէ, քանի մը քայլ յառաջացաւ, բայց իր ամուսնոյն բանտի դուռն իր ետեէն գոցուելէ առաջ, Տէգրիվ ժամանակ ունեցաւ խոնարհիլ դէպինէ և վերջին համբոյր մը տալ:

Ապա, իբր գինով մը որ կ'զգայ երկրին խուսափիլն իր ոտից ներքեւէն, վերստին մտաւ իր ղնդանին մէջ, և գնաց, վշտէն ու յուսահատութենէն խենդ դարձած, հեծկտալով ընկաւ իր խշտեակին վրայ:

Իր ոյժն սպառած էր: Բուռն տենդ մ'իսկոյն երևան եկաւ, և արդէն կ'սկսէր զառանցանքն:

Դժբաղդ Էլէօնոր, ինքզինք առանձին տեսնելով պահապանին հետ, բոլորովին խելքը կորսնցուց: Անմիջապէս օգնութեան հասան, և իր տունն փոխադրեցին զանի կիսամեռ վիճակի մէջ:

Բայց դառնանք Տէգրիվի:

Թողուցինք զանի տագնապալից վիճակի մը մէջ: Զառանցանքով խառն տենդ մը շարունակած էր բոլոր զիշերն և այնպէս ուժաթափ ըրած էր զնա որ հետևեալ օրն անճանաչելի էր դարձած: Մաղերն ձերմիկեր էին քանի մը ժամուան մէջ: Աչերն դաժան էին: Նա կարծեց սակայն, իբր յերազի, իր մօտ լսել ձայն մը որ կ'ըսէր իրեն:

— Որդեակ իմ, կ'տառապիս:

— Ո՞վ էք դուք, ըսաւ Տէգրիվ, ջանալով կանգուն նստիլ իր խշտեակին վրայ :

— Խեղճ երէց մը որ կ'գամ մխիթարելու զձեզ :

Տէգրիվ, այն ինչ տեսաւ կրօնի պաշտօնեայն, ըզգաց իր անձին մէջ քաջութեան վերածնին :

— Շնորհակալ եմ որ եկար, պատասխանեց նա ցած ձայնիւ մը : Մօտեցէք, կաղաչեմ, և օրհնեցէք զիս . . . : Հայր իմ . . . երբէք յանցաւոր չեմ . . . մահամերձ մը չէ կարող ստել . . . : Աչքերս կ'մըթագնին . . . առանձին ենք . . . մօտիկ ըրէք, հայր իմ, ընդ հուպ պիտի ելնեմ Աստուծոյ առջև . . . լաւ ուրեմն, անմեղ եմ :

— Աստուած իմ, ըսաւ երէցն սարսուռով, վասն զի կ'զգար ճշմարտութիւնն տարաբաղդ զօհին խօսքերուն մէջ, բայց դեռ ժամանակ կայ . . . :

— Ո՛հ, ո՛չ, հայր իմ, ոչ ևս ժամանակ կայ . . . երբէք Հալիտի յայտնեմ ճշմարիտ յանցաւորն, թող ներէ նմա Աստուած անոր ինչպէս ես կ'ներեմ : Բայց աճապարեցէք, հայր իմ, արձակեցէք զիս . . . կըզգամ որ այլ ևս քանի մը վայրկեան միայն ունիմ ապրելու . . . ո՛հ . . . գացէք նաև անոնց մօտ . . . զորս կ'թողում աշխարհիս վրայ . . . մխիթարեցէք զանոնք : Ըսէք անոնց թէ ես մեռայ . . . իբր նահապտակ . . . և . . . թէ կ'օրհնեմ զանոնք :

Չկրցաւ աւելի շարունակել :

Օրհասն սկսած էր :

Երէցն ի ծունր իջաւ և սկսաւ ոգեվարներու աղօթքներն :

Տէգրիվի աչերն անթարթափ և ապակենման դարցան . իր շրթներն դեռ կ'մրմնջէին, բայց ոչ մի յօ-

դաւոր ձայն չէր ելնէր այլ ևս նորա կուրծքէն : Մահուան դալուկն պատեց նորա դէմքն, արտասուաց երկու կաթիլներ մարգարտանման սահեցան իր կապարագոյն այտերն ի վար, և վերջին ջղաճգութիւն մ'եկաւ վերջ տալու եղիկելոյն տառապանաց . . .
. . .
. . .

Անմեղ զօհն դադրած էր ապրելէ :

ԳԼՈՒԽ Թ.

ՄՕՆՄԱՐԹԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Մեր պատմած տեսարաններէն տասն օր յետոյ, երեկոյեան ժամը վեցին մօտերը, երկու հոգի կ'սլըտըտէին Շան-ղէի զէի ծառուղոյն երկանքը :

Անոնցմէ մին երեսունեակեց տարեկան լինիլ կ'թուէր, ունէր բարձր, նրբաւարտ և վայելուչ հասակ մը, կատարեալ ձուածե դէմք մ'որու վրայ դրօշմուած էր մեղամաղձոտ խստութիւն մը, և զոր կ'զարդարէին զինուորական պէխեր և փոքր մօրուք մը, մեծ և սևաթոյր աչեր որոց վերև կ'բարձրանային նուրբ և սևորակ յօնքեր : Իր մօխրագոյն թաղիքէ զիրուեան լայնեզր գլխարկն կիսովին կ'ծածկէր եպե-նոսի նման մազերն որոց գանգուրներն կ'իջնէին

մինչև ուսերն : Երկայն սև վերարկու մ'ամբողջապէս կ'ծածկեր նորա մարմինն : Հագած էր փայլուն ջնարակեալ կօշիկներ որ մինչև ծունկերն կ'հասնէին :

Այս մարդ, իր բոլոր անձին մէջ, Վենետիկցի ազնուականաց քաջածանօթ տիպարն կ'ներկայէր :

Յամբ այլ կանոնաւոր քայլերով կ'քայէր նա, դըլուխն խոնարհած և մերթ ընդ մերթ խոր հառաչներ արձակելով :

Իր ընկերն կարճահասակ և գէր էր, երիկեանի մը (parvenu) կերպարանն ունէր :

Այն ինչ օրն կ'տարածամէր, Շան-դէլիդէ կ'սկսէր լուսավառիլ և հոծ բաղմութեամբ լեցուիլ :

Մեր երկու անձերն կ'ստորադնէին միշտ, հեռանալով բաղմութենէ գրաւուած տեղերէն :

Վերջապէս կանգ առաւ առաջինն, և դառնալով իր ընկերոջ որ կ'ջանար, ոչ առանց դժկամակութեան, հետևիլ նորա քայլերուն :

— Պարոն Քառօ, ըսաւ նմա, քաջ կ'տեսնէք որ ժամանակն է դործելու :

— Բայց առանց ճանաչելու այն անձեր որոց հետ դործ պիտի ունենաք, ինչպէս դործի պիտի ձեռնարկէք :

— Այդ ինձ կ'վերաբերի, դոչեց Վենետիկցին հառաչելով. առաջին անգամն չէ որ Բարիզ կ'դադարէ : Բէ-Տէօ Սանդօ. քաջ կ'ճանաչեմ իմ մարդս և իր բոլոր բարեկամներն, Շամէլ կամ Թէօֆիլ. Ուրնէ երկար ժամանակէ ի վեր ծանօթ են ինձ : Յորմէ հետէ Տէզրիվ ամուսնացաւ քրոջս հետ, քանի քանի անգամ եկայ հոս, Բարիզ, զինք տեսնելու : Խեղճ քոյր : Քաջ կ'տեսնէք ուրեմն որ սխալ քայլ չեմ առնուր :

— Բայց ապահով էք, պարոն Տալտինի, որ պիտի յաղթէք բոլոր ձեր թշնամեաց, յարեց Քառօ :

— Օ', պատասխանեց սա. դուք Բարիզցիդ չէք ճանաչէր թէ ինչ է Վենետիկցի մը երբ ուզէ վրէժ լուծել :

— Ուրեմն անխնայ պիտի ջախջախէք ձեր բոլոր թշնամիներն . . .

— Վրէժ պիտի լուծեմ' կ'ըսեմ ձեզ, մինչև իսկ ի վնաս կենացս : Բայց ամենէ առաջ պարտաւորութիւն մ'ունիմ կատարելու, մութը կ'կոխէ, և կը վախճամ որ ուշը չմնամ. Մոնմարթրի գերեզմանատունն պիտի իրթամ : Մնաք բարեաւ, պարոն, չընորհակալ եմ' ձեզ ձեր ծառայութեանց համար :

Եւ Տալտինի հեռացաւ :

— Հոս կ'վերջանայ իմ պարտաւորութիւնս, ըսաւ Քառօ իւրովի, երբ տեսաւ հեռուէն իր ընկերոջ անբռնութեանալն, վրէժս լուծեցի. տեսնեք ինչպէս Թէօֆիլ պիտի պրծի այդ Վենետիկցի Հերակլէսի ձեռքէն, բաւական խիստ դաս մը պիտի առնու և ուրիշ անգամ չպիտի յանդգնի խրոխտալ իմ տանս մէջ :

Եւ սկսաւ առանձին շարունակել իր պտոյտն :

Այս միջոցին, Վենետիկցի ազնուականն արագօրէն կ'դիմէր դէպի Մոնմարթրը : Փողոցէ մը դառնալու միջոցին հանդիպեցաւ կնոջ մը որ մանկիկի մը ձեռքէն բռնած էր. անմենեկն ուշադրութիւն չըրաւ նմա և շարունակեց իր ճամբան :

Տասն վայրկեան յետոյ նա կ'դառնուէր մեռելոց քաղքին դրան առջև :

Թէպէտ ժամանակն ուշ էր, սակայն պահապանն թոյլ տուաւ որ ներս մտնէ :

Մեռելական լուսթիւն մը կ'տիրեր մահուան այս ընդարձակ ցանկապատին մէջ:

Գիշերային այցելուն մտաւ իր դէմն ելնող առաջին ճամբուն մէջ: Սիրտն սեղմուեցաւ, և իր դէմքն, այնքան խրոխտ, տխուր կերպարան մ'առաւ ի տես այն տխրատեսիլ շիրմաց որք երկայն սպիտակ դիծ մը կ'կազմէին ճանբուն երկու կողմերն: Աջանար խեղդել իր քայլերու աղմուկն, վախճալով զի մի գուցէ մեռեալք զարթնուն իրենց գերեզմաններէն:

Միշտ միևնոյն ուղղութեամբ կ'քալէր, երբ երկայն ճամբուն ծայրն հասնելով, կանգ առաւ տեսակ մը սարսուռով, աչերն արասուածթուրմ և կուրծքն չնչասպառ:

Իր առջև և մեծ վարսաւոր ուռիի մը տակ տեսաւ սպիտակ մարմարէ դամբարան մ'անպաճոյճ երևոյթով:

Գոյնդդոյն ծաղիկներով լի անօթներ շուրջանակի կը զարդարէին այդ համեստ դամբարանն: Նախազգացում մ'ազդարարեց նմա թէ պէտք չէր աւելի հեռու ելթալ: Դէպ առաջ խոնարհեցաւ, և աստեղաց աղօտ լոյսով, կըրցաւ կարդալ այս պարզ տապանագիրն.

ԱՍՏ ՀԱՆԳԻՉԻ ԷՄԻԼ ՏԷՋՐԻՎ

Տալտինի չէր սխալած, իր տարաբաղդ քեռայրին նշխարներն ծածկող շիրմին առջև կ'գտնուէր: Ուստի առաջին տպաւորութիւնն անցնելէ յետոյ, ծունըր իջաւ և իր գլուխն յենելով ցուրտ քարին վրայ, սկսաւ հեծեծանօք արտասուել: Ապա դէպ յերկին բարձրացնելով իր ձեռներն.

— Աստուած իմ, գոչեց նա, վկայ եղիր, դու ևս,

իմ վշտիս և արտասուացս, և ներէ ինձ եթէ վրէժ-խնդրութիւնս անողոք լինի: Դու ևս, բարեկամդ իմ, սիրելի Լամիս, կ'երգնում քեզ որ այս երեկոյ կ'գամ աստ ստանալու այն ոյժն ու քաջութիւն որու պէտք պիտի ունենամ այն սոսկալի պաշտօնին մէջ առ որ կ'սարսաւորէ զիս իմ խիղճս: Այո՛, եղբայր իմ, եթէ դու երկնից բարձունքէն, ուր կ'գտնուիս, կ'ներես քու թշնամեացդ, ես որ տակաւին կ'կոխեմ այս երկիրն ուր դու այնքան դժբաղդ եղար, ի տես այն վշտաբեկ ամուսնոյն, ի տես այն որբին որ զրկուեցան քու սիրոյդ գգուանքէն, ի ներկայութեան այս նշխարաց որ կ'հանգչին այս գերեզմանին մէջ, կ'աղաչեմ քեզ, ներէ ինձ, եթէ չեմ յարգեր քու վերջին կամքդ, բայց եղբայր իմ, վրէժդ պիտի առնում . . . :

Ապա ոտք ելնելով՝ գոչեց.

— Այո՛, վայ, վայ իմ թշնամեացս:

Եւ գերեզմանատունէն գուրս ելաւ:

Շան-դէլիզէ հասնելով, Կայսրուհւոյն ծառուղւոյն մէջ մտաւ, և իջաւ մինչև Գոնգորտի հրապարակն: Աջ կողմն զարկաւ, Մատէնէն անցաւ և ծառուղիներէն Բարիզ մտնելու վրայ էր, երբ կարծեց ճանաչել՝ ամբոխին մէջ՝ Թէօֆիլ Ռընէ:

Անվահեր յառաջացաւ դէպի նա, և կեցնելով զանի.

— Պարոն, ըսաւ նմա, երկու խօսք ունիմ ձեզ ըսելու:

Թէօֆիլ Ռընէ, գլխէն մինչև ոտքը չափեց զանի, շարժում մ'ըրաւ նեղանալով որ ուրիշի մը տեղ կը դներ զինք, և վատասխանեց նմա.

— Պարոն, պատիւ չունիմ դձեղ ճանաչելու :

— Բայց ես, պարոն Թէօֆիլ Ռընէ, չափ լաւ կը ճանաչեմ դձեղ: Տարաբաղդ Էմիլ Տէգրիվի աներծադըն եմ, և կ'գամ հալիւ պահանջել ձեզմէ ձեր վատութեան համար . . . :

Այս խօսքերուն վրայ, Թէօֆիլ Ռընէ դժգունեցաւ, բայց առանց վրդովելու .

— Ի՞նչ իրաւամբ վատ կ'կոչէք զիս, պարոն, և ի՞նչ փոխ ինձ եթէ դուք Էմիլ Տէգրիվի աներծադըն էք:

— Վատ կ'կոչեմ դձեղ, վասն զի Տէգրիվ յանիւրաւի ամբաստանուեցաւ և մահուան դատապարտուեցաւ իբր սպաննիչ Բրէվալի, մինչդեռ դուք, պարոն, կ'ձանչէիք ճշմարիտ մարդասպանն և փոխանակ անմեղն պաշտպանելու, նորա դատապարտութիւնն ստորագրեցիք:

Թէօֆիլ խորտակուած էր:

— Ճշմարիտ են այս ամենն, բաւ Տալտինի, ուժգնապէս սեղմելով նորա բաղուկն:

— Պարոն, ստիպուած չեմ ձեզ պատասխանելու, վասն զի իրաւունք չունիք զիս հարցաքննելու խնդրոյ մը վրայ որ միմիայն ոստիկանութեան կ'վերաբերի, սակայն նկատելով ձեր վիշտն և Էմիլ Տէգրիվի հետ ունեցած ազգականութիւնն, սայլափ միայն կ'ըսեմ ձեզ թէ դարձուած սպաննութեան բոլոր վկայութիւնք իրեն դէմ էին: Ոստիկանք վրայ հառան և ձերբակալեցին զինք՝ նոյն իսկ զոհին արիւնաթաթաւ մարմնոյն մօտ: Իշխանութիւնն միջամտեց և ի դատաստան կոչեց զիս. չկրցայ ուրանալ, հակառակ կամայց, իմ ներկայութիւնս ոճրի մը և

կատարման որ տեղի ունեցաւ գրեթէ աչացս առջև:

— Այդ ամենէն բան մը չհասկցուիր, պարոն, և կը պնդեմ իմ խօսքիս վրայ: Դուք վատութիւն գործեցիք ամբաստանելով անմեղ մը: Այդ ոճիր որ դործուեցաւ գրեթէ ձեր աչաց առջև, կ'բաւէ ինձ համոզուելու համար թէ ձեր խղճմտանաց մէջ, Բրէվալի ճշմարիտ սպանիչն Էմիլ Տէգրիվ չէ . . . : Պարոն, ես իտալացի եմ, և վրէժխնդրութիւնս սոսկալի պիտի լինի . . . կ'ըսէք թէ վրայ հասան և բռնեցին: Կ'ազգարարեմ ձեզ յայտնել ինձ բռնողներու անուններն, ապա թէ ոչ պիտի նկատեմ ըզձեզ իբր մասնակից ոճրին:

— Կ'նախատէք զիս, պարոն, դուք Թէօֆիլ բարկութենէ դուռնաւ. պէտք չունիմ ասկէ աւելի խօսիլ ձեզ:

Եւ քանի մը քայլ առաւ հեռանալու համար:

— Օ՛, չպիտի կրնար փախչիլ ձեռքէս, ըսաւ Տալտինի կեցնելով զանի, ակռաները սեղմեալ և բերանը փրփրուն: Այդ մարդու անունն, ապա թէ ոչ պիտի ապտակեմ և թքնեմ ձեր երեսն հրապարակին մեջ տեղ:

Թէօֆիլ, հակառակ իր քաջութեան, դժաց որ անկարելի էր զիմադրել այս մարդուն, որու սրտմտութեան չափն լեցուած էր:

Վերջ տալու համար այս գայթակղական տեսարանին որ տակաւ կ'սկսէր անցորդաց ու չաղրութիւնն գրաւել, Թէօֆիլ զսպեց զինք խեղդող բարկութիւնը և սլափախանեց Տալտինիի:

— Այն մարդ որ ակամատես վկայ եղաւ ոճրին, կ'կոչուի Ժիւլ Շամել:

— Օ՛ն, հարկ չկար այդքան սպասել յայտնելու համար այդ հրէշին անունն : Լաւ ուրեմն, գիտցէք, պարոն, որ այդ Շամէլն սպաննել տուաւ խեղճ Տէ-
գրիվն :

— Կ'չափազանցէք, պարոն, կ'ամբաստանէք ան-
մեղ մ'առանց փաստի :

— Անմեղ մը, նա՛, այն թշուառականն, որ սպա-
սաւորի կերպարանք մտած երկու ահարկու աւա-
զակներու ձեռքով դործեց այս պոգալի ոճիրն : Ամեն բան գիտեմ, պարոն, ձեռացս մեջ ունիմ այդ
դաւադրութեան բոլոր թելերն, և կրնամ ապահով-
ցնել զձեզ թէ Շամէլ չպիտի կրնայ փախչիլ ձեռ-
քէս : Բարիք եկայ յատկապէս այս բանին համար :
Լուծել երկու զոհերու վրէժն, Տէգրիվի որ ոչ ևս է,
և իմ դժբաղդ քրոջս որ բանավարութիւնն կորսն-
ցուց : Կ'սկսիմ ձեզմէ, պարոն, ձեզմէ որ վատու-
թիւնն ունեցաք ամբաստանելու անմեղ մ'առանց
չօչափելի փաստերու :

Մի վախճաք, պարոն, երբէք չպիտի սպաննեմ
զձեզ : Իտալացիք ևս Ֆրանսացւոց չափ քաղաքավար
են : Փոխանակենք մեր այցետոմսներն, և վաղը ի-
րարու զրկենք մեր վկաներն :

— Շատ լաւ, պարոն, պատասխանեց Թէօֆիլ,
քանի որ անսլաճառ կուղէք զարնուիլ ինձ հետ,
և հաստատելու համար ձեզ թէ ձեր կարծածին չափ
վատ չեմ, վաղը ժամը ութին, վկաներս ձեր տունն
պիտի լինին . . . :

Արդարեւ, հետեւեալ օրն, Թէօֆիլի և Տալտինիի
վկաներն որոշեցին որ մենամարտն տեղի ունենայ
նոյն օրն իսկ ի Պուժիվալ :

Միջօրէին մօտ էր երբ երկու հակառակորդք իրա-
րու հանդիպեցան որոշեալ տեղն :

Անգութ ծիծաղ մը Տալտինիի շրթներն կ'փոթ-
էր : Գրտինքն որ կ'ողողէր իր ճակատն, և ահարկու
նայուածքն բաւական կ'յայտնէին իր հոգւոյն վի-
ճակն :

Թէօֆիլ գունատ էր, բայց իր անվեհեր կերպա-
րան բաւական կ'յայտնէր թէ նա անխռով պիտի
դիմադրաւէր մահուան :

Այն ատեն վկաներն յառաջանալով քննեցին զէն-
քերն, հեռաւորութիւնն չափեցին և նախնական
անհրաժեշտ պայմաններն կարգադրեցին : Որոշուե-
ցաւ որ իւրաքանչիւրն իրեն յատուկ ատրճանակն
դործածէ և քսան քայլ հեռուէն պարսկեն :

Վկայք արդէն քաշուած էին, երկու ոսոխք դէմ
առ դէմ կ'դռնուէին :

Վայրկեան մը սպասեցին, յետոյ նշանն տրուե-
ցաւ : Լոյս մը, ապա բոմբիւն մը զզրդեց արձա-
գանքներն, այնպէս թուեցաւ թէ մէկ հարուած մի-
այն նետուած էր :

Թէօֆիլ գողդ ոջեց և ինկաւ :

Տալտինիի դնդակն նորա սիրտն մտած էր :

Վկայք մօտեցան տարաբաղդ Թէօֆիլի որ դիակ
մ'էր այլ ևս, և իր կառքին մէջ փոխադրեցին զայն :

Տալտինի իրենին մէջ մտնելով, կ'ըսէր ինքնիրեն,

— Հիմակ կարդը միւսինն է, այն ատեն վրէժ-
խնդրութիւնս կատարեալ պիտի լինի :

ՓՂՈՒՆԹ.

ԵՐԿՈՒ ԵՂԲԱՐՔ

Բանտապահն որ էլ օնորի հետևեցաւ նորա բանտէն դուրս ելած պահուն, յանձնեց այս դժբաղդ կիսն քաղաքային զինուորի մը: Սա Տէգրիվի հասցէն խնդրելով, վաւթաց իրեն յանձնուած կիսն տեղաւորել կառքի մը մէջ որ քանի մը քայլ անդին կ'ըստ պատէր:

Կառքն սրարչաւ մեկնեցաւ:

Բոլոր ճամբուն մէջ տարաբաղդ կիսն հանդարտ մնացած էր, բայց տուն հասնելուն պէս, դառանցութիւն եկաւ վրան՝ սաստիկ տկարութեամբ միացած որ տեւեց չատ ժամեր: Երբ սթափեցաւ, ինքզինք տարածուած գտաւ իր անկողնոյն մէջ, չըջապատեալ քանի մը ծանօթ բարեկամուհիներէ որք կ'ջանային խնամել զինքն և մխիթարել:

Յարգելի երէցն, որ ներկայ եղած էր Տէգրիվի վերջին վայրկեաններուն, անկողնէն քանի մը քայլ անդին կայնած էր, տխուր և լսին, մերթ ընդ մերթ իր ակնարկներն յառելով այս անմեղ զոհին վրայ: Այն ատեն կ'հառաչէր, և արտասուածութեամբ աչօք, կ'աղօթէր ցած ձայնիւ:

Այն օրէն ի վեր շարաթ մ'անցած էր և հիւանդն օրէ օր կ'հիւծէր: Կապոյտ չըջանակ մը բոլորած էր իր աչերն, ճակատն խորշոմած էր, և սոսկալի դու-

նատութիւն մը ջնջած էր նորա նիհար այտերու գոյնն:

Եօթներորդ օրն, երեկոյեան դէմ, իր սեկեկին դուռը յանկարծ ուժգնակի բացուեցաւ, և երկայն սև վերարկուով մարդ մը ներս մտաւ զլխարկ ի ձեռին:

Հիւանդին եղբայրն էր: Քանի մը քայլ յառաջացաւ դէպի հիւանդին անկողինն:

Սա կ'դիտէր զանի առանց ձանչելու:

— Սիրելիդ իմ Լէօնորա, գոչեց Տալտինի խեղդուկ ձայնով մը, չէ՞ս ձանաչեր եղբայրդ . . . :

Այն ատեն հիւանդն ուզեց վեր ելնել և գրկել զանի, սակայն ոյժը չբաւեց, մի միայն ձեռներն թուլակի շարժեցան, և իր աչերն փայլեցան իրենց խառնչին մէջ. յետոյ թոթովեց բառ մը զոր նա միայն հասկեցաւ, վասն զի նորա ձեռքն բռնելով զողդրուն այլ ազդու ձայնիւ ըսաւ նմա.

— Լէօնորա, վրէժդ պիտի լուծեմ:

Նէ ժպտեցաւ դառնութեամբ և արտասուաց երկու կաթիլներ սահեցան իր այտերէն:

Վեներտիկցի աղնուականն յարեց.

— Քոյր իմ, Աստուած կ'զրկէ զիս Բարիդ, որպէս զի դռնեմ և պատժեմ այս տխուր և սոսկալի պատմութեան ճշմարիտ յանցաւորներն: Մի վրդովիր, դերն զոր պիտի կատարեմ այս տուամին մէջ որ տակաւին չէ վերջացած, բնաւ ո՛ր և է ցաւալի հետեանք չպիտի ունենայ ինձ համար: Աս դործիք մ'եմ Նախախնամութեան ձեռքն, և պէտք է, կ'ըսեմ, պատժուին յանցաւորներն:

Լէօնորա մոլորուն աչօք կ'դիտէր զանի, և կար-

ծեա չէր հասկնար նորա խօսքերն: Եւ սակայն, իր եղբոր ձայնն յուզած էր զինք, և փոքր առ փոքր կ'իթուէր զարթնուլ երկարատեւ երազէ մը:

— Ո՛հ կ'իմանամ, կ'իմանամ, ըսաւ նէ, յանցաւորներն . . . ճիւղներն . . . ո՛ր եղբայր իմ, զգուշացիր . . . զքեզ ևս կ'սպաննեն . . . :

— Երբէք մի վախնար, Լէօնորա, խոչեմութեամբ պիտի չարժիմ: Հանդարտէ, հանգիստ եղիր: Այս պահուն պիտի թողում զքեզ, սակայն ընդ հուպ պիտի վերադառնամ զքեզ տեսնելու:

Եւ Տալտինի, խոնարհելով հիւանդին վրայ, համբուրեց նորա ճակատն, յանձնեց զանի այն պառաւ կանանց, որ խնամած էին զանի և դուրս ելաւ տունէն, մեծաքայլ ուղղուելով դէպի Ֆէվի փողոցն:

Ժամը այն ինչ ութն զարկած էր, և թեպէտ խոր մ'իթուիլուն մը կ'տիրէր, այս փողոցի երեւոյթն աւելի ևս կ'սաստկացնէր զայն:

Տալտինի աներկիւզ մտաւ Շա-կրիի գինետունն:

Բարեբաղդաբար Ուրսո միայն, իր մօտ ունենալով չիլ մը, նստած էր սեղանի մը քով և խոր մըտածման մը մէջ սուգեալ կ'իթուէր:

Վէնետիկցին մօտեցաւ նմա: Գինետունն պարապ էր, գինեպանն միայն մէկ անկիւնն կ'սորդար:

— Ուրսօ, պոռաց նմա, մօտենալով, ինչ բանի վրայ կ'մտածես:

Սա, այս անակնկալ հարցումն յանկարծակիի դալով օտարականին կ'նայէր առանց անոր պատասխանելու:

— Ըսէ տեսնե՞ք ուրեմն, յարեց Տալտինի, ինչ բանի վրայ կ'մտածես:

— Ձեզի ինչ, պատասխանեց Ուրսօ ուսերն վեր ընելով: Ազնուականաց հետ յարաբերութիւն չունիմ:

— Ի՞նչ կ'նշանակէ այդ բառ, ընդմիջեց վէնետիկցին:

— Այսինքն այն մարդոց հետ որ մեր խմորէն չեն և ձիերու պէս յարդ ուտել միայն գիտեն, գնա:

— Սակայն ես օտարական մը չեմ:

— Անմենեկին, պարոն Բարիզցի, թէ և Բարիզցի ալ չէք նմանիր, վասնզի Իտալացի կ'հոտիք, թողէք զիս . . . բայց ամենէ առաջ ո՞վ էք դուք:

— Քու զոհիտ ստուերն, գոչեց Վէնետիկցին հանդիսաւոր ձայնով մը:

Ուրսօ այս խօսքերն լսելով սարսուաց:

— Տակաւին չես հասկնար, շարունակեց Տալտինի, քու զոհերդ այնչափ շատ են, որ չես հասկնար տակաւին թէ որու համար կ'խօսիմ, հիմակ պիտի ըսեմ քեզ զայն . . . :

— Ոչինչ կ'ուզեմ գիտնալ, ոռնաց Ուրսօ իր տեղէն ցատկելով, և երկայն դաշոյն մը քաշելով, զգուշացիր, եթէ զէշ գիտաւորութիւններ ունիս ինձ դէմ:

Այս թշնամական ցոյցէն, Վէնետիկցին և ոչ իսկ տեղէն չադեցաւ:

— Կեցիր հոգ, գոչեց նա, երբ գործելու վայրկեանն հասնի, այն ատեն պէտք է գործես, առ այժմ դո՛հ եղիր պատասխանելով: Ըսիր ինձ թէ երբէք յարաբերութիւն ունեցած չես ազնուականաց հետ:

— Այո, նաև Իտալացիներու հետ:

— Աղղութիւնն բնաւ գործ չունի հոս, պատասխանէ ինչ որ կ'հարցուի քեզ:

— Բայց ես ժամանակ չունիմ մտիկ ընելու:

— Պէտք է որ ունենաս:

— Բայց, եթէ յարաբերութիւններ ունեցած չեմ ազնուականներու հետ, չեմ ճանչեր զձեզ և . . . ձեր . . . ներկայութիւն կ'նեղէ զիս:

— Նոյնիսկ զիս չճանչնալուդ համար է որ հիմակ պիտի ճանչցնեմ քեզ իմ ով լինելս:

— Պէտք չունիմ ճանչնալու:

— Ես էմիլ Տէգրիվ, կ'կոչուիմ գոչեց Վէնէտիկցին հանդիսաւոր ձայնով մը, կ'ճանչնաս այս անունն . . . :

Ուրսո աղչեցաւ այս բառերուն վրայ:

— Բայց Տէգրիվ մեռած է, պատասխանեց նա տխուր ձայնով մը:

— Գիտես որ Տէգրիվ մեռած է, հա՛, հա՛, և ինչպէս մեռաւ նա . . . :

Ուրսո զարհուրած կ'թուէր այս մարդուն ներկայութենէն որ կ'կախարդէր զինք:

— Բայց մեռած է . . . կրո՞ղ, պատասխանեց նա:

— Մեռած է . . . բայց պէտքէ գիտնաս թէ ինչ կերպով մեռաւ:

Չարագործն իր բոլոր անդամներով կ'սարսուէր:

— Ո՞վ էք դուք որ այսպէս կ'ստիպէք զիս պատասխանելու:

— Չոհրդ ստուերն եմ, հրէչ դու, և կ'գամ հա՛ չիւ պահանջել քեզմէ գործած ոճրիդ համար:

Այս բառերն լսելով, Ուրսո զարոյթէն կատղած կրկին ուղեց յարձակիլ Վէնէտիկցիին վրայ, բայց

սա բռնելով նորա ձեռքէն և ուժգնապէս սեղմելով դէպ իրեն քաշեց զանի և իր ոտից տակ բռեց: Յետոյ մէջքէն ատրճանակ մը հանելով նորա քներքին վրայ զետեղեց փողին ծայրն:

— Թշուառական, ըսաւ նմա, խօսէ՛, ապա թէ ոչ պիտի մեռնիս:

— Ի՞նչ կուզէք որ խօսիմ, պատասխանեց Ուրսո ողորմուկ ձայնով մը:

— Ո՞վ գրդեց զքեզ սպաննել Բրէվալն Պուլօնէի անտառին մէջ, և Տէգրիվն դատապարտել:

— Բայց ձեր դատակարգէն անձ մը, պարոն:

— Եւ անունն ինչ՞ էր:

— Շամէլ, պատասխանեց աւաղակն կերկեր ձայնիւ մը:

— Եւ որո՞նք էին ընկերներդ:

— Մէկ ընկեր ունէի միայն, Կրիլլեօն անուամբ:

— Եւ ո՞ր կարելի է գտնել զանի:

— Իրեն կ'սպասէի հոս, ուր որ է կ'գայ հիմակ:

— Լաւ ուրեմն, այժմ դու ևս պարտիս գիտնալ, գոչեց Վէնէտիկցին, թէ ոչ մի յանցանք անպատիժ չմար երկրի վրայ, հրէչ, դու մարդասպան մը և զրապարտիչ մ'եղար միանգամայն: Գո՛ւ, գճուճ չա՛հու մը համար, օգնեցիր ճիւղալի մ'իր նողկալի խորհուրդներն ի գլուխ հանելու: Գո՛ւ եղար պատճառ անմեղի մը դատապարտութեան: Լաւ ուրեմն, պէտք է որ մեռնիս:

— Գլթութիւն, գլթութիւն, գոչեց Ուրսո՝ ի զուր թըրսըրտալով:

— Գլթութիւն քեզ համար, հրէչ դու, պատասխանեց Տալտինի, գլթութիւն քեզ համար որ չգլթա-

ցիր անմեղի մը վրայ, որ թշուառութեան և ցաւոց մէջ ընկղմեցիր տարաբաղդ կին մը: Մեռի՛ր, վասնդի ոճիրներուդ չափը լրացաւ այլ ևս, մեռի՛ր, թշուառական, վասնդի անարժան ես ապրելու, մեռի՛ր վասնդի ընկերութեան բեռ մ'ես:

Եւ քաշելով ձգանն, գնդակ մը զետեղեց նորա կուրծքին մէջ:

Ապիրատն ահաւելի ճիչ մ'արձակեց, տախտակաւ մածին վրայ գալարելով:

Գինեպանն, ընդոստ արթննալով, կարծեց թէ արիւննահեղ կռիւ մը ծագած է աւազակաց միջև, և խոյս տուաւ:

Վենետիկցին, տակաւին գէն ի ձեռին, գունատ և սարսուլից, կ'դիտէր չարագործն որ կ'գալարէր մահուան ջրածգութեանց մէջ:

Տարաբաղդն ճիգ մ'ըրաւ սակայն, Տալտինիի վրայ յառեց իր մահամերձ նայուածքն:

— Դուք չէք վրէժ լուծողն, ըսաւ նա, նուաղեալ ձայնով մը, կ'տեսնեմ հոս Աստուծոյ մատն . . . այո՛, Աստուած է . . . պարոն . . . որ, ուր ուրեմն սրբոմիտելով գործած ոճիրներուս վրայ . . . կ'հարուածէ դիս ձեր ձեռքով . . . Պարոն կարծուածին չափ չար չէ բնութիւնս . . . ո՛չ . . . և իմ զգլուսն անկեղծ է . . . : Գաղղիացի չեմ ես, իտալացի եմ: Դուք որ նոյնպէս իտալացի կ'թուիք, կարելի է կ'ճանաչէք Վենետիկի մէջ Տալտինեան հարուստ և ազնուական գերդաստանն. լաւ ուրեմն . . . ես մին եմ այդ ընտանեաց անդամներէն, անուան է Վիթօրիօ Տալտինի:

Եթէ կայծակ մ'իյնար իր ոտից առջև, Վենետիկցին այնքան չափաւ զարհուրէր, որքան զարհուրե-

ցաւ չարագործին բերնէն ելած խոստովանութիւնն լսելով: Վայրկեան մ'անշարժ մնաց՝ վայրագ աչօք դիտելով զանի, ապա նորա վրայ նետուելով, և իր բազկաց մէջ առնելով զանի.

— Ըսէ՛, ըսէ՛, գոչեց նա մօտէն դիտելով նորա դէմքն, դու Տալտինի մ'ես, անուանդ Վիթօրիօ է, քոյր մը, եղբայր մ'ունէ՛իր:

— Ո՛հ, այո՛, քոյր մը . . . զոր կ'կոչէինք չքնաղն Լէօնորա . . . և . . . և եղբայր մը . . . :

— Եւ ի՞նչ կ'կոչուէր եղբայրդ . . . :

— Այֆրէտօ, միմեջեց Ուրսօ:

— Ա՛հ, վայ թշուառիս, գոչեց Վենետիկցին մաղեւր ըն վեթտելով, եղբակ թշուառիս . . . ի՞նչ ըրի . . . ի՞նչ ըրի . . . եղբայրս սպաննեցի՛ . . . Վիթօրիօ, եղբայր իմ . . . դու եղբայրս ես . . . ո՛հ, եղբայրս զոր այնքան կ'սիրէի . . . :

Ուրսօ, իր տկանջին հնչած այս բառերն լսելով, ելեկտրական ցնցում մ'իր վրայ զգաց, յանկարծական ոստիւն մ'ըրաւ, և իր աղօտ նայուածքն Վենետիկցին վրայ սևեռելով վայրկեան մը քննեց զանի, ճանչցաւ, ապա կրկին տախտակամածին վրայ իյնալով:

— Այֆրէտօ, Այֆրէտօ, եղբայր իմ . . . ներէ՛ ինձ, գոչեց . . . ան, երջանիկ կ'մեռնիմ . . . ան Խիօ Բեւիլլը, Խիօ Բեւիլլը . . . օ Ժօ Ֆալկէլլը . . . Այֆրէտօ . . . :

— Այո՛, եղբայր իմ, ես եմ . . . ես, եղբայրդ, գոչեց վենետիկցին հեծկլտանքէն խեղդուկ ձայնով մը: Ասրէ՛ եղբայր իմ, տարէ՛, վասն զի վերստէն գըտայ դքեղ, միասին երջանիկ ցլիտի լինինք . . . : Դու

տակաւին հարուստ և ազնիւ մարդ մը պիտի լինիս . . . : Եթէ դու գաղղիացի աւազակ մ'եղար, կրնաս ազնիւ իտալացի մը դառնալ . . . : Եւ Լէօնորա, եղբայր իմ, որ այնքան կ'սիրէր զքեզ, այնչափ երջանիկ պիտի լինի զքեզ կրկին տեսնելով . . . :

— Բարի՛դ է նէ, միմեջեց Ուրսո:

— Այո՛, եղբայր իմ, Բարի՛դ է, և իր ամուսինն է որ Տէգրիվ կ'կոչուէր, իր ամուսինն զոր դուք մեռնելու դատապարտեցիք բանտին զնդաններուն մէջ:

— Ո՛հ, վայ թշուառականիս . . . ա՛հ, եղբայր իմ . . . ներէ . . . ներէ, ի՞նչ ըրի . . . քրոջս ամուսինն . . . : Ա՛հ, շատ լաւ ըրիր զիս սպաննելով . . . թըշուառական մ'եմ ես . . . :

Արեան ժայթքում մ'ընդհատեց նորա խօսքերը:

— Ներէ, եղբայր իմ . . . ներէ, յարեց նա կրկին, և աղթէ եղբորդ համար զոր հաճոյքներն և փառասիրութիւնն այնքան նուաստացուցին . . . : Անգամ մ'ես, ներէ, եղբայր իմ . . . :

Եղիւին չկրցաւ աւելի խօսիլ, արեան նոր ժայթքում մը վերջ տուաւ իր տառապանաց:

Վենետիկցին վերցուց իր եղբոր դիակն, համարուրեց նորա ճակատն, յետոյ կրկին թողլով զայն տալաւ տակամածին վրայ, դուրս ելաւ զինետունէն, ափողջ Ծէվ փողոցը կտրեց և ուղղուեցաւ դէպի Սէն:

— Հարկ է վերջ տալ այս սոսկալի կենաց, ըսաւ ինքնին. եղբայրս մեռաւ, և ես սպաննեցի զանի, Լէօնորաս մահամերձ է, Էմիլ գերեզմանն է, ինչո՞ւ ապրիմ այլ ևս . . . :

Բայց յանկարծական դադափար մ'անցաւ մտքէն:

— Հապա քեռորդիմ, ըսաւ իւրովի, ի՞նչ պիտի լինի

նա, տակաւին շատ դեռահաս և շատ տկար է, իմ օգնութեանս կ'կարօտի: Խմենք ցմբուր վշտաց դառն բաժակն, և, մանաւանդ վրէժի ներդրութիւն: Եթէ եղբայրս սպաննեցի, միևնանքն չպիտի կրնան փախչիլ ձեռքէս:

Եւ Բօն-Նէօֆէն անցնելով միջնաբաղաքէն դուրս ելաւ:

Հետեւեալ օրն կարգը Շամէլինն էր:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ՄԵՄԱԳՈՒՄԱՐ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Բիգրիւս փողոցին ամենէն հին և խարխուլ տուներէն միոյն չորրորդ յարկին մէջ, ողորմելի խշտեակի մը վրայ տարածուած էր եօթսունամեայ ծերունի մը, կապարազոյն, ոսկրուտ և վախ դէմքով, ճաշատ գլխով, քունքերուն վրայ միայն կրելով նուրբ և փայլուն սպիտակ մազերու մի քանի հիւսակներ:

Ծերունուն մօտ նստած էր դեռատի երիտասարդ մը՝ հազիւ քսան և հինգ տարեկան, քաղցր և մեղամաղձիկ զիմադծով, վճիտ կապուտակ աչերով, ձուածն և զրեթէ անմօրուս դէմքով:

— Հայր, կ'ըսէր նա ծերունուն, ճշմարիտ է որ հանդուցեալ Բրէվալն շատ դէժ կ'վարձատրէր առ

ինքն ունեցած անձնութիւնս, որով հարկադրուած էի միշտ չքաւորութեան մէջ ապրիլ, վասն զի երբէք չկրցայ, հակառակ ըրած խնայողութեանցս, ազատել զձեզ այն չլիցաներէն որք կ'պահէին զձեզ բանտին մէջ, սակայն կ'յարգէր զիս անսահման վստահութեամբ, հաղորդելով ինձ զազանիք մը որ մինչև իսկ իր կնոջ անծանօթ է:

— Բայց, որդեակ իմ, պատասխանեց ծերունին՝ իր ոսկրուտ ձեռքը դնելով երիտասարդին ուսին վըրայ, եթէ քու պաշտպանիդ յիշատակը սիրելի է քեզ, որչափ աւելի պարտիս երախտապարտ լինիլ այնմ, որ, առանց զքեզ ճանաչելու, վեհանձնորէն վճարեց բոլոր պարտքերս և քակեց չլիցաներս: Աւանդ, եթէ մայրդ ողջ լինէր տակաւին, որչափ երջանիկ պիտի լինէի: Որդեակ իմ, յարգէ այն մարդն որու շնորհիւ կարող եղայ կրկին տեսնել և անգամ մ'եւս գրկել զքեզ . . . : Իր վեհանձնութիւնն յոյժ մեծ է: Ահ, որդեակ իմ, հրեշտակ մ'է այդ մարդն. ինչ կ'կոչուի նա:

— Ժիւլ Դամէլ, պատասխանեց երիտասարդն մեղմ ձայնիւ:

— Եւ քեզ կ'հանդիպի՞ երբեմն, որդեակ իմ:

— Այո, հայր, ստէպ հարցումներ կ'ընէ իր զպաշտպանիս գործոց վրայ, և չ'զիտեմ թէ ինչո՞ւ այնքան հետաքրքիր է այդ մասին: Եւ այսօր, հայր, լուր զրկեց ինձ երթալ գտնել զինք այն գրասենեակին որ երբեմն Բրէվալինն էր, վասն զի, կ'ըսէ, կարեւոր բաներ ունի ինձ հաղորդելու:

— Ահ, որդեակ իմ, գոչեց ծերունին, ուրախութեամբ լի նայուածքով, կ'տեսնե՞ս, չըսի՞ քեզ թէ

այդ մարդ քու բարիքդ կ'ուզէ: Վաղեմի պաշտպանիդ նկատմամբ ունեցած հաւատարմութիւնդ արժանի կ'ընէ զքեզ իր յարգանաց: Ահաւասիկ ինչո՞ւ համար կ'ուզէ պաշտօն մը տալ քեզ իր քով:

— Ահ, հայր իմ, ճամարիտ է ինչ որ . . . դույցէ ապերախտ մ'եմ ես . . . բայց բան մը կայ որ զիս կ'տանջէ . . . :

— Յայտնէ՛ ինձ զայն, որդեակ իմ, յայտնէ ինձ զայն, և եթէ պէտք լինի՝ խորհուրդ կ'տամ քեզ:

— Հայր իմ, շարունակեց երիտասարդն աչերն արտասուք լեցուած, այս մարդն կ'ուզէ ամուսնել և բարեւաւել իմ վիճակս, վասն զի գիտէ թէ սրտիս խորը կ'պահեմ կարեւոր զազանիք մը: Այս մարդն, հայր իմ, ներեցէք ինձ այսպէս խօսելուս, զձեզ չլիցաներէն ազատեց և ձեր պարտքերն վճարեց մի միայն անոր համար որ ստիպէ զիս, իր առատաձեռնութեամբ ընկճելով, յայտնել իրեն այս զազանիքն: Այս մարդն, հայր իմ, կ'փափաքի տէր լինիլ Բրէվալի բոլոր հարստութեան և նորա քրոջ հետ ամուսնանալ: Երկուքն ալ կ'սիրեն զիրար. Բրէվալի քոյրն է որ նմա յանձնած է հանգուցեալ պաշտպանիս բոլոր գործերն: Ամեն օր երբ մութը կ'սկսի կոխել, կ'երթայ Ռիւէյլ, ուր կ'ընակի այդ կինն, և միայն առաւօտուն Բարիզ կ'վերադառնայ: Միայն, երէկ իրիկուն, տեսայ որ նա կ'դեգերէր Մօնմարթրի դերեզմանատան կողմերն, աչքէ չհեռացնելով մարդ մը որ իր գացած կողմն կ'ուղղուէր: Հայր իմ, կասկածելի բան մը կայ այս մարդուն մէջ, և եթէ իր արտաքին կերպարանքն և գործերն հրեշտակ մը կարծել կ'տան զինք, ինչպէս դուք կ'ըսէք, ինձ այնպէս

կ'թուի թէ սատանի սիրտ մ'ունի նա :

— Ո՛րդեակ իմ, ինչ կ'ըսես . . . : Բայց հոգածու թիւնն զոր ցոյց կ'ապ Բրէվալի գործոց համար, կը հաստատէ թէ նա կ'ուզէ պահպանել որբերու ստացուածքն, քանի որ Բրէվալի քրոջ հետ ախտի ամուսնանայ : Այս ընտանիքին համար իր անձը կ'զոհէ, և պէտք է խոստովանիլ թէ այս մարդն անկեղծ և պատուաւոր մէկն է :

— Հայր իմ, չ'զիտեմ, բայց բան մը կայ որ զիս կ'տանջէ . այս մարդ զոր դուք պատուաւոր և անկեղծ կ'գանէք, կ'ուզէ յափշտակել Բրէվալի հարստութիւնն, և տիկին Վիլֆրէտի հետ ամուսնանալով՝ տէր լինիլ Բրէվալի հարստութեան, ապա . . . :

Երիտասարդն ընդհատեց իր խօսքն խոր հառաչ մը հանելով :

— Այսօր, յարեց նա, ինչպէս ըսի ձեզ, ժամադրութիւն մը նշանակեց ինձ իմ վաղեմի պաշտպանիս գրասենեակին, որ այժմ իրն եղած է : Ինձ հետ խօսելիք ունի . . . : Ինչո՞ւ համար, ինչ է իր դիտաւորութիւնն : Եթէ բարի էր իր դիտաւորութիւնն, պէտք էր թողուլ զիս յայտնելու տիկին Վիլֆրէտի թէ ինք՝ տիկինն՝ մեծ հարստութեան տէր է . և ինչո՞ւ ինք միայն կ'ուզէ գիտնալ այդ գաղտնիքն . . . : Բայց արդէն ժամը ինն կ'ըլարնէ, պարտիմ մեկնիլ, հայր իմ, պէտք է անպատճառ գտնուիմ ժամադրաւ վայրն :

— Գնա՛, գնա՛, որդեակ իմ, Աստուած պահպանէ զքեզ և ի վրէպ հանէ նախազգացումներդ :

Երիտասարդը դուրս ելաւ :

Իր ամենէն առաջին գործն եղաւ մտնել Սէնթ-

Մարկրիթ եկեղեցին ուր քառորդ ժամէն աւելի ծընրող իր ազօթեց, յետոյ ոտք ելնելով դուրս ելաւ եկեղեցիէն և ուղղուեցաւ այն տեղն ուր կ'սպասէր իրեն Շամէլ :

Սա առանձին կ'գտնուէր իր նոր վաճառատան մէջ, պառկած քան թէ նստած մեծ բազլաթոռի մը վրայ և խոր երազներու մէջ սուզեալ :

— Բարի եկար, բարեկամդ իմ, ըսաւ նա ժպտելով, ա՛ռ սա աթոռն, նստէ քովս և խօսակցի՛նք :

Երիտասարդն նստաւ նորա մօտ, աչերն խոնաւ և տխրութիւնն երեսին վրայ նկարուած :

— Գիտես ինչու համար հոս կանչեցի զքեզ, բարեկամդ իմ, սկսաւ Շամէլ, ջանալով իր դէմքին տալ այնպիսի քաղցրութիւն մը և այնպիսի ժպիտ մը որ բնական չ'իյն իրեն :

— Եւ ոչ իսկ կրնամ գուշակել, պարոն, պատասխանեց երիտասարդն աչերը խոնարհած :

— Բայց ինչո՞ւ համար այդքան տխուր ես, բարեկամ, ըսաւ Շամէլ յուզեալ . կ'կարծես թէ չատ դժուարին բան մը լինի քեզ համար ինչ որ քեզի՛ք կ'խնդրեմ :

— Ո՛հ, այո՛, պարոն, յոյժ դժուարին :

— Է՛, ինչ, ընդ միջեց Շամէլ :

— Մի քանի օրէ ի վեր կ'խնդրէք ինձմէ այն գաղտնիքն զոր ես միայն գիտեմ :

— Ա՛հ, ահաւասիկ բռն խնդրոյն եկանք : Այս գործին մէջ ինչ բան կայ որ կ'զարմացնէ զքեզ : Ինձ կ'վերաբերի այդ գաղտնիքն, պարտիս յայտնել ինձ զայն, վասն զի հիմակ ես եմ Բրէվալն :

— Կարելի է, պարոն, բայց . . . :

— Ի՞նչ չափ ունիս պահելով ինձմէ այդ գաղտնիքն:

— Անհուն չափ մը, սլարոն, պատասխանեց երիտասարդն աղբուհայէս, կենացս հետ միայն պիտի կարենաք կորզել ինձմէ այս գաղտնիքն. երբէք չպիտի գիտնաք դայն, մինչև որ որբերն տեղեակ լինին այնմ:

— Բարեկամդ իմ, յարեց Շամէլ ողորալի ձայնով մը, եթէ այդ գաղտնիքն յայտնես որբերուն, ո՛ր և է չափ մը չպիտի ունենաս:

— Եւ ես արդէն չափ մը չեմ սպասեր:

— Լաւ ուրեմն, շարունակեց Շամէլ առանց այլ-այլելու, եթէ իմանամ այդ գաղտնիքն, կ'կարծեմ թէ ապերախտ պիտի լինիմ, ո՛հ, ո՛չ, պէտք եղածէն աւելի պիտի վարձատրեմ դքեդ:

— Ո՛հ, սլարոն, ոչ, այն գաղտնիքն, այն տեղն ուր պահուած է գանձն, երբէք չպիտի իմանաք, գոնէ ինձմէ, և եթէ կ'ուզէք, իրաւունք ունիք ինձմէ խլելու կեանքս:

— Օ՛հ, ծայրայեղ ապերախտութիւն, գոչեց Շամէլ լի զայրոյթ իւր: Յամառ եղիտասարդ, ապերախտ սիրտ. կ'կարծեմ թէ կարողութիւն և իրաւունք չունիմ հայրդ ևս մեռցնել տալու, վերստին բանտերուն մէջ նետելու, կ'կարծեմ թէ անկարող եմ:

— Ո՛հ, այո՛, գոչեց երիտասարդն նորա ծունկերն իյնալով, այո՛, ունիք այդ իրաւունքն. մեռցուցէք զիս հոս, ձեր ոտից աւջև, քաղցր է ինձ մահն: Մեռնելով ձեր առջև, պիտի օրհնեմ դձեղ. բայց մատնիչ մը լինիլ, որբերու ապագան կործանել, երբէք: Լաւագոյն կ'համարիմ որ հայրս ընդ միշտ բաժնուի ինձմէ, քան դրժել վերջին երգմանս զոր

ըրի վաղեմի պաշտպանիս. վաճն զի, եթէ նա անարդար գտնուեցաւ ինձ նկատմամբ, թողով զիս միշտ չքաւորութեան մէջ, սակայն յարգեց զիս անսահման վատահոլութեամբ, և ամպարիշտ մը պիտի լինէի եթէ դրժէի երդումս. խիղճս միշտ պիտի յանդիմանէր զիս, և յուսահատութենէ ինքզինքս պիտի սպաննէի:

Եւ խեղճ Անդուան սկսաւ դառնալէս արտասուել:

— Այս տեսարաններն գրեթէ բնաւ չեն յուզեր զիս, ընդ միջեց Շամէլ, որու մեղօք զանդեալ սիրտն տեղի չէր տար գթութեան, պիտի յայտնեմ ինձ այս գաղտնիքն, այո՛ կամ ո՛չ, պատասխանէ ինձ, եթէ ոչ հայրդ ընդ միշտ պիտի բաժնուի քեզմէ:

— Լաւ ուրեմն, սլարոն, գոչեց երիտասարդն ոտք ելնելով, դուք անողորմի էք, և կ'ուզեմ աղատել հայրս: Որբերու ապագան կործանուած է, և ինձ ոչ այլ ինչ կ'մնայ բաց միայն մեռնիլ:

Եւ երիտասարդն անոր ներկայեց փոքր բանալի մը, ցոյց տալով նմա մեծ գրասեղանի մ'ետեւ քառակուսի ձև մը սրահակին վրայ:

Ապա քանի մը քայլ առաւ քաշուելու համար: Բայց Շամէլ կեցուց զանի:

Յանկարծական գաղափար մ'անցաւ նորա մտքէն, դժոխային գաղափար մը՝ սաղայլեան ժպիտով խառն:

— Որպէս զի խիղճդ բոլորովին հանդիստ լինի, ըսաւ նմա, եկ վաղը միասին երթանք այցելութիւն մը տալ տիկին Վիլթրէտի, նմա ևս յայտնէ այն գաղտնիքն զոր հաղորդեցիր ինձ, կ'ուզեմ . . . :

Աղօտ ժպիտ մը բռնեց Անթուանի շրթներն:

— Այո՛, սլարոն, այո՛, գոչեց նա, մեծ բարիք մը

պիտի լինի այդ ինձ համար, աւելի մեծ քան միւս բոլոր ձեր բարիքներն, վասն զի հայրս ինձմէ չպիտի զրկէք :

— Վաղը, ժամը տասին, կ'սպասեմ քեզ :

— Այո՛, պարոն, այո՛, ճշգրտապէս պիտի լինիմ, որոշեալ ժամուն պիտի գամ գտնել զձեզ :

Եւ երիտասարդն դուրս ելաւ :

Շամկլ վայրկեան մը բոլորովին խոհուն մնաց. այս վայրագ ոգին գտած էր միջոց մը այս նոր խոջընդոտէն ազատուելու համար :

— Զոհ մ'եւս, ըսաւ ինքնին, հարկ է այն. դէպ ուղիղ պիտի դիմեմ նպատակիս, մինչև իսկ եթէ հարկ լինի զոհել հարազատ զաւակներս, պիտի հասնիմ: Ամեն խոջընդոտ պէտք է խորտակուի: Իսկ այն Վենետիկցին, էհ ուրեմն, պարոն, պէտք է սպասես ինձ այն տեղն զոր որոշեցի քեզ: Յուսամ թէ ընդունեցիր հրաւերս. չպիտի կռուիս ինձ հետ, ապահով եղիր, անհետ պիտի լինիս երկրիս երեսէն սուանց ձեռք տանելու սուրիդ՝ ինքզինքդ պաշտպանելու համար: Մի կարծեր թէ մեղավակեցներէս մին սպաննելով՝ աւրեցիր իմ գործս. ո՛չ, պիտի երթամ մինչև վերջն և դու որ արդելք մ'ես ինձ, պէտք է բնաջինջ լինիս: Եւ այն երիտասարդն որ սպառնացաւ ինձ, ահ, նախարանն ախտի լինի այն տուփին որ վաղը պիտի կատարուի: Երկուքն մէկ օրուան մէջ, և ապա, ոչինչ... քանի մ'օրէն բոլոր նախանձորդներէս ամենէն երջանիկն, ամենէն հարուստն պիտի լինիմ: Զոհերէս երկուքին հարստութիւնն իմինիս վրայ աւելնալով միլիօնատէր մը պիտի լինիմ: Այժմ տեսներք ինչ կ'պահէ այս Պլուտոնն:

Եւ ուղղուեցաւ դէպ ի անկիւնն, քաշեց գրասեղանն, պատուեց սրահակն, զսպանակ մը հրեց, և քառակուսի մարմարիոն մը գետին ինկաւ:

Որմին մէջ գետեղուած ուրիշ փոքր քառակուսւոյ մը մէջ տեսաւ եպենոսէ արկղիկ մը. բացաւ զայն և նշմարեց քառածալ թերթ մը թուղթ:

Այս թուղթն կ'պարունակէր միմիայն այս բառերն.

«Այն պարագային յորում յանկարծակի մահ մը, կամ ուրիշ ո՛րէն անակնկալ արկած մը պարտահի, հրեցէ՛ր ինքնաշէ երկրորդ զսպանակ մը, և պիտի գտնէ՛ր փղակիւն որոմէ մը ուրում մէջ կ'գործուին որում մէջմէ ջրանոս արժողութեամբ որում մարմնէք »:

Շամկլի աչերն շլացան:

— Տաս միլիօն, զոչեց նա, ինչ հարստութիւն և ինչ ապագայ...:

Ապա դողդոջուն ձեռքով զսպանակն հրելով՝ գրաւեց տուփն, բացաւ զայն և մէջը տեսաւ անհամար պանքտոմներու կոյտ մը:

Շամկլ ոյժ չունեցաւ զանոնք համբելու: Այս անբաւ հարստութեան առջև իր բոլոր մարմնոյն վրայ տեսակ մ'անհնարին տկարութիւն զգաց: Ամեն բան կրկին իր տեղը դրաւ, և գնաց վերստին թաղուեցաւ իր բազմաթուփն մէջ:

ՓՂՈՒԽ ՉԲ.

ԵՂԲԱՅԻ ԵՒ ՔՈՅԻ

Երբ Տալաինի Մոնարխի գերեզմանատունէն ելաւ, մտադրեց երթալ տեսնել իր քոյրն: Երկու օրէ ի վեր բացակայ լինելով, չէր գիտեր թէ զեռ կ'ապրէր նէ թէ ոչ մեռած էր:

Եւ ուղղուեցաւ դէպի Տէգրիվի տունն:

Թեթեւ քայլերով սանդուխէն վեր ելաւ և հիւանդին սենեակը մտաւ:

Սա, որ դեռ կ'ալահէր կենաց մնացորդ մը, տեսնելով իր եղբայրն, հիւանդագին ժպտեցաւ և ձեռքն երկնցուց իր եղբոր:

Սա մօտեցաւ և նորա ճակատն համբուրելով,

— Քոյր իմ, ըսաւ նմա, խղճա՛ իմ վրայ, բայց ես պարտաւորութիւնս կատարեցի:

Հիւանդին դէմքը խոթողեցաւ:

— Ի՞նչ կ'ըսես, Ալֆրէտօ, միմեջեց նէ, վախճամ թէ . . . :

— Հանդարտէ՛ գիտես որ խոստացայ էմիլի յիշատակին վրէժը լուծել . . . լաւ ուրեմն, իր դահիճներէն մին ոչ ես կ'ապրի՛ . . . :

— Ա՛հ, եղբայր իմ, Աստուած պիտի պատժէ ըզբեզ: Վրէժխնդրութիւնն սոսկալի բան մ'է . . . Էմիլ ներեց, ինք . . . :

— Գիտեմ, և ես ալ պիտի ուզէի ներել, ոչ թէ

գլխով այն թշուառականաց որ այնքան չարիք հասուցին մեզ, այլ միայն Վիթօրիօի, մեր սիրեցեալ եղբոր համար:

— Վիթօրիօ, միմեջ հիւանդն: Ո՛ւր է նա . . . տեսա՛ր զանի . . . :

— Թշուառական մ'եմ ես ինքս. բայց, Լէօնորա, ինձ մտիկ ընելէ առաջ մի՛ դատապարտեր զիս:

— Ի՞նչ կայ, Աստուած իմ: Խօսէ՛ քաջութիւն ունիմ ամեն ինչ լսելու . . . : Այնքան տառապանքներ կրած եմ և այնքան քիչ ժամանակ ունիմ ապրելու որ նոր դժբաղդութիւն մի բոլորովին հանդարտ և սպարաստ պիտի գտնէ զիս: Խօսէ՛, եղբայր իմ, ինչ եղաւ Վիթօրիօն . . . :

— Վիթօրիօն, ըսաւ Տալաինի տագնաւելով և ձեռներն գալարելով, Վիթօրիօն ոչ եւս է: Վիթօրիօ մեռած է . . . և ես սպաննեցի զանի, առանց ճանաչելու, վասն զի ուրիշ անուն մը կ'կրէր նա և ամօթալի արհեստ մ'ի գործ կ'դնէր:

Հիւանդն որ նմանօրինակ խոստովանութեան մը չէր սպասեր, անձկութեան ճիչ մ'արձակեց և նուաղեցաւ:

Տալաինի, ինքնիրովն դուրս ելած, օգնութիւն կոչեց: Աղեր հոտոտել տունն հիւանդին, բայց ի դուր, նուաղումն կ'չարունակէր:

Բժիշկ կանչեցին որ անմիջապէս եկաւ: Սա մօտեցաւ Լէօնորաի անկողնոյն, և վայրկեան մը նկատելով զնէ, տխրութեամբ գլուխը թոթվեց:

— Տոքթէօր, գոչեց Ալֆրէտօ, ջղաձգօրէն բժիշկին ձեռքը սեղմելով, յանուն Աստուծոյ, ինչ կայ . . . :

— Ոչինչ աղետալի, առ այժմ. հիւանդն պիտի սթափի իր երկար նուաղումէն. բայց չեմ կարող երաշխաւորել այդ նուաղման հետեանքն: Հիւանդն չսիրազանց տկար է: Վիշտերն արդէն բարոյապէս սպաննած են զինք, և ապագային ջանացէք զգուշանալ մեծամեծ յուզումներէ: Իր կեանքը թելէ մը կախուած է: Լաւագոյն է քաշուիլ և առանձին թողուլ զնէ: Իր թմրութիւն երկար չպիտի տևէ: Ահաւասիկ, տեսէք, արդէն իր կուրծքն կ'բարձրանայ: Երթամ ամսիչ դեղ մը պատրաստել տամ, և անմիջապէս պիտի վերադառնամ: Եկէք, դուրս ելնենք . . . :

Տալտինի ընդ քարչ դուրս ելաւ հիւանդին սենեակէն:

— Հանդարտեցէք, ըսաւ նմա բժիշկն, դուք էրիկ մարդ էք, և պարտիք քաջութիւն ունենալ ճշմարտութիւնը լսելու . . . :

— Տոբթէօր, կ'իմանամ ձեր միտքն, յոյս չկայ այլ ևս . . . :

— Բայց միայն հրաշքով մը, սակայն:

— Ահ, տոբթէօր, կատարեցէք այդ հրաշքն, և զձեզ պիտի օրհնեմ:

— Պարոն, մեր գիտութիւնն սահման մ'ունի որմէ անդին կարելի չէ անցնիլ: Ձեր քոյրն այնպիսի բուռն յուզումներ կրած է, որ հակազդած են իր ջղային դրութեան վրայ: Ամենափոքր ցնցում մը կրնայ, վայրկեանէ վայրկեան, մահացու լինիլ նմա: Զգուշացէք այսուհետեւ նորա առջև սպանութեան և վրէժխնդրութեան խօսք ընելէ: Հանդարտեցէք, և դուցէ Աստուած կամ բնութիւնն գործէ այս հրաշքն:

Նոյն սահուն սպասաւոր մը ներկայացաւ և Տալտինի յանձնեց տոմսակ մը:

Սա տենդոտ ձեռքով բացաւ զայն, և մէկ ակնարկով աչքէ անցուց:

Այն ատեն իր դէմքն յետին ծայր գունատեցաւ, աչերն կայծեր արձակեցին:

— Հրէշք, գոչեց նա, կ'յանդգնի ասպարէզ կարգալ ինձ . . . : Տոբթէօր, դուք տեղեակ էք այս տխուր պատմութեան որ սգոյ և թախծութեան մէջ ընկզմեց զիս և իմիներս: Ասէք, կարդացէք այս տոմսակն, և ըսէք ինձ թէ պարտաւոր չեմ ընդունիլ այս հրաւերն, և ապիրատին արեամբ լուծել վրէժն այն ամեն չարեաց զոր հասուց մեզ:

Բժիշկն, անխռով և անտարբեր, առաւ տոմսակն Տալտինի ձեռքէն, և կարդաց հետեւեալն.

« Պարոն,

« Որովհետեւ այնքան լաւ տրամադիր էք ի մենա-
« մարտութիւն կոչելու զիս, կ'դիմաւորեմ ձեր իղ-
« ձերն, և կ'փութամ դո՛հացնել զձեզ: Վաղը, ա-
« ռաւօտեան ժամն ութին, ձեր վիպից հետ գլու-
« նուեցէք որոշեալ տեղն:

« ԺԻՒԼ ՇԱՄԷԼ »

— Լաւ ուրեմն, տոբթէօր, այսօրինակ ապիրատութիւն մ'արժանի է միթէ խնայուելու. մենա-
մարտութեան կ'հրաւիրէ զիս թշուառականն, բայց երբէք չպիտի մենամարտիմ մարդասպանի մը հետ, վասն զի, համոզուած եմ, տոբթէօր, թէ այս հրէշն է որ սպաննել տուաւ քերէվալ: Ո՛չ, այդ անգլամն

պէտք է ջախջախուի իրր զնաստկար դադան մը, և, վիայ Աստուած որ նա իմ ձեռքէս պիտի ընդունի իր մահն: Վաղուան չպիտի սպասեմ և, այս վայր-կենէս իսկ, կ'երթամ զինք գտնելու:

Եւ Տալտինի, կատաղի և այլայլմէ եղած, քանի մը քայլ առաւ դէպ ի դուռն:

Բժիշկն, այս մոլեգին բարկութենէն ահաբեկ, և ուզելով արգելուլ նոր ոճրի մը գործադրութիւնն, վազեց և դրան ու Տալտինիի միջև կեցաւ:

— Պարոն, ըսաւ նմա, բարկութիւնն այն աստի-ճան կ'կուրացնէ զձեզ որ չէք տեսներ թէ երբէք իրաւունք չունիք սպաննել մարդ մը որ կ'ուզէ օրինաւորապէս կուռիլ ձեզ հետ: Ձեր անձին ապահովութիւնն և պատուոյ ամենէն տարրական սկզբունքներն կ'ստիպեն զձեզ ընդունիլ իր հրաւերն: Կ'ընդունիմ թէ այդ մարդ հրէշ մ'է, սակայն ձեզ չ'վերաբերիր պատժել զանի: Թողք այդ հոգն Աստուծոյ որ թոյլ չպիտի տայ անշուշտ այն թշուառականին իր ձեռներն մխել նաև ուրիշ զոհի մը արեան մէջ: Մանաւանդ թէ ուրիշ պարտաւորութիւն մը ունիք կատարելու. այս պահուս չէք կարող թողուլ այս տունն ուր ձեր քորն՝ գուցէ՝ քանի մը վայրկեան միայն ունի ապրելու երկրի վրայ:

— Իրաւունք ունիք, տոբթէօր, պատասխանեց Տալտինի իր գողցողուն ձեռքը ճակատին տանելով: Այո՛, պարտիմ մնալ: Քորս մահամերձ է, և այժմ կ'հասկնամ թէ պէտք չէ թողուլ զանի:

— Լաւ ուրեմն, յարեց բժիշկն իր գլխարկն առնելով, կ'թողում զձեզ, վասն զի հիւանդներս պէտք ունին իմ խնամոցս: Եթէ երբէք նոր բան մը պա-

տահի, կանչեցէք զիս, և անմիջապէս պիտի գամ:

Այս խօսքերն ըսելով, բժիշկն սեղմեց Տալտինիի ձեռքն, պատուիրելով հանդարտ լինիլ, և քաշուեցաւ:

Տալտինի ինքզինք առանձին գտնելով, թիկնաթոռի մը վրայ ընկաւ, և կատաղութեան արտասուքներ սկսան այրել իր արտեանունքներն:

Հետեւեալ օրն, առաւօտեան ժամը վեցին մօտ, Տալտինի մտաւ իր քրոջ սենեակն, մօտեցաւ նմա և նորա ձեռքը բռնելով.

— Մնաս բարեաւ, Լէօնորա, ըսաւ նմա, պահ մը գուրս պիտի ելնեմ, բայց չուտով պիտի վերադառնամ:

Լէօնորա գունատ, հիւժեալ և հազիւ շնչելու կարող, նուազուն աչերն սեւեռեց իր եղբոր վրայ, և ըսաւ հազիւ իմանալի ձայնով մը.

— Եղբայր իմ . . . կ'զգամ թէ մօտ է մահս . . . մի՛ թողուր զիս . . . :

— Հանգարտէ՛, քոյր իմ . . . պէտք է որ անպա՛ռճառ մեկնիմ. բայց բնաւ մի՛ վախճար, պահէ մը պիտի վերադառնամ:

Լէօնորա չափաախնայեց բնաւ, այլ գոցեց աչերն, և Տալտինի տեսաւ արցունքի մը սահիլն հիւանդին նիհար այտին վրայ: Խոնարհեցաւ նորա վերայ, համբուրեց նորա ճակատն, և առանց բան մը ըսելու, ախուր և մոտխոհ, գուրս ելաւ տունէն:

Ժամը եօթ ու կէսին Տալտինի մեծ քայլերով կը ճեմէր Շանդ-Էլիզի մէջ, անձկութեամբ սպասելով ժամադրութեան ժամուն, երբ սպասաւոր մը մօտեցաւ նմա, և բոլորովին շեջասպառ, արտասուալից ա-

չօր գուժեց տի՛րին Տէղրիվի մահն :

Այս լուրը շանթահարեց զՏալտինի . նստարանի մը վրայ ընկաւ , և հոն մնաց քանի մը վայրկեան , ան շարժ և անխօս . ապա վեր ելնելով ըսաւ սպասաւորին որ տխուր և լոկն՝ իր հրամանաց կ'սպասէր .

— Շատ լաւ , բարեկամ , կրնաք քաշուիլ : Պահէ մը ես ինքս պիտի գամ տուն :

— Ա՛հ , Շամէլ , ըսաւ Տալտինի իւրովի , երբ առանձին մնաց , չափն անցաւ այլ ևս , երբէք մենամարտի մը մէջ քեզ հետ կռուելու պատիւն չպիտի ընեմ քեզ : Ո՛չ , դու պէտք է մեռնիս կատաղի շան մը պէս :

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ՇԱՄԵԼ Ի ԳԼՈՒԽ ԿՂԱՆԷ ԻՐ ԳՈՐԾՆ

Մինչդեռ Տալտինի կ'սպառաստուէր ընդ առաջ երթալ իր մահացու թշնամոյն , կառք մը Պուլօնի անտառէն դուրս կ'եւնէր , կ'կտրէր Սէն դետոն՝ Սիւրէզի կամուրջէն անցնելով , չրջան կ'ընէր համանուն գիւղին դէպ ի հարաւակողմն , և քառորդ է մը յետոյ կանգ կ'առնուր Սէն Վալէրին լեռան ստորոտն , ճիշդ այն ճամբուն վրայ որ կ'տանէր դէպ ի լեռան վրայ բացուած քարահատներն :

Երկու մարդ վար իջան կառքէն :

Աստեցմէ մին , միւսէն աւելի տարիքոտ , հրամայեց կառավարին հեռանալ պահ մը , մինչդեռ իրենք կը մտնէին կրճին մէջ :

Ընթերցողն անուշտ կրցաւ ճանաչել Շամէլ և իր երիտասարդ ընկերն յորմէ խլած էր Բրէվալի գանձուն գաղտնիքը :

— Լաւ ուրեմն , ինչո՞ւ տխուր է դէմքդ , քանի որ ըսաւ Շամէլ որ մտահոգութեամբ կ'տեսնէր իր ընկերոջ դէմքին վրայ նկարուած խորին տխրութիւնը :

— Ի՞նչ հարկ կայ , պատասխանեց նա , այցելել լեռան քարահատներն . ինչ հետաքրքրական բան կայ հոն , ինչո՞ւ չենք շարունակեր մեր ճամբան . . . :

— Վասն զի անկարելի է մեզ այս պահուս երթալ տիկին Վիլթրէտի տունն , դեռ ժամանակ կայ : Առայժմ , երթանք ակնարկ մը նետել զմեզ շրջապատող հորիզոնին վրայ , և հիանալ գեղածիծաղ դաշտավայրերուն վրայ որք կ'ըջապատեն մեր հոյակապ մայրաքաղաքն :

— Յետոյ , պատասխանեց երիտասարդն ցրտութեամբ :

— Յետոյ ոչինչ . բայց վանէ սրտէդ այդ տխրութիւնն որ պաշարած է զքեզ , զուարթ կերպարան մը առ . կ'տեսնես թէ որչափ կ'սիրեմ զքեզ , թէ և երէկուան դէպքն իրաւունք տուած էր ինձ զքեզ ատելու :

— Ներեցէք ինձ , պարոն , բայց դուք երբէք չէք գիտեր թէ . . . :

— Ի՞նչ , ընդմիջեց Շամէլ :

— Թէ ինչ է գաղտնիք ըսուած բանն՝ փոքր ինչ

պատիւ ունեցող մարդու մը համար :

— Բայց չէ՞ս տեսներ, սիրելիս, որ ընդհուպ պիտի դռնացնես քու խիղճդ :

Երկարատեւ լռութիւն մը յաջորդեց այս խօսքերուն :

Քառորդ ժամու չափ կրճին մէջ քաշելէ յետոյ, հասան սարահարթի մը վրայ, որու միջուկը, լայնափեռեկ խողովներ կ'կաշմէին գետնափորներ զորս յետ ժամանակաց՝ ամուլթեան փլատակներն փոխադրած էին որմաշարքին մէջ :

— Ահաւասիկ հասանք, ըսաւ Շամէլ. դռնացնենք մեր հետաքրքրութիւնն ակնարկ մը նետելով ներսն :

Երիտասարդն սարսուտց :

— Ո՛հ, ըսաւ նա, չեմ ուզեր ներս մտնել :

— Այ կնամարդի. ճն, քաջութիւն, երիտասարդդ դու :

Եւ բռնութեամբ քարչեց զանի. երկուքը միասին մտան լայնաքերան խողովներէն միոյն մէջ :

Հազիւ հինգ վարկեան անցած էր երբ չարաշուք հեծութիւն մը լսելի եղաւ գետնափորին խորէն. ազդիւղորմ ճիշ մը յաջորդեց նմա, տրտմազին անդրադառնալով քարայրին արձագանքներէն, և ամեն ինչ վերստին լռութեան մէջ ընկղմեցաւ :

Քանի մը վայրկեան յետոյ Շամէլ՝ մեռելատիպ, չարաշուք նայուածքով և արիւնաթաթախ զգեստներով, դուրս ելաւ գետնափորէն, և ակնարկ մը նետեց իր շուրջն ապահով լինելու համար թէ առանձին կ'գտնուէր :

— Լմեցաւ, մրմռաց նա, վերջին ոճիրն է այս. բայց ինչպէս կանխաւ կ'զգար նա իր դէպի մահ :

դիմելն, ուստի և որպիսի ուժով օժտուած էր : Քիչ մնաց որ ես նորա տեղ պիտի մնայի : Ա՛հ, չափազանց է այս . . . սոսկալի է այս . . . : Բայց ինչպէս ընել, ինչպէս հասնիլ նպատակիս : Ո՛հ, իր հայրն յիշեց նա : Այս առաջին անգամն է որ զգացի սրտիս յուզուիլն, և ձեռքս դուրս դաց երբ վերջին հարուածը տուի նմա . . . :

Եւ հրէշն, այս խօսքերն ըսելով, լեռնէն իջաւ : Բայց այն ինչ դուրս ելած էր կրճին, երբ մարդ մը, սուր ի ձեռին, յարձակեցաւ իր վրայ և մէկ հարուածով ջախջախեց նորա ազդրն :

— Հրէշ, դռնաց նա, վերջապէս վերստին գտայ զքեզ, մեռի՛ր, թշուառական :

Բայց այն պահուն ուր նա սուրն կ'վերցնէր երկրորդ հարուած մը տալու Շամէլին՝ որ գետին փռուած էր, հուժկու ձեռք մը բուռն հարուածով խորտակեց Վենետիկցիին սուրն, և չորս բազուկներ, հերակլեան ուժով օժտեալ, բռնելով վերցուցին զանի իրրեւ յարդի շիւղ մը և տանելով դրին երկանիւ կառքի մը մէջ որ քանի մը քայլ անդին կ'ապասէր և որ զլորեցաւ դէպի Նանթէ :

Շամէլ ըստ կարգին տարուեցաւ իր կառքին մէջ որ Ռիւէյլի ճամբան բռնեց :

— Ա՛հ, իմ Վենետիկցիս, մրմռաց նա, հրաշքով միայն պրծայ ձեռքէդ . . . :

Այս դէպքէն քանի մ'որ յետոյ, Շամէլ, որ կատարելապէս բժշկուած էր ստացած վէրքէն, գեղեցիկ և ջերմին առաւօտ մը Բարիլ եկաւ տիկին Վիլֆրէտի քանի մը ստիպողական դործերն կարգադրելու :

Այն ինչ մտած էր նա իր գրասենեակին, երբ նշմարեց ծերունի մը, դանաթեքէն միայն կ'սթնած, կապարադոյն գէմբով և դողդոջուն մարմնով:

Իր մազերն քստմնեցան գլխուն վրայ երբ տեսաւ այս ծերունին որու իր զոհին հայրն լինելը ճանաչեց:

— Ի՞նչ կ'փափաքիք, ըսաւ նմա, ջանալով հանդարտ երևիլ:

— Ութ օր կայ, պարոն, պատասխանեց ծերունին, որ առաւօտէն մինչև երեկոյ ձեռք կ'սպասեմ հոս, առանց զձեզ տեսնելու:

— Եւ ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ. չեմ ճանաչեր զձեզ:

— Ո՛հ, շատ լաւ կ'ճանաչէք զիս, պարոն, շատ լաւ կ'ճանաչէք այս ծերունին զոր բանտէն հանեցիք և որու պարտքերն վճարեցիք:

— Իրաւ, այո՛, կ'ընչեմ զանի. և ի՞նչ կ'ուզէք հիմակ, բանի մը պէտք ունե՞լիք:

— Այո՛, պարոն, զաւակս կ'ուզեմ:

— Օ՛հ, հետեւեցիք ինձ, ծերունի, պատասխանեց Շամէլ, որ սարսափ և սաստկապէս գունատեցաւ:

Երկուքն միասին մտան գործաւորաց սենեակին միւս կողմ գտնուող սենեակին:

— Եւ ի՞նչ իրաւամբ ինձ կ'ղիմէք, յարեց Շամէլ, թիկնաթոռի մը մէջ թաղուելով:

— Զաւակս, պարոն, զաւակս կ'ուզեմ ձեզմէ, ութ օր կայ որ չեմ տեսած զանի, չեմ գիտեր թէ . . . :

— Է՛հ, ի՞նչ, ի՞նչ յարարերութիւն ունիմ ձեր զաւակին հետ, ընդ միջեց Շամէլ որ կ'ընտար, թէ և ի զուր, պահել իր պաղարիւնութիւնն:

— Ո՛հ, դուք էք որ ձեր հետ առիք զանի, և այն օրէն ի վեր չգիտեմ ինչ եղաւ նա:

— Կ'զառանցէք, պարոն, և ինձ չ'վերաբերիր տեղեկութիւններ տալ ձեզ ձեր զաւակին վրայ: Խնդրեմ, հաճեցէք քաշուիլ, և հանգիստ թողէք զիս:

— Ա՛հ, սիրեցեալ որդեակ իմ, գոչեց ծերունին հեղձամղձուկ ծայնիւ, դու իրաւունք ունէիր երբ կ'ըսէիր ինձ, որդեակ իմ թէ այս մարդ նենդաւոր մ'է, և թէ պիտի զոհէր զքեզ իր փառասիրութեան . . . : Ո՛հ, որդեակ իմ . . . քանի՞՞նք քաղցր էր ինձ զգալ . . . որ դու կ'ապրիս . . . որ դու կ'ընցաւիս ակտուր բաղլիս վրայ . . . : Երկաթներու մէջ լինիլ . . . մեռնիլ, և գիտնալ թէ դու կ'ապրիս: Որդեակ իմ . . . իմ միակ նեցուկս . . . Ա՛հ, հրէշ, ինչո՞ւ համար խլեցիր ինձմէ զաւակս . . . : Ա՛հ, փառասիրութեանդ զոհեցիր զանի, վասն զի կ'նեղէր զքեզ: Ի՞նչ պիտի ընեմ հիմակ . . . իցիւ թէ մեռած լինէի . . . : Բայց սպասեցի, որպէս զի քու բերնէդ իսկ լսեմ, թէ զաւակս . . . ո՛չ ևս կ'ապրի . . . : Օր մը, ճիւղաղդ դու, օր մը ոճիրներդ, վասն զի բազմաթիւ են անոնք, երեսն պիտի ելնեն. օր մը . . . թափած արիւնդ . . . զոհերուդ արիւնն քեզ գէմ պիտի բողբէ . . . այն արտասուքներ զոր կ'հեղում այժմ . . . դու ևս պիտի հեղուս. վասն զի դու խորտակեցիր կեանքն ծերունեոյ մը որմէ յափշտակեցիր իր միակ յոյսն: Օր մը, Աստուած որ այժմ կ'թողու զքեզ շարունակել ոճիրներդ, օր մը . . . իր ձեռքն պիտի ծանրանայ քու վրայ, և պիտի ընկճէ զքեզ իր բոլոր ծանրութեամբ . . . : Օր մ'իւր վրէժխնդրութիւնն, զոր կ'արհամարհես այժմ, ահաւոր կերպիւ պիտի պայթի և պիտի ջախջախէ զքեզ՝ հաճոյիցդ մէջտեղ . . . : Որդիս առաջինն պիտի լինի որ երեսն

պիտի հանէ ոճիրներդ . . . : Որդւոյս ստուերն պիտի լինի այն . . . : Նենգածէտ սիրտ . . . օր մը . . . : այո՛, օր մը պիտի յիշես զիս . . . :

Եւ տարաբաղդ ծերունին խոյս տուաւ :

— Ի՛նչ սպառնալիք, միմօաց Շամէլ, որ, ծերունւոյն խօսքի սկսելէն մինչեւ վերջն սրտաբեկ, անկարող կ'իթուէր խօսելու . . . : Դ՛հ, բան մը կ'զգամ սրտիս մէջ, որ կ'ըսէ ինձ թէ այս ծերունին կրնայ իրաւունք ունենալ, և թէ ամեն ինչ որ նա կանխաւ ըսաւ, կրնայ պատահիլ ինձ օր մը . . . : Սակայն, բա՛ . . . ինչո՞ւ կ'խռովիմ . . . : Մնաց որ ամեն ինչ լմնցած է, նպատակիս հասած եմ, այլ ևս ոչինչ ունիմ վախնալու . . . : Բայց պէտք է զգոյշ կենալ, և չխաբուիլ զէպքերէն :

Հետեւեալ օրն բոլորովին փարատեցան իր երկիւղներն երբ լրագրաց մէջ կարդաց սա երկտող հատուածն .

« Այս առաւօտ, ժամը վեցին ժըլոյներն, Բոն-Նեօֆէ կահաւորէն եղբորէն ներքեւ գորնուեցաւ ջրին վրայ ծէրան դէպք մը : Եօթնտունութեայ ծերունւոյ մը դէպքն էր այս : Այս հանուան պարտաւն անծանօթ է » :

Այս ընթերցումէն յետոյ, Շամէլ զգաց յինքն խաղաղութեան վերածնիլն :

— Օ՛ն, ըսաւ նա իւրովի, նոյն ինքն է, ազատեցանք այս նոր փորձանքէն . խաչ վկայ, բաղդն չառ յաջող կ'երթայ ինձ :

Բայց աւելի ևս ապահով լինելու համար, որոշեց անձամբ դիարան երթալ և իր աչօք ստուգել :

Երկու երեք դիակաց մէջէն ճանաչեց տարաբաղդ ծերունւոյն դիակն :

Երեկոյին մեկնեցաւ Բարիզէն :

.

Այս զէպքերէն քանի մը շաբաթ յետոյ, կիրակի իրիկուն մը, Ռիւէյլ տօնախմբութեան մէջ էր : Տիկին Վիլֆրէտի ամուսնութիւնն կ'կատարուէր Բարիզի երեւելիներէն Ժիւլ Շամէլ անուն անձին հետ :

ՎԵՐՋ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍԻՆ

131

131

131

131

131

3911

6-92

2365
2366
2367
2368

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0627774

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0627775

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0627776

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0627777

